

Tartalom

MÉCSÉS A TE IGÉD

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA / Versenyben 401

FIGYELŐ

CSEPREGI ZOLTÁN / A magyarországi pietizmus jövőképe 402

GLATZ JÓZSEF / Teher alatt nő a pálma 405

BOZORÁDY ZOLTÁN / „Merre menjek én...” 408

KARL JÁNOSNÉ CSEPREGI ERZSÉBET / Beás cigányok
és evangélikus magyarok találkozása Sárszentlőrincen 412

SZARKA ISTVÁN / Istentisztelet léleknek és értelemnek 416

KALINCSÁK BALÁZS / Ifjúság egy kis faluban 420

LABORCZI GÉZA / Édesapánk, Laborczi Zoltán életútja 421

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

FRANKO MÁTYÁS / Szentháromság ünnepe után
utolsó előtti vasárnap 424

NOVOTNY DÁNIEL / Örök élet vasárnapja 427

SMIDÉLIUSZ GÁBOR / Ádvent 1. vasárnapja 428

BLATNICZKYNÉ HAMMERSBERG-GANZSTUCH JÚLIA /
Ádvent 2. vasárnapja 431

TUBÁN JÓZSEF / Ádvent 3. vasárnapja 434

KÉZDI PÉTER / Igehirdetés Jób 32,4–9 alapján 436

Pastoralkolleg Neuendettelsau 2005 438

Felvétel az Evangélikus Hittudományi Egyetemre 440

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Versenyben

...mi pedig azért, hogy hervadhatatlant... 1Kor 9,24–27

Átjárja és meghatározza az életünket. Átítatja a gondolkodásunkat, a szemléletünket, meghatározza a cselekedeteinket. Szinte mágikus ereje van. Gazdasági verseny – konkurenciaharc – teljesítménykényszer. Versenyben vagyunk. Nemigen tudunk kiszállni belőle. Aki kinn reked vagy leszakad, az a *loser*. És érezzük, hogy ebből a kategóriából lehetetlen kimászni. Olyan ez a szó, mint egy középkori szégyenbélyeg. Hogy ránk ne süssék, és rajtunk ne maradjon, küzdünk. Időnként utolsó erőnket összeszedve, időnként olyasmit is kockára téve, amit nem szabadna. Versenyben – az élet minden területén. Kikerülhetetlennek tűnik, tán feyegetőnek is, mert mi van, ha nem bírjuk tovább?!

Lehetne öröm is, sőt megnyugvás, mert a versenyek szabályok szerint zajlanak. Azok pedig mindenkire egyformán érvényesek. Ha meg nem szegjük őket. Ha nem általános gyakorlat a megszegésük. S ha nem válik a stadion elvadult, „aki bírja, marja” küzdőtérre. És akkor valóban jaj a veszteseknek. Meg azoknak, akik hendikeppel indulnak, akik ügyetlenebbek, vagy utálják a tülekedést. A helyzet éles, időnként kíméletlen.

Mi helye van ebben a hol dzsungelben, hol arénában a keresztény szónak, a Krisztus-követő szemléletmódnak? Annak a szellemiségnek, amely az összetartozást, a közösséget, az egymásra figyelést, az elesettek fölemelését, a szeretetet képviseli. Néha nagyon idegennek, idejémtúltnak érezzük a mondanivalónkat. Folyton kilógunk vele a sorból – és ez rossz érzéseket kelt bennünk, aminek olykor hangot is adunk. Szavainkkal szúrunk mindenkit – ezzel csak újabb idegenséget okozva. Vagy dörgelemeket szórunk a szószékről, és kárhozzatjuk a korszellemet meg a vakon áldozatául esett embereket. Visszasírunk valamit, ami nem jön vissza, nem jöhet, mert tán sose volt. Igen, egyáltalán nem könnyű a versenyszellem uralta világban megszólaltatni és megélni a keresztény szellemiséget, mert ott a másik ember legyőzendő ellenfél, itt meg segítségre váró felebarát.

Pál a korinthusiakat, akik a pályából hozzák magukkal a verseny kultúráját, a stadionba viszi. Úgy mutatja be a keresztény életet, mint egy kíméletlen küzdelmet. Az általa használt képből többször is találkozunk a fent idézett kétféle szellemiség, a nem zökkenőmentes találkozás kihallatszik a sorok közül. Először a másik emberhez való viszonyban: *csak egy nyeri el a jutalmat*. Csak egy, a többi vesztes lesz.

Vagy mégsem? *Úgy fussatok, hogy elnyerjétek*. Mintha mégiscsak mindenkinek esélye lenne. Másodszor a saját személyére, testére vonatkozó mondatoknál. *Megsanyargatom, és szolgálva teszem*. Azt a testet, amelyről az imént úgy beszélt, mint a *Szentlélek templomáról*. Harmadszor pedig amikor Istenről szól. Mert ő nem azért győtri magát, hogy hervadó koszorút nyerjen, hanem azért, hogy hervadhatatlant. Vagyis hogy Isten szemében, ítéletében győztes legyen. Ha valami, ez totálisan ellentmond Pál egész teológiájának és egész életének. Hervadhatatlan koszorú – fogcsikorgató küzdelemmel vagy ingyen, kegyelemből? Igen. A verseny szelleme és a keresztény szellemiség.

Nincs kiút a stadionból. Néhány remete kiszáll, a többség viszont ott marad. És küzd, az élete minden területén. A pályáján, a társai között, még a családjában is. Mert számít, hogy mire vitte. Hogy milyen a státusza, a pozíciója, hogy feszít-e a dobogón, de legalább tisztességesen, vagy ott bénázik a legvégén. Vagy benn maradunk, vagy kivonulunk, mint a remeték. Harmadik út nincs. A korszellem elleni meddő füstölgés csak önáltatás, az a fajta üres beszéd, amiről a papolást elnevezték.

Egyetlen területe van az életünknek, ahol mások a szabályok. Egyetlen tekintet néz és ítél meg másképp. Egyedül Isten előtt nem számít, hogy sokra vittük-e vagy lemaradtunk. Egyedül őelötte nem a *győztesek* győznek és a *loserek* veszítenek. Nála azok győznek, akik szeretetét elfogadják. Jönnek a győztesek közül is, és a hátul kullogók közül is. Az összes koszorú, amiért törjük magunkat, elhervad. Ez az egyetlen hervadhatatlan. Vagyis ez a végleges. Nem mulandó, hanem örök. Nem változik az értéke, hanem állandó. *Hervadhatatlan koszorú*.

Pál alighanem azért küzd, és azért futja körbe pihenés nélkül a fél világot, hogy a hervadhatatlan koszorút és azt az egészen más mércét, amellyel megszerezhető, megismertesse a világgal. Érezzük, tudjuk, vállaltuk: hasonló a dolgunk. Hogyan teljesíthetjük? *Hogy Isten a versenykényszer világán kívül áll, azt leginkább úgy tudjuk hírül adni, ha esélyesként tekintünk az arénák esélytelenjeire és losereire*. Alighanem egyedül ez a bátor magatartás a megfelelő, szabályszerű. Mert a hit által való megigazulás vagy valóban független a stadion kategóriáitól, vagy nem igaz. Márpedig azt valljuk, hogy igaz...

CSEPREGI ZOLTÁN

A magyarországi pietizmus jövőképe

Székfoglaló előadásomat hálával ajánlom Fabiny Tibornak, aki a jövő héten ünnepli 80. születésnapját.

Hogy szüksége van-e a kereszténységnek mozgósító erejű jövőképre, hogy van-e ma az egyháznak mozgósító erejű jövőképe: ezen kérdések aktuális megválaszolását Önökre bízom, ugyanis a következő percekben az eszkatológia területét kizárólag történeti teológiai szempontból próbálom megvizsgálni, azon belül is annak csak újkori szakaszában, két irányzat vagy mozgalom, a lutheri ortodoxia és a pietizmus vonatkozásában. Mondanivalóm tehát csak annyiban érinti a kortárs pietista törekvéseket, amennyiben ezek eszkatológiájukat a kétszáz évvel korábbi „atyáktól”, Spenertől, Franckétől, Bengeltől merítették. Érdekes lehet viszont kinek-kinek egybevetni az itt megismertetendő várakozásokat és reményéseket azzal, amit a Lutheránus Világszövetség budapesti nagygyűlése 20 éve fogalmazott meg reménységként „a világ számára”, hisz az akkori ifjúsági gyűlés a jövőről egyenest futurum perfectumban vitatkozott: „a jövő már jelen van”. Előadásomat az egyetemes egyháztörténet felől indítva igyekszem végül a hazai pietisták nézeteit jellemezni.

A pietizmus felbukkanását mindig az orthodoxia válságával szokás magyarázni, s én sem teszek másként, a válságot viszont nem a száraz dogmatizálásban, a természetlen újszolasztikus vitákban látom: ez az ortodoxiáról alkotott elterjedt kép téves és tarthatatlan. Az orthodoxia is termelt kegyességi irodalmat, tudott bensőséges és megragadó lenni, volt *Bachja*, *Arndtja*, *Gerhardtja*: mai énekkincsünk – mennyiségileg és minőségileg – dereka orthodox szerzőktől származik. Ami az ortodoxiában csődöt mondott, krízishez vezetett, az az eszkatológia. Kettős értelemben is: nem volt lelkesítő ereje, és nem igazolta az idő. Ismeretes, hogy a reformáció magát a történelem végére helyezte, nem sokkal az utolsó nap elé, már túl Krisztus ezeréves uralmán. Mégsem számolt a közeli ítélettel, hisz addig meg kell dőlnie a pápaságnak, többnyire a következő generáció korára datálták (napra pontosan) a világ végét. Ebben ugye semmi vonzó nincs: várhatóak az Újszövetségben beígért végső üldöztetések, csapások, szenvedések, mégsem jut el az üdvtörténet az akkor élők életében a végső pontra. Másrészről a történe-

lem rá is cáfolt ezekre a váradalmakra: a pápai hatalom Trident után megerősödött, a protestantizmus a 30 éves háború után egész Európában defenzívába szorult, még a szász választófejedelem is katolizált. Az ortodoxia ezzel zsákutcába jutott, eszkatológiája képtelen volt választ adni az újabb és újabb kérdésekre. Képviselői, mint például *Nicolai Fülöp* (1556–1608) a 17. század elején még hitelesen biztathattak akár a tíz szűz példázatában a kitartásra (Harsány szó kiált az éjbe, EÉ 455), ez az üzenet a század végére igencsak megkopott.

Ezen a történelmi ponton adja közre a *Pia desideriat* *Philipp Jacob Spener* (1635–1705), akiről (meg az egész speneri pietizmusról) minden kézikönyv hangsúlyozza, hogy – gyakorlati megújulási programja mellett – egyetlen pont kivételével az ortodox dogmatikát képviselte, csak az sikkad el többnyire, hogy éppen ez az egyetlen pont a pietista mozgalom sikerének kulcsa, nevezetesen a pozitív eszkatológia, a mobilizálni képes jövőkép. Mint közismert, Spener magát és korát Krisztus ezeréves uralma elé helyezte, s ez a (biblikus és a hitvallási iratoknak sem elmentmondó) khiliasztikus váradalom lett alapja a „jobb idők reményének” (*Hoffnung besserer Zeiten*), a megélénkítő misszióknak és az erkölcsi megújulásnak. Spener – szakszóval – a posztmillenniarizmust képviselte, azaz Krisztus lelki uralmát várta, s az ezeréves uralkodás kezdetét nem földindulásként, hanem a Szentlélek szinte észrevétlen munkájaként, az igaz kereszténység fokozatos térnyeréseként, folyamatos fejlődésként képzelte el. Néhány mondatot idézek Spener 1675-ös röpiratának híres helyéről:

„Ha a Szentírást nézzük, nem kételkedhetünk abban, hogy Isten még itt a földön jobb állapotot ígért egyháznak. [...] Még ha talán nem is az egész, de nagy része az eddig oly megkeményedett zsidóknak az Úrhoz fog térni. [...] Emellett a pápai Rómának még nagyobb esését is várhatjuk. [...] Ha ez a két dolog bekövetkezik, nem látom, miért kételkedhetnénk abban, hogy nem a teljes igazi egyház kerül sokkal boldogabb és dicsőségesebb állapotba, mint amiben most van. [...] Sőt, remélhető, hogy a

szent buzgóságban versenyezve az egész zsidókból és pogányokból összegyűlt egyház Istennek gazdag gyümölcsöket terem majd, és egymás által épül.”¹

A Spener által lefektetett teológiai alapokon építette fel August Hermann Francke (1663–1727) Hallében a pozitív eszkatológia gyakorlati alkalmazásának prototípusát, az ő szavaival: Isten országának veteményeskertjét, faiskoláját, szemináriumát (figyeljünk a következőkben is az evangéliumi képek alkalmazására!). Francke látása szerint a boldog jövő is itt és most megteendő, konkrét tettekből épül. Univerzális csak akkor lehet, ha valahol a világban, például Németországban kicsírázik, hogy onnan gyűrűzzék szerte. Természetes, hogy Isten cselekszik, de ő is munkásain keresztül cselekszik; minden egyes sikerben, előrelépésben az élő és ható Isten mutatkozik meg, ezek – Francke szavaival – Isten lábnyomai a világban. Mindez feladatokra lefordítva munkások képzését és küldését, nevelést és missziót, illetve az ezt szolgáló intézmények létrehozását jelenti. Francke felfogásában van természetesen valami prófétikus felsőbbrendűség, saját életútjának és életművének üdvtörténeti dramatizálása: ez magyarázza a hallei pietizmus kezdeti látványos sikereit, majd az alapító halálát követő kifulladását. Ekkorra azonban már készen álltak kritikussai, Nicolaus Ludwig von Zinzendorf (1700–1760) és Johann Albrecht Bengel (1687–1752), hogy az optimista eszkatológiát megőrizve hántsák le a mozgalomról a túlzott egyházpolitikai ambíciókat: Zinzendorf, akinek laikus hívei őt földrészben folytattak eredményes küldetését, és Bengel, akinek még 19. századi tanítványai (a volgai németek) is mindig keletre, egyre keletebbre vándoroltak, mert mesterük tanítását követve az Ararátra várták a parúziát. Hogy mai lelki unokáiról már ne is beszéljünk!²

Ideje megvizsgálni a speneri-hallei pietizmus magyarországi követőinek, Isten országa többnyire Francke által mobilizált hazai munkásainak váradalmait abból a szempontból, hogy mennyire hagyta nyomát rajtuk a speneri optimizmus és a Németországban átütő sikert arató pozitív eszkatológia.

Ha röviden és kevésbé árnyaltan szeretném jellemezni a mi pietistáink gondolkodását, ezt első látásra mégis leginkább a borúlátás, panasz, katasztrófahangulat szavak használatával tehetném meg. Nyilvánvalóan nem volt ugyanaz Poroszországban vagy épp ellenkezőleg a Habsburg birodalomban gondolni Isten veteményeskertjét, s ennek ők is tudatában voltak, és ki nem fogytak a bezzegízű összehasonlítgatásból. Ezt a szólalmot ellenpontozza rendszerint annak hangsúlyozása, hogy nem béresek, de nem is önkéntesek, hanem kötelességüket teljesítő elhívtak ők, valamint ellensúlyozza is az a hihetetlen mére-

¹ *Pia desideria. Istenfélő kívánságok.* Egy ébredés gyökerei. PRIMO 1993. 44–45. o.

² Jó áttekintést találni a khiliazmus típusairól és újkori történetéről itt: TRE 7, 737–745. o. (Richard Bauckham).

tű tényleges szolgálat, amit honfitársaik között végeztek. A legszebben a nemescsói Sartoris János (1695–1756) fogalmazta ezt meg Haynóczy Dánielhez (1690–1747) intézett levelében (1735. november 10.):

„Valóban, ha valaha érvényes volt, most igaznak bizonyul az a mondás: aki jól elrejtőzött, jól élt. És többet ér lenni, mint látszani. Sokkal többet ér magamutogatás nélkül (*aneu pollés phantasias*) Isten munkáját előmozdítani s országát az emberi szívekbe elhínteni, mint a fő dolgoktól világi ügyekre szólítani el az embereket.”³

A pozitív eszkatológia keresgélese közben óvatosságra inthet bennünket Torkos Andrásnak (1669–1737), „a magyar pietizmus atyjának” egy levele, melyben ha nem is támadja egyenesen Spener khiliazmusát, de igazságtalannul olyan eretnek nézeteket társít vele, melyek mindenképpen kompromittálják azt. A dunántúli püspökválasztás során ugyanis azt követelte az egyik jelöltől, a már említett Sartoris Jánostól, hogy határolódjék el a pietista szektától, mely több ponton támadja az Ágostai Hitvallást, például annak 17. cikkelyét azzal, hogy az igazak világi uralmát s a bűnösök evilági bukását jövendőli meg.⁴ Ezzel Torkos a reformáció korabeli anabaptisták kétségkívül szintén khiliasztikus eszkatológiájával kapcsolja össze a speneri jobb idők reményét, holott az utóbbi kimondottan lelki megújulást várt, s a 17. cikkelyhez hasonlóan ítélte el a radikális, anabaptisztikus tanokat. Ugyan a radikális pietizmusnak is felfedezni hazánkban a nyomait, de éppen nem olyannak, amitől Torkos óvni igyekszik egyházát, hanem a „mindenek helyreállítását” (*apokatastasis pantón*) hirdető peterseni irányzatnak, mely társadalmi szempontból jóval ártatlanabb volt. Mivel sem Sartoris, sem más hazai pietista nem volt komolyan vádolható forradalmár vagy eretnek nézetekkel (lásd akár a fenti idézetet), s méltatlan volna Torkosnál rosszindulatú inszINUÁCIÓT feltételezni, az eset jóhiszemű magyarázata csak az lehet, hogy a sokat megélt győri lelkész finoman figyelmezteti a leendő szuperintendenst: a protestáns német tartományokban bárki hangosan hirdetheti a zsidók elkövetkező megtérését és Róma jövendő bukását mint a jobb idők eseményeit, de Magyarországon az utóbbi emlegetni politikai felforgatásnak minősül. A katolicizmus Spener számára csak szellemi rivális, Magyarországon viszont hatalmi struktúra.

Spener eszkatológiájának valódi recepcióját három hazai szerzőnél találni meg, ezeket az adatokat időrendben fogom ismertetni. Az első közülük, Christoph Nicolaus Voigt (1678–1732) ugyan thüringiai születésű, ám Szilézia, Nagyszében és Bécs érintésével végül Selmecbánya vezető lelkésze lett 1716-tól haláláig. Gazdag életútjának és munkásságának feldolgozásával egyelőre adós a kutatás. Bécsi évei alatt (míg igazáért küzdött a császári ható-

³ Csepregi Zoltán: *Magyar pietizmus 1700–1756.* Bp. 2000. 196. o. (nr. 68.)

⁴ Csepregi 2000. 206. o. (nr. 73.)

ságoknál) a hallei központ (s időnként a hallei újság) tudósítója volt, s lelkesen ismertette a magas udvari és egyházi körök felekezeti nyitottságát. *Savoyai Jenő* (1663–1736) könyvtárában például protestáns kegyességi irodalmat talált, s a császár gyóntatója is igen toleráns nézeteket hangoztatott vele szemben. Beszámolója szerint a bécsi hatalmasok egyre-másra hívták meg, hogy meghallgassák őt az igaz kereszténységről és a jobb idők reményéről, mely ebben a környezetben a katolikus-protestáns egyházszakadás leküzdéseként volt konkretizálható.⁵ Másfél évtizeddel később, magyarországi tapasztalatokkal gazdagodva már sokkal rezignáltabban nyilatkozik Voigt a katolikus törekvésekről, meg „a mi pápistáinkról”, azaz a wittenbergi szellemet képviselő lutheránus-ortodox papokról: „Mindenünnen be vagyunk szorítva, egy szabad lépést nem tehetünk, a fenevad a nyomunkban, és mindent eltipor.”

Az apokaliptikus fenevad természetesen itt a római egyház, de Voigt nem hagy kétséget, hogy az igazhitű wittenbergiek sem különbek ennél. Az egykor hirdetett reménység mégsem enyészett el Voigtban nyomtalanul: „Mégis, mivel egyre gazdagabban hull a mag, fogva tart az eleven reménység, hogy egyszer áttör az evangélium pompás világossága és gazdag gyümölcsöt hoz. A tüzet már sok helyen szítják, adja az Úr, hogy hamar lángra kapjon!”⁶

A második említendő szerző *Friedrich Wilhelm Beer* (1691–1764), hosszú időn keresztül a pozsonyi líceum rektora, végül pozsonyi lelkész. A Francke-család magyarországi levelezőpartnerei között talán az ő leveleiben találni leginkább a hazai hírek reményteli kommentálását. *Mohl Illés* (†1761) dunáninni szuperintendens megválasztását például a következő szavakkal kíséri: „Jó reménységgel vagyunk, hogy a mi mennyei jó atyánk gondviselése révén ismét ajtó nyílik köztünk Krisztus evangéliuma számára, s az üldözés és az eretnekezés, mellyel már a világiak is torkig vannak, elnémulnak.”⁷

Az a hír, amely Beert előbb csak a felekezetek közötti közeledés, majd az egész egyházi élet gyökeres megújulása iránti valódi speneri reménnyel töltötte el, *Johann Arndt* (1555–1621) *Igaz kereszténységének* lefordítása volt. A magyar fordítás elkészültéről azzal az elvárással tudósítja hallei levelezőtársát, az ifjabb Franckét, hogy a mű remélhetőleg a magyar reformátusok körében is kedvező fogadtatásra fog találni.⁸ A nyomdai munkálatok szerencsés előrehaladtát pedig a következő meggyőződéssel jelenti be: „De egyre hiszem, hogy az egész külsődleges

kultusz meg fog nálunk szűnni, és akkor ezek a cseh és magyar könyvek a pincékben és a kamrákban jobban fognak prédikálni, mint a mai lelkészek.”⁹

A harmadik lelet nem annyira személy, mint mű, az általában szenicei *Bárány Györgynek* (1682–1757) tulajdonított magyarázatos Újszövetség, a többek munkájaként – 1754-es évszámmal – 1758-ban megjelent úgynevezett *Laubáni Biblia*. A magyar pietista irodalom ebben a kiadványban jutott el a csúcára, ezt tekinthetjük teológiai összegzésének, mintegy zárókövének. Olyan értelemben is, hogy ez a mű valóban lezárja a magyar pietisták irodalmi termését, hisz viszonylag kései megjelenésekor a jelentős szerzők már halottak, s aki még él (mint *Fábri Gergely*: 1707–1766, *Miskei Ádám*: 1695–1774), az hallgatni kényyszerül.

Bárányék magyarázata János Jelenéseit a következőképpen értékeli: „Leg-hasznosb és épületesb könyv, mint minden egyéb írás. [...] Találjuk ebben IStennek ítéletit a' gonosz világ ellen, a' setétségnek Országa ellen, az Anyaszent-egyháznak üldözői ellen, a' hamis Próféták ellen. Melly ítéletek részül el-multak; de nagyobb részül jövendők. Látjuk az üldözéseket, mellyek alatt a' KRisztus Országa vólt és lészen.”¹⁰ – olvashatjuk a könyvhöz írt előszóban. Már ebből is sejthető, hogy a magyarázók jegyzeteikben aktuális értelmezést nyújtanak a Mennyei jelenéseknek (azaz nem az elmúlt egyháztörténetre vonatkoztatják, mint azt Luther tette), de hogy eszkatológiai optimista, az először Jel 10,7-ről, a hetedik trombitaszóról olvasva lesz nyilvánvaló: „Minthogy pedig a' hetedik trombita szó, minden magyarázok egyet értése szerint még hátra vagyon, előtte lészen pedig a' világ végének; tehát nyilván következik, hogy az IStennek még nagy munkái vagynak hátra az Anyaszent-egyház igazgatásában.”¹¹

Akiben még kétség maradt volna a kommentátorok teológiai irányultságát illetően, az a khiliazmus *locus classicus*ához, a 20. fejezethez érve meggyőződhet róla, hogy Spener leghívebb követőivel van dolga, akik a lap jó háromnegyedét kitevő igazi „németes” lábjegyzetekben ismertetik az ezer évre vonatkozó lehetséges nézeteket, majd érvekkel alátámasztva tesznek hitet amellet, hogy Krisztus uralma még hátravan, ez lelki uralom lesz, s a bálványimádás végét, valamint a zsidók megtérését fogja hozni.¹²

A magyarázat itt magát 1757-re datálja, ezért szerzőjének inkább szenicei Bárány János akkori dunántúli szuperintendenst (1716–1758), mint az idős, 1757 nyarán 75 évesen elhunyt Bárány Györgyöt tekinthetjük (a harmadik munkatárs, Sartoris János ekkorra már nincs az élők sorá-

⁵ Voigt August Hermann Franckének. Bécs, 1715. január 4. Archiv der Franckeschen Stiftungen, Hauptabteilung, A 168:3. o. Eredeti.

⁶ Voigt Gotthilf August Franckének (1696–1769). Selmechánya, 1729. február 3. Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz, Francke-Nachlass, Kapsel 27. 24:561–562. o. Eredeti.

⁷ Beer Gotthilf August Franckének. Pozsony, 1737. augusztus 6. SBPK-FN, Kapsel 27. 28:586–587. o. Eredeti.

⁸ Beer Gotthilf August Franckének. Pozsony, 1739. április 8. Csepregi 2000. 216. o. (nr. 79.)

⁹ Beer Gotthilf August Franckének. Pozsony, 1740. augusztus 1. Csepregi 2000. 219. o. (nr. 81.)

¹⁰ Lauban, [1758]. 1387.

¹¹ Lauban, [1758]. 1449.

¹² Lauban, [1758]. 1506–1509.

ban). Ha pedig így van, akkor a Spener-féle jobb idők reménye akár valamiféle félhivatalos tanításnak is minősülhetett a dunántúli egyházkerületben.

Még 1700. május 24-én Spener azt a reményét fejezte ki Franckénak, hogy ha sikerülne az igazság ismeretére eljuttott magyarokat vagy magyarul beszélő lelkipásztorokat a magyar nyelvterületre, különösen annak a töröktől megszállt déli határvidékére küldeni, akkor „az Úr műve nagy erővel haladna előre, s új világosság támadna”. Így az elhanyagolt gyülekezetek segítségre találnának, s egy apró kezdet talán nagyobb kaput tárna. „De az Úr maga mutassa meg tanácsát és akaratát, s vigye véghez, ami őtöle van!”¹³

Spener és Francke minden bizonnyal az általuk hirdetett eszkatológiát is az új világosság részének tekintették. Az Úrnak úgy tetszett, hogy ez a tanítás Magyarországon nemcsak a német ajkú városokban, Selmecen és Pozsonyban, hanem a dunántúli falusi gyülekezetekben is gyökeret vert, s az üldöztetés és elnyomatás közepette tárt számára nagyobb kaput a nyomtatott szó közege, hogy a szószekek elmúltával prédikálhassák a pincékben és kamrákban a magyar nyelvű könyvek a jobb idők reményét.

¹³Csepregi 2000. 78–79. o. (nr. 1.)

GLATZ JÓZSEF

Teher alatt nő a pálma

Gondolatok az egyház mai tanításához

Anna nővérem nagyon szeretett moziba járni. Ha Kölnből hazalátogattam, mindig mondta, mi mindent kellene feltétlenül megnéznem. Utolsó közös filmélményünk „A napfény íze” volt.

Ismerjük a filmet: egy a 19. században Magyarországra került zsidó család életútja három generáción át, mesteri képekben elbeszélve. Máig se tudom elfelejteni azt a megalázó, kínos jelenetet, ahol a keresztségre készülők a Nicaenum szavait kórusban darálják: „Hiszek... az egy Úr Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki... Isten az Istenből... valóságos Isten a valóságos Istenből; egylényegű az Atyával...” Micsoda istenkáromlás lehetett ez azoknak, akik gyermekkoruk óta tanulták és vallották: „Halld meg, Izráel: Az Úr a mi Istenünk, egyedül az Úr!”¹

A keresztség gyakorlata a valóságban nyilván humánusabb volt², de ettől függetlenül megmarad az elvi kérdés: mi a kereszténység specifikuma, ami nélkül nincs és nem is lehet kereszténység?

Nagy Gyula dogmatikája szerint a kereszténység specifikuma, legfontosabb sajátossága és ismertetőjele a Szentháromság egy Isten hite és tanítása.³

A Szentháromság – mint írja – a titkok titka. „Istennek

ez a számunkra fölfoghatatlan titka nem tartozik emberi értelmünk logikai törvényei alá. Ezek csupán tér- és időbeli világunkra vonatkoznak. De nem léphetik át ezt a határt. Isten egységének és háromságának szent titka csak a hitben, az ige kinyilatkoztatásában megközelíthető misztérium!”⁴

Egy ilyen apodiktikus kijelentésnek mindig megvan az a veszélye, hogy Isten titkának helyébe saját gondolatainkat tesszük. Azok útvesztője nem Isten titka. Más Isten, és más a mi gondolkodásunk felőle. Más az ige, és más a teológia. Megpróbálok a tilalmat átlépni, tovább gondolkodom: mi volt a szentháromságtan jelentősége a maga idejében, és mit mondhat ez az ősi tanítás nekünk, mai embereknek, mai keresztényeknek, zsidóknak és görögöknek?

A negyedik század krisztológiai vitái közepette mondta egyszer Ambrosius, hogy „az ariánus, aki Krisztust teremtménynek mondja, könnyen szót ért a pogányokkal és a zsidókkal, hiszen ezt azok is minden további nélkül elismerik.”⁵ Nyilván nem akarunk ariánusok lenni, de az se célunk, hogy se zsidók, se pogányok ne értsenek minket.

A kereszténység specifikumát keresi *Gustaf Aulén*, a nagy svéd dogmatikus is, akire ebben az összefüggésben Nagy Gyula is hivatkozik: „A kereszténység – írja Aulén s idézi Nagy – egyedülálló jelenség a vallások világában. A zsidóság talaján növekedett fel, ezer szállal összekötve a régi Izráellel. Mégsem azonos a zsidósággal, még kevésbé a misztériumvallásokkal.”⁶

⁴ Nagy Gyula: i. m. 180. o.

⁵ Hendrik Berkhof: *Kirche und Kaiser*. Zollikon-Zürich, 1947; 80. o. (Ambrosius: Epistulae 21,13)

¹ 5Móz 6,4

² Súlyosabb a kérdés, hogy miért csak a keresztelt zsidók mentésében vettünk részt oly sokáig? vö. Terray László: *Et liv i grenseland – Gisle Johnson*. Oslo, 2003; 138–139. o.: „Utólag joggal vetik szemére az evangélikusoknak, mint a többi felekezeteknek is, hogy csak a megkeresztelt zsidók érdekében tettek lépéseket, és túl későn emelték fel szavukat nyilvánosan a zsidóüldözés ellen. Kívánatos a magyar egyházak történetét tovább is vizsgálni e kérdésben, és felszámolni a múlttal.” (T. L. saját fordítása)

³ Nagy Gyula: *Az egyház mai tanítása*. Budapest, 2000; 159–208. o.

Kár, hogy Nagy Gyula nem tér ki Aulén könyve, a keresztény istenképről írt izgalmas műve, tulajdonképpeni témájára: a keresztény istenképre. A kereszténység specifikuma, sajátos jellege ott új színben, ragyogó új megvilágításban áll előttünk.

Aulén különbséget tesz az „istenkép” és az „istenfogalom” közt. Az előbbi – az én fogalmazásomban – primer valóság, az utóbbi szekunder jelenség, reflexió. Aulént nem az a kérdés foglalkoztatja, hogy a különböző korok és egymást váltogató teológiai iskolák hogyan és miként próbálták Isten „fogalmát” fixálni, hanem századokon át azt az élő, eleven „motívumot” kergeti, mely hitbeli nézeteinket *belülről*, organikusan formálja és telíti étellel; azt a szívünkbe rótt sajátos istenképet keresi, mely teológiai nézeteink *mögött* húzódik, s azokban mindenütt tükröződik.⁷

Aulén ezt a szívünkbe írt istenképet követi nyomon – Pálon, Jánoson, Markionon át – egészen saját koráig. Meggyőződése szerint itt, ebben a képben dobog a hit szíve. Valami más az „istenfogalom”, az istenkép gondolati rögzítése. Ebben az utóbbi kategóriába tartoznak hitvallásaink is, köztük a Nicaenum. A kérdés az: mi van mögötte? „A szentháromságtan tárgyalása legtöbbször absztrakt és meglehetősen érdektelen spekulációk benyomását kelti... Az embernek semmiképp sincs az az érzése, hogy a teológia centrumában járna”⁸ – írja könyve bevezetőjében, mindjárt az első oldalon a dogmatika nagymestere.

Van az evangéliumnak specifikus, sajátos istenképe? A kérdésnél először abból kell kiindulnunk, hogy Jézus Istene: Ábrahám, Izsák és Jákób Istene. Az evangélium istenképe nem az Ótestamentum antropomorfizmusaitól „megtisztított”, „humanizált”, élettelen istenképe a felvilágosodásnak: magában hordozza Isten szentségét, haragját, ítéletét, antropomorf affektusait, elválaszthatatlan a zsidóság istenképe-től. Aulén ezt az összetartozást nem korlátozza a prófétákra vagy az Ótestamentumra általában, hanem tudatosan kiterjeszti az apokaliptikus korra, egyben annak dualizmusára is.

Az evangélium istenképének sajátossága Isten szeretetének megnyilvánulásában van. „A zsidóság és az evangélium istenképe nem abban különbözik – mondja Aulén –, hogy az utóbbi mennyiségileg többet beszél az isteni szeretetről, hanem annak a módnak egészen új látásában, *ahogy az isteni szeretet hozzánk hajol.*”⁹

A kérdésre, hogy miben áll ez a minőségi váltás, Aulén rövid válasza ez: „A jogrend vallásosságának áttérése, felszámolása.”¹⁰ Ez pedig azt jelenti, hogy már nem a jog-

rend tolmácsolja Isten szívének legbelsőbb titkát, hanem a spontán adakozó, szabad és szuverén szeretet, mely azért ad, mert az adás természete, mely magához ragadja a kezdeményezést, keresi az elveszettet és odaadja magát a bűnösért.¹¹

A keresztény hit számára Jézus Isten képe. Isten benne tárja ki előttünk a szívét. Jézus és Isten ezért számunkra egymástól elválaszthatatlanok. Ez a keresztény hit specialitása, és ezt a specialitást őrizték és őrzik napjainkig egyetemes keresztény hitvallásaink. Végső értelmük, hogy Isten kinyilatkoztatását illetően mint döntő faktorra, Krisztusra mutassanak.¹² „Az itt szóban forgó dogmaképződés végső fokon nem a kereszténység hellenizálása, nem is valami »triteizmus« szolgáltatásban áll, hanem mint a kereszténység specifikuma és a karakterisztikus keresztény istenkép körüli védőfal jött létre, és azzá is vált.”¹³

„Az ariánus gondolatmenet – mondja Aulén – Krisztust valamiképp lefokozza.”¹⁴ Magam részéről inkább mindig azon csodálkozom, hogy ez az eretnekek eretneke milyen nagyra látja Jézust. Krisztusa már nem valóságos ember, hanem afféle félisten, görög hérosz. Arius gondolkodásában nem ott a hiba, hogy Krisztust kicsinyíti, hanem hogy Istentől elválasztja.¹⁵ Ebből a szempontból érthető meg igazán Aulén mondatának második fele: „Athanasziosz polemikájának is éppen ez a csattanója, hogy – ha Ariusszal tartanánk – az isteni kinyilatkoztatás tartalma (kvalitása) gyengülne.”¹⁶

Tanulságos Athanasziosz antiariánus beszédeibe beleolvasni. A kis kitérő megéri a fáradságot. A jánosi ige alapján egyik fő tétele éppen ez: aki a Fiút látja, látja az Atyát. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha a Fiú az Atyától öröktől fogva született s egylényegű az Atyával: „... az Atya képe és alakja ő, megmaradva annak, ami volt, és nem változik meg, megtartva az Atyával való azonosságot.”¹⁷

E fenséges kép körül forognak gondolatai: „... nem kívülről lefestett dolog az Isten képe...”¹⁸ „A Fiú egész léte az Atya lényegének a sajátja, mint a világosságból eredő kisugárzás, mint a forrásból eredő folyó, hogy *aki a Fiút látja, az lássa, ami az Atya sajátja...* Az Atya is a Fiúban van... mint ahogy a kisugárzásban benne van a nap, a szóban az ész és a folyóban a forrás... *aki a Fiút szemléli, azt szemléli, ami az Atya lényegének a sajátja...*”¹⁹

¹¹ Aulén, i. m. 28. o.

¹² Aulén, i. m. 90. o.

¹³ Aulén, i. m. 88. o. vö. Nagy, i. m. 203. o.

¹⁴ „Manfinner i den arianska tankegangen en degradering av Krtistus.” Aulén, i. m. 89. o.

¹⁵ Ezt a hibát követte el a 19. század liberális teológiája is.

¹⁶ „... själva poängen i Athanasius'; polemik är ju, att s.a.s. den gudomliga uppenbarelsehadten skulle försvagas.” Aulén, i. m. 89. o.

¹⁷ *Szent Athanasziosz művei*; Szent István Társulat, Bp. 1991, 189. o. (I/22)

¹⁸ *Athanasziosz, i. m. 187. o. (I/20)*

¹⁹ Athanasziosz, i. m. 243. o. (III/3)

⁶ Aulén, Gustaf: *Das christliche Gottesbild in Vergangenheit und Gegenwart*. Gütersloh, 1930. 9. o. (Nagy, i. m. 159. o., idézet a német fordításból)
⁷ Aulén: *Den kristna gudsbilden genom seklerna och i nutiden*. Stockholm, 1927. 8. o. „... att söka fanga den gudsbild, vilken ligger bakom och aterspeglar sig i alla de olika trosföreställningarna.”

⁸ Aulén ezt a centrumot itt „hjärtpunkt”-nak, „szívpontnak” nevezi. Aulén, i. m. 5. o.

⁹ Aulén, i. m. 24–25. o.

¹⁰ „... ett genombrytande, ett upphävande av rättsordningens religiositet.” Aulén, i. m. 25. o.

Amikor az ariánus azt mondja: „volt idő, amikor nem volt Fiú”, ez annyi, mintha azt mondaná: „volt idő, amikor a forrás száraz volt, (Isten) élet és bölcsesség nélkül volt.”²⁰ Amit az Atya ad, azt a Fiú által ajándékozza. „Ezt láthatja bárki a világossággal és a kisugárással kapcsolatban is. Amit ugyanis a világosság megvilágosít, arra a kisugárzás ráragyog, amire pedig ráragyog a kisugárzás, annak a megvilágosodása a világosságtól ered. Így van az, hogy *aki a Fiút látja, látja az Atyát*, mert az Atyaé a kisugárzás, és ekképp egy az Atya és a Fiú.”²¹

Röviden összefoglalva: Atya és Fiú – mint nap és napfény – elválaszthatatlanul összetartoznak. Egységük nélkül nem ismerhetnénk az Atyát igazán.

Athanasziosz bizonyágtétele impozáns, de benne Jézus embersége valamiképp csorbát szenved, megrövidül. Mondja ugyan, hogy az Ige testté lett, de ez a tétel gondolatmenetében nem érvényesül igazán. Más a kimondott szó, és más a mögötte húzódo gondolat. Második beszédében, melynek sajnos nincs meg a magyar fordítása, használja ezt a gyönyörű képet, hogy mint Áron a hosszú papi köntöst, úgy öltötte magára az Ige a föld porából vett testet.²² Ő ezt valóban valahogy így látja. Az Ige és a test egymástól idegenek, nem tartoznak szervesen össze.

A meglepő azonban az, hogy bármennyire is hangsúlyozza Athanasziosz, hogy a Fiú az Atya képe, a láthatatlan Isten képét mégsem a Fiúban fedezi fel, hanem azt vizsgálja, hogy az Atya jellegzetességei megvannak-e a képmásban is. „Lássuk tehát – mondja – az Atya jellegzetességeit, hogy felismerjük a képmást is, vajon az övé-e. Örökkévaló az Atya, halhatatlan, hatalmas... Mindezeknek meg kell lenniük a képmásban is, hogy igazán lássa az Atyát az, aki látja a Fiút.”²³ Hogy milyen az Atya, azt valahogy a priori tudja.

Mondhatnánk persze, hogy Athanasziosz mindezt az Írásból veszi. Már ez se illenék igazán körültekintő argumentációjához. De hogy istenképet mennyire kora gondolkodása határozza meg, az két további idézetből még jobban kiviláglik: úgy illett – mondja –, hogy az Úr *szenvedéseivel együtt* öltse magára a testet, „még ha (ezek) nem is érintették az istenségét”.²⁴ Vagy: azáltal, hogy sírt, éhezett stb., bizonyította be, „hogy *szenvedhetetlen Isten* léte-re szenvedékeny testet vett fel”.²⁵ Az Isten, akivel itt találkozunk, már nem Jézus Krisztus Atyja, hanem a „filozófusok” fennkölt istene. Ettől Athanasziosz nem lesz kisebb. De ezzel a szemüveggel, sajnos, nemcsak Jézus embersége szenved csorbát, hanem Isten képe is elszegényedik.

A koncepció gyengéje valahol a logosz-krisztológiában

rejlík, nem csak Athanasziosznál.²⁶ „A logosz fogalma – mondja Aulén – az ógyházi teológiának felbecsülhetetlen szolgálatokat tett. A művelt kortársak számára közvetlenül hozzáférhető, könnyen érthető volt.”²⁷ Másrészt mögötte „tipikus görög gondolatok állnak Isten távoli fenségéről”.²⁸ A jelek szerint nem csak Ariusnál.

Erről itt legyen elég ennyi. A homouszia, az egylényegűség fogalmát már Luther lelke is gyűlölte.²⁹ Aulén szerint „ha a homousziának egyáltalán van valami mélyebb értelme, akkor ez az, hogy a megváltás tette, melyet Jézus visz végbe, Isten saját műve.”³⁰ A spekuláció folyamán – az isteni apátián – sajnos éppen ez az intenció szenved hajótörést.

„Az ógyházi krisztológiában a hangsúly nem Jézus történelmi személyén van, hanem az isteni kinyilatkoztatáson és jelenlétén... Az istenit keresi, semmi mást, és ezt az istenit találja a történelmi valóságban.”³¹ Mi abból indulunk ki, amit látunk és hallunk. A kérdés az: mi van mögötte?

A szentháromságtan megfogalmazása mögött évszázados komoly szellemi munka áll. A hitvallásoknak fontos funkcióik voltak a maguk idejében, és a teológiai gondolkodás számára ma is nélkülözhetetlen támpontok. De más az élő, eleven istenkép, és más annak gondolati formába öntött fogalma. Isten nem racionalizálható; nem fér a fejünkbe, és időtlen, merev sémákba se. Mégsem mondhatunk le róla, hogy hitünkéről beszéljünk, szóban és írásban is bizonyosságot tegyünk róla. Apáink megtették a magukét. Most rajtunk a sor, hogy hitünket a ma embere számára fogalmazzuk meg, ha ez a fogalmazás nem is lesz örök.

Akik valaha is Jézussal találkoztak – akár földi életútján, akár a későbbi századokban bárhol a nagyvilágon –, mindig tudták, hogy benne és általa nem csupán egy nagyon okos vagy nagyon jó emberrel, hanem magával az élő Istennel találkoztak. De tudták azt is, hogy Jézus nem a földünkön járó, álruhás Isten.³² Kezdetől fogva ennek a hitüknek akartak valahogy kifejezést adni. Aulén nyomán talán ezt mondhatnánk: Isten szíve titkát egyedül Jézus-

²⁶ Az élő, eleven Krisztus-kép az absztrakció áldozata lesz: „Ahelyett, hogy az istenkép jellegét Krisztusról olvasnánk le, magát a Krisztus-képet egy többé-kevésbé kívülről előre megállapított absztrakt istenkép határozza meg.” Aulén, i. m. 92. o.

²⁷ Aulén, i. m. 91. o.

²⁸ Aulén, i. m. 92. o.

²⁹ Nagy, i. m. 89. o.

³⁰ Aulén, i. m. 92. o.

³¹ „detta gudomliga i det historiska”, Aulén, i. m. 89–90. o. Aulén itt a lábjegyzetben Dibelius idézi: „Auch dem, der das Dogma intellektuell (wie es einst gemeint war!) sich nicht aneignet, mag die symbolische Sprache des »wahr‘ Mensch und wahrer Gott« gemässere Andeutung des Wesens Christi erscheinen als die »liberale«, nach falscher, weil nie erreichbarer Korrektheit strebende und doch über historisches Urteil hinausgehende, also pseudohistorische Rede von der »einzigartigen Persönlichkeit«.” (M. Dibelius, in: *Geschichtliche und übergeschichtliche Religion im Christentum*. 89. o.)

³² „...az ógyházi krisztológia... tévedhetetlen biztonsággal védekezett minden Istent és Krisztust identifikáló tendenciával szemben.” Aulén, i. m. 90. o.

²⁰ Athanasziosz, i. m. 185. o. (I/19)

²¹ Athanasziosz, i. m. 256. o. (III/13)

²² Athanasziosz második beszéde az ariánusok ellen, II/7.

²³ Athanasziosz, i. m. 187. o. (I/21)

²⁴ Athanasziosz, i. m. 278. o. (III/32)

²⁵ Athanasziosz, i. m. 304. o. (III/55)

ban ismerjük meg igazán. Jézus az ő képe. Átala maga Isten írja, rója arca vonásait szívünk hústábláira, hogy immár ne mint külső, idegen autoritás szóljon hozzánk, hanem Lelkével lelkünkben lakozzon.

Mi legyen istentiszteleteink meghitt, megszokott, trinitárius fordulataival s az ősi hitvallásokkal? Ne erőltessük

³³ Az utóbbi években az előírt agendáris invokáció helyett az apostoli köszöntéssel (2Kor 13,13) üdvözöltem a gyülekezetet. A katolikus istentiszteleteken – legalábbis felénk – credóként általában egy dicsőretet énekelnek.

őket.³³ Mi tudjuk, hogy azok mit akarnak kifejezésre juttatni, de gyakori használatuk közben híveink könnyen arra a következtetésre jutnak, hogy a hit olyasvalami, amiről nem jó, nem tanácsos gondolkodni. A nem gondolkodás azonban még nem hit.³⁴

Így van ez sok mindennel. A szép örökséggel teher is jár. Teher alatt nő a pálma.

³⁴ A liturgia reformjánál érdemes ezen is elgondolkodni.

BOZORÁDY ZOLTÁN

„Merre menjek én...”

Attól kezdve, hogy megérint bennünket Isten szeretete, és az egyházzal is kapcsolatba kerülünk, újra és újra felvetődik a kérdés, jó irányba haladunk-e. Aki előbb találkozik Isten szeretetével és azután valamilyen egyházi formációval, nyíltan és bátran fogalmazza meg kritikái észrevételeit az egyházzal kapcsolatban, hiszen látja, mennyi baj van az egyházi közösségekben, s olykor azt is megkérdőjelezi, vajon kell-e egyáltalán egyházi szervezet. Ha valaki előbb kerül – beleszűlve vagy akár más módon – az egyház közösségébe, sok minden megszokottnak és természetesnek tűnik számára. Előbb-utóbb azonban mégiscsak fölvetődik a kérdés: jó úton és jó irányba halad-e az egyház?

A címben szereplő ifjúsági ének jutott eszembe: „Merre menjek én, Uram, kérdezem.” Az ének folytatásában szereplő mondat: „Minden út, Uram, csak hozzád vezet” megfelel az ének tartalmának, de nem áll az egyház életére nézve. Nemcsak az elmúlt 2000 év, hanem az elmúlt másfél évtized is bőven mutat téves utakat vagy zsákutcákat.

Egyik legfontosabb kérdés volt számomra annak tisztázása, mi a legfontosabb küldetése az egyháznak. A korábbiakban gyakran hallottam: cél és feladat az egyház megmaradása, vagy feladat a társadalmi szolgálat is.

Ha önmagam számára fogalmazom meg, mi a cél, akkor úgy látom, a cél, hogy hazaérjünk. A feladatot abban látom, hogy minél több embernek megmutassuk a hazafelé vezető utat, hogy segítsünk ezen az úton járni, akár régóta kezdtek már, akár indulófélben vannak. „Merre menjek én, Uram, kérdezem?” A felelet számomra: hazafelé.

»TEGYETEK TANÍTVÁNNYÁ MINDEN NÉPET!«

Úgy emlékszem, Ciceróról tanultuk középiskolás korunkban, hogy minden beszédét azzal fejezte be: egyébként az a véleményem, hogy Karthágót el kell pusztítani. Közel

négy évtizedes szolgálatom alatt, ha nem is mondtam ki minden alkalommal, de nagyon erősen meghatározta gondolataimat az, hogy az egyháznak missziói küldetést kell végeznie. Ha tudjuk, hogy az örökkévalóságra nézve Jézus az egyetlen megoldás, akkor minden embertársunknak tartozunk azzal, hogy róla bizonyosságot tegyünk, úgy, ahogyan a *Konfirmációi kátéban* is tanítjuk: megvallom hitemet szóval és cselekedettel. Fiatalkori elgondolásaimat sokszor kellett módosítani, és gyakran meg is szégyenültem, hiszen nagyszerű álmok, tervek nem valósultak meg. Pál areopagoszi beszéde után olvassuk: néhányan még meg akarták hallgatni, néhány férfi azonban csatlakozott hozzá, és hívővé lett. Úgy tűnt nekem, hogy nagyon rossz hatásokkal dolgozott Pál apostol. Ha visszagondolok szolgálati éveimre, nem tudok számot adni arról, volt-e összesen annyi eredménye, mint Pál egyetlen igehirdetésének.

Nyíregyházára 26 évvel ezelőtt szorongó szívvel érkezünk. Képesek leszünk-e elvégezni ebben a nagy múltú gyülekezetben azt a szolgálatot, amit az Úristen ránk akar bízni? Egyébként is elég furcsa az a helyzet, ahogyan szolgálatunkat minősítjük, hiszen minden igazán jó, eredményes munka Isten ajándéka, ugyanakkor minden eredménytelenségért önmagunkat kell felelőssé tenni. Az elsőt azért jó figyelembe venni, hogy az eredmények ne tegyenek elbizakodottá, a másikat pedig azért, hogy ne bújjunk ki a személyes felelősség alól. Ezek így segítenek Isten közelében élni, hálát adni és irgalmat kérni.

KONCENTRIKUS KÖRÖK

Teológus éveim alatt és az azt követő tíz évben sokat töprengtem azon, melyik az a közösségi forma, amelyik a legmegfelelőbb a gyülekezet élete és szolgálata számára. Már 45 évvel ezelőtt is látszott, hogy vége a népegyházi

életformának. Lejárt az ideje. Senkitől nem hallottam, hogy milyen életformát kellene ehelyett bevezetni. Sok lelkes ember mondta: úgy kellene élni, ahogy az első keresztények éltek. Szerény tudásomból annyira mégis futotta, hogy visszakérdeztem, melyik első keresztényekre gondol, a korinthusiakra, a jeruzsálemiekre vagy valamelyik másokra? A legutóbbi népszámlálás adatai még mindig igazolják, hogy fennmaradt valami a népegyházi létformából.

Foglalkoztam a kiségyházak életével, és nagy hatást gyakoroltak rám a baptisták, metodisták. Egyik sem hatott azonban olyan erősen, hogy elkíváncsoztam volna a sajátunkból, vagy próbálkoztam volna a miénkbe átültetni mások rendszerét. Egyházunkon belül is működtek zárt közösségek, és ennek kapcsán is sokat vívódtam, mi a jó: a zárt vagy a nyitott közösség? Amiben megnyugodtam: jó a nyitott egyházi forma, nem szabad lemondanunk azokról, akik a gyülekezet peremén élnek. Úgy gondolom, nem szabad feltételeket támasztanunk a keresztség kiszolgáltatásával kapcsolatban sem. A nyitottságban a hangsúly a *nyitott szerkezeten* és a *nyitott szíven* van. Nyitott szívvel kell fogadni mindenkit, sőt nyitott szívvel kell keresni a gyülekezettől távol élőket is. Ezt nem tudja elvégezni egy lelkész, és ha egy gyülekezetben több lelkész van, öt-tíz sem képes eleget tenni a kihívásnak. Ezért úgy kell tekinteni a gyülekezetre, hogy annak tagjai koncentrikus körökben foglalnak helyet, a legbelső áldozatkész, imádkozó közösség, majd az istentiszteletre járók közössége, azután a nagyünnepi keresztények, a csak kazuális szolgálatot igénylők, és aztán azok, akik semmit nem kérnek, semmit nem adnak, de ha valaki rájuk kérdez, vallják magukról, hogy evangélikusok. Ehhez a munkához szükséges a presbiterek aktívabb részvétele, őrálói szolgálat kiépítése. A gyülekezet belső köréhez tartozó szolgálattelvők imádságokkal és az általuk vállalt területen élők látogatásával, velük történő kapcsolattartással végzik a gyülekezetépítés szolgálatát.

A nyíregyházi gyülekezetben találkoztunk működő imacsoportokkal és szolgáló közösségekkel. Mindkettőnek a következménye áldást jelentett és ma is áldást jelent a gyülekezet számára. Ez pozitívum. Negatívum az a megdöbbentő tapasztalat volt, hogy a szolgáló közösségek nem kívánnak egyik lelkésszel sem úgy szolgáló közösséget alkotni, hogy az egész gyülekezetre kiterjedően vagy a lelkesi körzetekre egyenként kiterjedően végezzék szolgálataikat. A szolgáló közösségek vezetői irányították egyszerűen a lelkészeket, hogy hová menjenek, kit kellene meglátogatni. Bizonyára ebben is volt valami jó, de látásom szerint nem segítette a 12 ezer lelkes gyülekezet gondozását. Tragikusnak láttam, hogy minden lelkész ismeri a gyülekezetnek kb. ugyanazt a 3-400 tagját, azonkívül mindenki ismer 3-400 embert, akit a többiek nem ismernek, tehát összesen 2-3000 embert ismernek a lelkészek, jobb esetben tartanak velük szorosabb vagy lazább kapcsolatot, a gyülekezet nagy részével azonban senki sem törődik.

A MEGOLDÁS FELÉ

Három évig voltam káplán, minden principálisomra szeretettel emlékezem. Természetes, hogy nem volt mindig felhőtlen a principális-káplán kapcsolat. Ezt a hierarchikus rendet elfogadva sokat lehetett tanulni, és általában jó emlékek maradtak az együtt töltött időről az idős és fiatal lelkészben egyaránt. A valamikor mamut-gyülekezetnek nevezett nagy létszámú, több parókus lelkésszel működő gyülekezetekben több volt a sűrűlódás, nyilvánvalóan sok múlott az együtt szolgálók személyiségén. Egyházunkban ezt a rendet strukturálisan problémásnak tartom, hiszen a soros igazgató lelkész nem felettese a lelkészeknek. Felelőse a gyülekezet adminisztrációjának és szolgálati rendjének. (Jobbnak látom a finn helyzetet, ahol van egy vezető lelkész, a *kirkkoherra*, és van első, második és akárhánysodik káplán. Amelyik beosztásra valaki elkötelezte magát (megválasztották), abban marad, míg más helyre nem pályázik. A vezető lelkész helyére csak annak nyugdíjazása vagy máshová történő megválasztása esetén lehet pályázni. Finn első, második és sokadik káplánoktól viszont hallottam, hogy nekik jobban tetszene a mi rendszerünk.)

Sok vívódás és más egyházak életének tanulmányozása vezetett arra a felismerésre, hogy jó lenne a nagy gyülekezetből részeket önállósítani. Ezzel nagyobb felelőssége lenne a lelkészeknek a saját gyülekezetéért, s talán kisebb lenne a sűrűlódás, sőt a versengés is. Amerikai evangélikusoktól hallottam, hogy ahol a gyülekezet létszáma elér egy bizonyos számot, kettébontják és önállósítják. Itt Kelet-Magyarországon erős a görög katolikus egyház, fiáiban építettek templomot, majd küldtek oda káplánt, a papnak lakás is kellett, azt is építettek, azután önállósították. A szocializmus évei alatt, miközben mi összevontunk gyülekezeteket, görög katolikus testvéreinknél, ha a hívek száma nem is, a gyülekezetek száma jelentősen megnőtt.

Kidolgoztam egy tervet, hogyan lehetne egy erős, nagyobb létszámú, nagytemplomi közösség mellett hét működőképes önálló gyülekezetet létrehozni. A rendszerváltás megadta ehhez a lehetőséget, önállósult Nagycserkesz, mely Nyíregyházától független közigazgatási község, önállósult továbbá Nyíregyháza-Nyírszőlős, Nyíregyháza-Kertváros. Azt lehet mondani, zökkenőmentesek voltak ezek a lépések. Úgy gondolom, jó lenne folytatni.

KUDARCOK ÉS EREDMÉNYEK

Ezen ponton belül csak a rendszerváltás utáni időszakra tekintek vissza.

Kudarcok

Példa egy istentisztelet megszűnéséről. Egyik bokortanyánkon havi rendszerességgel tartottunk istentiszteletet.

Egyik alkalommal a falon egy óriási pornóplakát volt. Istentisztelet előtt szóvá tettem a háziaknak, akik mondták, hogy a kislányuk nélkül nem merik levenni. Megtartottam az istentiszteletet, nem is okozott problémát a kép, hiszen a hátam mögött volt. Hogy idősebb férfitestvérek rám tudtak-e figyelni jobban vagy a képre, nem tudtam felmérni. Istentisztelet után mondtam, hogy vagy máshol tartjuk az alkalmakat, vagy leveszik a képet. Egy hónap múlva ugyanabba az otthonba mentem istentiszteletet tartani, mert mások nem kívánták felajánlani az otthonukat. A kép ugyanott maradt. Akkor közöltem, aki szeretne istentiszteletre járni, a Nagytemplomba vagy a szomszéd tanyára menjen, mert ott többet nem tartunk istentiszteletet. Ez nem ilyen katonás gyorsasággal történt, több beszélgetés, családlátogatás volt mögötte, de ennyi a rövid tény. A család leánytagja nem kívánt velem találkozni, nem kívánt engem látni, nem csodálom: hol vagyok én az általa szeretett képtől?

Egyéb helyeken is maradtak el istentiszteletek, elsősorban a megfogyatkozott létszám miatt. (Érpatakon valamilyen temploma volt a gyülekezetnek, az evangélikusok elköltöztek, összesen két személy él ott jelenleg.)

A rendszerváltás előtt az evangélikus templom volt a városnak az a zenei centruma, ahová havonta egyszer eljártak hangversenyre főiskolások, tisztviselek, tanárok és más érdeklődők, 100-150 ember. A szolgálatot Gáncs Aladár lelkész-orgonaművész kezdte el, de az ő elköltözése után is folytatódott. A városban megpezdült a zenei élet a rendszerváltás után. Ezzel egyidejűleg szinte elfogytak az orgonaest iránt érdeklődők. Valószínű, a színvonalat sem tudtuk tartani mindig úgy, ahogy kellett volna.

Legalább négyszer hozzáfogott a gyülekezet egy használható névsor összeállításához. Egyszer sem jutottunk a végére. Kiszámoltuk az adatok lehetőségeit biztosítottak volna arra, hogy az egyházfenntartói járulékot fizetők mellett másokat is számba vegyünk. Elfogadható névsora a három önállósult gyülekezetnek van, kertvárosi jellegű és falusi, tanyasi gyülekezetekben ez egyszerűbb is.

Mind ez ideig nem sikerült megszervezni az órálló szolgálatot, illetve nem sikerült a presbitérium tagjait mobilizálni, hogy a gyűléseken való részvételen túl több feladatot is vállaljanak.

Az eredmények között is lesz szó az iskolákról, de a kudarok között kell felsorolni, hogy két működő iskolánk, a gimnázium és az általános iskola 900 tanulója közül nagyon kevesen kapcsolódnak be az ifjúsági csoportokba, illetve az istentiszteleti életbe, és rajtuk keresztül a szülői nemzedék sem közeledik az egyházhoz (az evangélikus diákok létszámaránya nem több 1/3-nál, a gimnáziumban még kevesebb).

Nem megfelelően végiggondolt tervezés miatt nem indította el a nyíregyházi gyülekezet az óvodát, noha épülete van hozzá. Minél későbbre hagyjuk, annál nehezebb lesz.

Családlátogatás: a családlátogatásoknak nem a tartalma problematikus, hanem a számszerűsége. Mi, idősebb

lelkészek talán leszoktunk erről az egyébként fontos munkáról, a fiatalabbak pedig nem tanulhatták meg tőlünk. (Leleményes hivatkozási alapunk természetesen a túlterheltség.) Úgy gondolom, akivel sem a lelkész, sem a gyülekezet önkéntes munkásai nem tartanak kapcsolatot, az egyszer csak elvész a gyülekezet számára.

Kételkedők istentisztelete: pár évvel ezelőtt, havonta egy alkalommal ezzel a megnevezéssel tartottunk esti istentiszteletet. A résztvevők ugyanazok az idősebb nemzedékhez tartozók voltak, akik egyébként is jártak az esti istentiszteletre. A megnevezés annyiban lehetett helytálló, hogy olykor mindnyájunkban vannak kétségek afelől, hogy fontosak vagyunk-e Istennek, hogy törődik-e velünk, olykor pedig kételkedünk önmagunk felől, vajon jó úton haladunk-e. Ez az istentiszteleti megnevezés az utóbbi időben elmaradt.

Eredményeink

Ifjúsági munka: változó létszámmal bár, de jól működnek az ifjúsági csoportok. Több lelkész is vezet ifjúsági bibliakört. Különösen jelentősek a Tiszadobon, Olcsván, Sátoraljaújhelyen, utóbbi időben Kölcshán tartott táborok. Egy-egy csendeshéten a résztvevők száma 15-50 között mozog.

Gyermekmunka

Az ifjúsági munkához hasonlóan a gyermekmunkát is mindig újra kell kezdeni. Ennek megfelelően a gyermekbibliaórák száma is folyamatosan változó, a gyerekórák különösképpen is a nagy ünnepekre való készülés tájkán gyarapodnak számban. Az ő nyári táboroztatásuk is folyamatosan történik.

Konfirmandusok

A konfirmandusokkal kapcsolatban a kudarcokról is lehetne nyilatkozni, hiszen közülük sokan nem maradnak benn a gyülekezet életében, de a keresztelesekhez viszonyítva nem túlságosan nagy az elmaradás. Minden lelkész komolyan veszi a konfirmandusok számára a táboroztatást, egyszer az oktatási idő alatt és egyszer a nyári szünetben.

Jelentősen megnőtt a felnőtt korban konfirmálók száma, közülük sokan meg is maradnak a gyülekezet aktív tagjaiként.

Oktatási intézményeink

Általános iskola: tapasztalható, hogy a hatéves korban egyházi iskolába beiratkozott gyermekek mennyire fogékonyak a lelki dolgok iránt. A hitoktatáson és a hétfői diák-istentiszteleten túl az evangélikus tanulók számára csendeshétvégéket szerveznek.

Gimnázium: 8 és 4 osztályos szisztémával működik a gimnázium, a tízéves korúak még mindig nyitottabbak, mint akik 14 éves korban kezdik meg tanulmányaikat egyházi iskolában.

Az iskolák szellemiségét meghatározza, hogy 12, illetve 8 év van az intézmények háta mögött.

Kollégium: talán a kollégiumnak van a legintenzívebb spirituális élete. Öröm, hogy keresztelnek és konfirmálnak fiatalokat, és jók azok a csendeshétvégék, melyeket külön tartanak a kollégistáknak.

Főiskola: a nyíregyházi főiskolán van hittanár szak, és bár nincs olyan szoros együttműködés, mint a fent említett három intézmény között, de a kapcsolat élő, és hittanár szakos diákok gyakorlatuk nagy részét iskoláinkban töltik, időnként részt vesznek a gimnáziumi csendesnap megtartásában is.

Kazuálék

Esküvők: 2001–2003 között a városban tartott polgári házasságkötések 9,5-10 %-át az evangélikus templomban is megáldottuk. (Nyíregyháza lakosságának 10%-a evangélikus.) Az esketéseink száma 62-68 évente.

Temetések: a nyíregyházi temetések 70%-ánál jelentős a résztvevők száma, az 50-300 főt is eléri. A résztvevők magatartása sokszor tükrözi: nem nagyon tartoznak egyik egyházhoz sem. Nagyon figyelnek az igehirdetésre, kiváltképpen ha az illető lelkész a személyes vonatkozású dolgokra is kellő hangsúlyt helyez. (Nem az elhunyt dicsőítését igénylik.)

Kórházi lelkigondozás: a nyíregyházi kórház a megye egyik legtöbb dolgozót foglalkoztató intézménye. A négy nagy történelmi felekezet számára a kórház fizeti a lelkigondozókat. Munkájuk nehezen mérhető, de vannak pozitív visszajelzések.

Istentiszteletek látogatottsága: természetesen lehetne sokkal jobb. Öröm az, hogy a mai közép- és fiatal nemzedék is egyre nagyobb számban jelenik meg az istentiszteleteken. A nagyünnepi úrvacsorázók száma a 15 évvel ezelőtthez képest jelentősen csökkent, de örömmel lehet megállapítani, hogy a felnövő fiatal nemzedék tagjai közül ugyancsak egyre többen úrvacsoráznak.

Lelkigondozói beszélgetések: minden lelkész végez lelkigondozói szolgálatot, melynek nem a számszerűsége a legfontosabb, hanem az eredményessége. Ennek az időigényes szolgálatnak a gyümölcse egy-egy korábban gyülekezethez nem tartozó, templomba nem járó testvér bekapcsolódása az aktív gyülekezeti életbe.

2003 jubileumi év volt a nyíregyházi gyülekezetben, Nyíregyháza újratelepítésének 250. évfordulója. A török időben elnéptelenedett nyírségi birtokaira gróf Károlyi Ferenc telepéseket hívott Békés megyéből és a Felvidékről. A telepések túlnyomórészt evangélikusok voltak, az ő hitük és munkájuk gyümölcse eredményezte a település felvirágzását, várossá növekedését, majd azt, hogy több mint száz éve Nyíregyháza lett a megyeszékhely.

A 250 éves évforduló kapcsán minden hónapban olyan vendég lelkész szolgált, aki Nyíregyházáról származott. Három kiemelkedő ünnepe volt a gyülekezetnek: május 15-e és 17-e között a város és a gyülekezet közös ünnepét

ültük, augusztus 24-én a gyülekezet együtt ünnepelt a Békés megyei gyülekezetekkel, ahonnan a legtöbb telepés érkezett, majd szeptember 20-a és 21-e között a külföldi testvérgyülekezetekkel ünnepeltünk.

Minden reménységünket felülmúlta a gyülekezet felbuzdulása, az egyes alkalmakon részt vevők nagy száma. Az ünnepsorozat a hálaadás és az örvendezés jellemezte.

EGY KÍSÉRLET

1993-ban kezdte működését az Emmaus Szeretetotthon. A városközponttól jó 3 km-re lévő intézmény emeletén van kápolna, elsősorban a bentlakók lelki életének biztosítására. Az építkezés kezdetétől az volt a reménységünk, hogy jönnek majd néhányan a városból, hozzátartozók, gyülekezeti tagok. 80 ülőhely van a kápolnában, 100 gondozottból 50-en, 60-an vesznek részt az istentiszteleten. A kívülről jövők száma 25-50 személy. Előfordul, hogy nem férünk el a kápolnában. A környéken élők közül sokan jeleztek, ha nem az emeleten lenne, ha az utcáról lehetne bemenni, jönnének istentiszteletre. Eredeti elgondolásunk is az volt, hogy építünk templomot. Az építkezés el is kezdődött.

A legnagyobb öröm az, hogy az Emmausba járó gyülekezeti tagok közül 10-15 személy hétről hétre együtt van, megbeszéli személyes problémáikat, a gyülekezet dolgoit. Tervezzük, hogyan kezdik az Emmaus környékén a gyülekezet szervezését, és a végén közösen imádkoznak a kő- és lelki ház épüléséért. Ezt a közösségi munkát nem én indítottam el, tudtam, hogy találkoznak olykor a gyülekezeti tagok, örültem neki, de nem tudtam arról, milyen komoly dolgokról beszélnek. Egyszer meghívtak engem is, azóta, ha tehetem, részt veszek, de nem én irányítom. Más-más gyülekezeti tag tart rövid igemagyarázatot, s időnként előadókat is hívunk, akik arra nézve adnak tanítást, hogyan lehet tolakodás nélkül, eredményesen végezni ezt a munkát. Így van két koncentrikus kör: a szolgáltató és az istentiszteletre járóké. A legnagyobb csoport a minden körön kívülieké, akik felé szeretnénk vinni az örömeztetést szóval és cselekedettel. Mindig azzal, amire a körülöttünk élőknek, mondjuk így: felebarátainknak szüksége van. Az Emmaus nevet is azzal a reménységgel választottuk az intézmény nevéül, hátha életünk-ről, munkánkról felismerik a közöttünk megjelenő Jézust.

A GYÜLEKEZET TÁRSADALMI SZOLGÁLATA

Talán mindenki számára meglepő volt a rendszerváltás után, különösen is a jobboldali kormányok működése alatt, hogy mennyire igénylik az egyházak megjelenését a különböző ünnepségeken. Mivel Magyarország keresztény szempontból túlnyomórészt katolikus ország, zászlót, utat, hidat, sportcsarnokot, emlékművet, sporteseményt

hívtak szentelni. El kell ismernünk, hogy a látványos szerep ebben elsősorban a római és görög katolikus egyházaké, hiszen színes stólájukkal és szenteltvizet szóró eszközükkel a fotók róluk készültek. De lehetőség nyílt egy-egy beszéd elmondására, melyben a protestáns egyházak is szerepet kaptak. Szondáztuk a gyülekezetet, mi a véleményük ezzel kapcsolatban, de nem jutottunk különösebb eredményre. Pár évvel ezelőtt augusztus 20-án nem vetünk részt a városi ünnepen, s a következő héten sűrűn szóltak a telefonok, történtek a személyes megkeresések, felháborodottan vagy visszafogottabban tudakolták, hogyan maradhatott ki az evangélikus egyház, mikor olyan sok lelkésze van.

A társadalmi szolgálatok között jelentős a városban működő két televízió, melyek ha nem is egyforma arányban kérik fel erre a különböző felekezetek lelkészeit, de minden nagy ünnep közelében van lehetőség elmondani egy rövid beszédet. S mivel a helyi televíziókban templomba járó keresztények is dolgoznak, kifejezetten igei mondanivalót várnak. Sok pozitív visszajelzést kapunk a gyülekezet tagjaitól és más keresztényektől is. (Valószínűleg a negatív kritikákat nem mondják el.) Bizonyos az, hogy sok esketési szolgálatra vagy temetésre a gyülekezeti alkalmakra nem járók társadalmi megjelenésünk arányában kérnek szolgálatra.

A társadalomban végzett szolgálatnak kell tekintenünk a Nyíregyházán működő három oktatási és a különböző szociális intézmények és munkaágak létét. Az intézmények munkatársai különböző szinten kapcsolatba kerülnek más, nem egyházi intézmények dolgozóival. Beszámolóinkban és helyzetértékelésekben megjelenik keresztény létünk sajátos vonása is. Ugyanezek az intézmények híreikkel és az intézmények munkatársaival készített riportokkal megjelennek a rádióban, a televízióban, az újságokban.

Nem lehet pontosan felmérni, milyen haszna vagy eredményessége van különböző tevékenységünknek. Nem is gondolom azonban, hogy ennek vizsgálatára kaptunk volna megbízást. Bűneinkre, mulasztásainkra várjuk Isten irgalmát. Minden ránk bízott szolgálatért, munkáért neki adunk hálát, és a jövőre nézve tőle várjuk az erőt és az áldást.

Amit személy szerint szolgálatom során tanultam: nem szabad elfelejtenem, hogy folyton úton vagyunk, az idő országútján, a hazafelé vezető úton. Szüntelenül tanulni kell, hogy az új kihívásoknak meg tudjunk felelni. Állandóan kísérleteznünk kell, hogy megtaláljuk a lehető legjobb megoldást. Mindig újra kell kezdeni, ha valami csődöt mond. És mindehhez naponta fel kell néznünk Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére.

KARL JÁNOSNÉ CSEPREGI ERZSÉBET

Beás cigányok és evangélikus magyarok találkozása Sárszentlőrincen

KIK IS A BEÁSOK?

A magyarországi cigányság nyelvi tagolódás alapján három csoportba sorolható: romungrók (magyar nyelvű cigányok), oláh cigányok (nyelvük a romani) és a beások, akik a mai román nyelv archaikus, nyelvújítás előtti állapotát beszélnek. A beások tehát kisebbség a kisebbségben. Magyarországon a Dél-Dunántúl három megyéjében, Somogyban, Tolnában és Baranyában élnek legnagyobb számban, kisebb szórványok pedig Pest megye déli részén és Szolnok megyében a Tisza partján. Az újabb kutatások során kiderült, hogy az északi és a déli határterületeken, Szlovákiában és Horvátországban is élnek beások, valamint Romániában is. Természetesen a beások sem teljesen egységes népcsoport. Három nyelvjárást beszélnek, és azok alapján meg is különböztetik magukat egymástól (árgyelán, ticsán, muncsán). Jellemző

foglalkozásuk a fafeldolgozás volt, a többségi társadalom is ennek alapján nevezte el őket teknősöknek, illetve teknővájóknak.

Ha a nevek alapján akarjuk azonosítani őket, akkor az Orsós, Bogdán, Kalányos, Nyerges, Csonka vagy Ignác(z) vezetéknevekről vélhetjük nagy bizonyossággal, hogy beás cigányok. Írásbeliségük most van kialakulóban, amiben nagy érdemei vannak a Gandhi Közalapítványi Gimnázium körül kialakult szellemi csoportnak.

CIGÁNYOK SÁRSZENTLŐRINCEN

1722-ben nyolc evangélikus magyar család papjuk, szenci *Bárany György* vezetésével megtelepedett a Sió partján és falut alapított, Sárszentlőrincet. Az anyakönyvek a legelső időktől tanúskodnak a közösség életének fontos ese-

ményeiről. Alig néhány hónappal a letelepedés után megkeresztelték Kováts István cigány gyermekét.¹ A komák az alapító családok közül valók. Nem tudjuk biztosan, hogy vajon a letelepedő magyarok találtak-e itt lakó cigányokat, vagy vándorcigányok szegődtek ide bizonyos munkák elvégzésére hosszabb-rövidebb időre, s az ő gyermekükről van-e szó. Mindenesetre az anyakönyvi bejegyzés arról árulkodik, hogy az akkor új hazát kereső, vándorló magyarok és a helyüket, megélhetésüket kereső cigányok között nem volt olyan nagy különbség, mint ma. Azt is feltételezhetjük, hogy nem volt különbség. Ember volt ez is, az is. Két kezük munkája gyümölcsét élvezték – vagy nem élvezték, bármely népcsoportból származtak. Az első időkből egy-két cigány keresztelezésről adnak hírt az anyakönyvek, aztán közel kétszáz éven át nincs bejegyzés cigányokról.² A következő cigány keresztelezés 1912-ben volt a sárszentlőrinci evangélikus gyülekezetben.³ Ez időben telepedett meg a falutól mintegy hét kilométerre levő, Sasosnak nevezett erdőszélen 15-20 cigány család. Erdőterületet kaptak a tulajdonostól fakitermelésre, a fa feldolgozására, megmunkálására. Ötven-hatvan éven át éltek itt a cigányok, míg az 1960-as évek második felében a családokat be nem telepítették Sárszentlőrincre. Anyakönyveinkben a hatvanas évekig viszonylag kevés bejegyzés van keresztelezésről, temetésről, hiszen a cigányok katolikusnak tartották magukat, és keresztelezskor, temetéskor katolikus egyházi szertartást kértek. Az esküvő ritka volt, hiszen polgári házasságkötés sem történt, a saját szokásaik szerint a közösség előtt nyilvánították házastársaknak egymást. Evangélikus keresztelezés többnyire akkor történt, amikor a gyermek házasságon kívüli kapcsolatból született, s könnyebb volt az evangélikus egyház toleranciájában bízni.⁴

A Sárszentlőrincre beköltöző cigány családok eleinte megtartották katolikus hitüket, de később egyszerűbben tűnt a helybeli evangélikus gyülekezethez csatlakozni. Mára az egytemplomos, egypapós faluban már szinte min-

den cigány gyermeket az evangélikus lelkész keresztel, és az elhunyt cigányokat is az evangélikus lelkész temeti.⁵ A hitoktatásban részt vevő ötven gyermeknek több mint a fele cigány. Évről évre néhányan konfirmálnak, azután hosszú évekre, ahogy a többi fiatallal, velük is megszakad a kapcsolat. Egy-két cigányasszony van, aki állandó templomba járó, s vannak néhányan, akik időnként, sorozatokra, rendkívüli eseményekre jönnek. Hittantáborba, kirándulásokra a gyermekek örömmel jelentkeznek, hiszen boldogok, ha eseménytelen életük színesebbé válik.

A BEILLESZKEDÉS NEHÉZSÉGEI

– Miért nem jössz istentiszteletre? – kérdeztem egy cigány fiatalembert, aki még édesapám első konfirmandusa volt.

– Inkább elmegyek Paksra, a Hit gyülekezetébe – válaszolta –, mert ott megtapasztalom, hogy szeretnek. Itt, a lőrinci templomban nem érzem, hogy bárkinek is fontos lennék.

Nekem meggyőződésem, hogy gyülekezetünk, gyülekezeti tagjaink nyitottak a cigányok felé, őszintén örülünk, ha cigányok vannak jelen az istentiszteleten. A keresztelezés és a temetés szolgálatát mindig szívesen végzem. Mégis árnyékként vetül a cigányok és a magyarok kapcsolatára a múlt, az az idő, amikor a cigányok a legalantasabb munkákban voltak a magyarok kiszolgálói. Ők tisztították az árnyékszékeket, meszelték a tyúkólakat, sározták a földes szobákat. Élethelyzetéből fakadóan a magyar mindig a cigány fölött állt, áthidalhatatlan társadalmi különbségek voltak közöttük. Sajnos a társadalmi különbségek még mindig léteznek, s amíg a hétköznapiakban nem lesz tapinthatóvá az egymást megbecsülő testvériség érzete, a cigányok nem hiszik el a hívást, hogy a közösségünkben, az istentiszteleteinken ott a helyük.

RÉGI SZOKÁSOK ÚJ KÖZÖSSÉGBEN

Falunkban él még a cigányok körében a virrasztás szokása. Néha elhangzik a kérés, mielőbb temessük el szeretettünket, mert a temetés napjáig összegyűlik a család, a rokonság, és nagyon fárasztó, anyagilag megterhelő, ha hosszú idő telik el a temetésig.

Cigány testvéreink gyakran hoznak gyertyát a templomba, és kérik, hogy égessem el az oltáron, mert fogadalmat tettek, hogy ha egy betegségből felépülnek, imádságuk meghallgattatik, akkor hálából gyertyát gyújtatnak.

⁵ 1972-től évente 2-10 cigány keresztelező volt a gyülekezetben, s a szülők már sárszentlőrinci lakosként vannak bejegyezve. Az 1972–2003 közötti időben 87 cigány gyermeket kereszteltünk meg. Az első cigány temetésről 1967-ben kapunk hírt. 1967 és 2003 között összesen 53 cigány testvérünket temettük az evangélikus egyház szertartása szerint. 1973-tól a mai napig 16 cigány párt eskettünk, közülük nyolc pár vegyes, nyolc esetben pedig mindketten cigányok.

¹ Részlet a kereszteleési anyakönyvből: 1725. február 25. Szülők: Kováts István cigány. Újjá születtek: Ádám. Komák: Fördös György feles, Jós Péter, Takács István feles.

² 1735. január 25. Szülők: Czigányvajda Sallai Miklós. Újjá születtek: István. Komák: Hás János feles, Gál Mihály feles, Kisfaludi András feles.

³ 1912. nov. 19. 21. Szülők – törvénytelen – beíratlan apja Bogdán János teknővájó cigány és Balog Rozália. A megkeresztelt gyermek: Julianna. Lakhely: Uzd – Kismalom

1913. március 26. 27. Szülők: Bogdán Borbála teknővájó cigány – törvénytelen. A megkeresztelt gyermek: Katalin. Lakhely: Uzdborjád – Kismalom

1918. augusztus 23. 29. Szülők: Orsós Anna róm. kath. háztartásbeli – törvénytelen. A megkeresztelt gyermek: József. Lakhely: Sárszentlőrinc

⁴ Újabb kereszteleési bejegyzés 1962-ben olvasható, lakhelyül Sasost tüntetik fel. Ezután 1965-ben olvashatunk ugyanannak a szülőpárnak megkeresztelt újabb gyermekéről, a lakhely már Sasos – Sárszentlőrinc. 1967-ben van még egy Sasos lakhellyel feltüntetett keresztelezés. Mindhárom esetben a keresztszülők lőrinci evangélikusok voltak, tehát bizonyára a személyes kapcsolat révén kerültek ezek a családok kapcsolatba az evangélikus gyülekezettel.

Előfordul, hogy házszentelőre hívnak, úzzem el a gonosz lelkeket. Vagy kérnek, hogy az elhunyt szobáját szenteljem meg, mert visszajár a lelke. Ilyenkor elmegyek, s beszélgetek a családtagokkal. A helytől, helyzettől függően imádkozom, igét olvasok, áldást mondok. Egy ilyen kérés alkalmával egy fiatalasszonynak az anyanyelvén, beásul olvastam el a Miatyánkot. Szívből örült, azt mondta, ki se tudja fejezni, milyen jó érzés volt hallania a köznapi beszédből is ismert szavakat ebben az imádságban.

Furcsa nekem szembesülni azzal, hogy a mi szokásrendünk számukra nem természetes. Felkeresett egy fiatal pár, hogy eskessem meg őket.

– Miért szeretnétek templomban házasodni? – kérdeztem.

– Hogy lássa Isten is, hogy mire készülünk – válaszolta a kedvesen mosolygó fiatalasszony.

Az esküvő időpontját nagyszombatra tűzték ki. Meg voltam rémülve. Hitbeli kérdés volt számomra, hogy eskethek-e nagyszombaton. Végül esperesemet kérdeztem meg, aki azt mondta, tegyek kérésük szerint. Csodálkozásomra az eseményt nem követte a falu meglepődése.

TALÁLKOZÁS A FOGLALKOZTATÁSBAN

Közel tíz éve a gyülekezet felmérte, hogy elöregedő, munkanélküliségtől sújtott falunkban a gyülekezet segítő szolgálatának intézményes keretet kell teremteni. Ekkor létesítettük Népfőiskolai Alapítványunkat. Az alapítvány másfél éven át működtetett egy szövőműhelyt, ahol a tizenhat asszonyból nyolcan cigány származásúak voltak. Kiváló munkaeurőnek bizonyultak, megbízhatóan, ügyesen dolgoztak, szép, fantáziadús munkák kerültek ki kezük alól. Nőtt önbecsülésük, amikor tapasztalták, hogy mire képesek, és a faluban is megbecsülték őket.

Foglalkoztató célú programjainkban azóta is részt vesznek cigányok is. Szívesen dolgozunk értük és velük együtt.

A múlt évben egy mindig kiemelkedően jó munkát végző asszonnal beszélgettem otthoni kertjéről, főzési, háztartásvezetési szokásairól. „Amit a faluba költözve szomszédaimtól láttam, mindig kipróbáltam” – mondta. Ez az asszony megőrizte a Sasosból hozott szokásokat, elkészíti a kisgyermekkorában megismert ételeket is, de nyitott az új, addig számára ismeretlen felé is. Így tanulnak egymástól az egy közösségben élők, és lesz a különböző helyről érkezőkből évek hosszú sora alatt új faluközösség.

FELADATAINK

Jártunk Kárpátalján, református cigány gyülekezetekben. Az ottani reformátusok és a még táborokban élő cigányok között olyan nagy társadalmi különbség van, hogy a cigá-

nyok számára külön templomokat építenek, külön gyülekezetekben tömörülnek. Nekünk a mostani időkben az elkülönülés helyett a kapcsolatok keresése lett célunk. Nem azt keressük, ami elválaszt, hanem igyekszünk elfelejteni, ami különbség volt köztünk, nem nézzük, hogy ki melyik oldalról jön. Beláttuk, hogy ebben a mi helyzetünkben nem gondolhatunk külön cigány gyülekezet létrehozására, speciális, cigányokat célzó munkára. Mindig az egész falut, a cigányokat és a magyarokat együtt kell szem előtt tartanunk. Emellett érezzük azt is, hogy segíteni kell a cigányokat saját identitásuk megtalálásában, cigányságuk vállalásában, múltjuk, szokásaik és gyökereik megismerésében. Ezért tanítunk a hittanórán beás éneket, szervezünk fórumot a cigányság történetének megismertetésére, s a hittantáborban célul tűztük ki a beás nyelvű Miatyánk megtanítását. A bibliai történetek illusztrálásául cigány festők képeit használjuk. Cigány személyek temetésekor gyakran mondom a liturgia egyes részeit az ő nyelvükön. Együtt élünk, de külön figyelmet fordítunk arra, hogy az ő múltjuk, jelenük különbözőségei mint értékek váljanak ismertté, mutatkozzanak meg.

A televízió keresztül a hodászi görög katolikus cigány gyülekezet istentiszteletével, hitéletével ismerkedhettünk. A Sólya Miklós által cigány nyelvre lefordított liturgiát a mi híveink is elsajátították. Lelkesen, szépen éneklük az énekeket, testük-lelkük átszellemül a látványos elemekkel bíró liturgia éneklésekor. A mi német eredetű koráljaink, higgadtabb, igehirdetés-központú istentiszteletünk nem különösen vonzó a mozgalmasságra, látványosságra, melegségre áhító cigány lelkeknek.

„A cigányok közt végzendő munka időigényes” – hallottam több ízben is. Valóban, ők szeretnek hetente többször, ha lehet, minden nap összegyülekezni. Él még bennük a közösség utáni vágy, napjában többször is felkeresik egymást. Én mint négy gyermeket nevelő, fáradt anya, sajnós a cigányoknak sem tudok többet nyújtani, mint másoknak, vagyis nagyon keveset. A hittanórákon, bibliaórákon, hivatalos alkalmakon túl kevés idő jut arra, hogy a cigányokat otthonukban is felkeressem. Pedig mindig nyitottan, szívesen fogadnak, a bizalom jelének veszik, ha elmegyek, s kellemes időt töltünk el együtt. Törvényként hallottam deklarálni, hogy a cigányokat csak az asztaltól lehet a templomba hívni. Sajnos ezt a lehetőséget még nem aknáztuk ki elégségesen sem a cigányok, sem a falu más lakóit illetően.

Többször ért már az a vád, hogy pozitív diszkriminációt gyakorlok a cigányokkal szemben. Az a hitbeli meggyőződése, hogy több száz év lealacsonyító, megalázó megkülönböztetése után az Úristen elhozza egy-egy népcsoport számára a kárpótlás, a pozitív megkülönböztetés idejét. Pazarlónak tűnő szeretetünkkel mi ebben csak Isten eszközei vagyunk. Ebben az értelemben lehetünk személyválogatók, tékozlók. Merítsünk a mennyei forrásból felbuzgó szeretetből!

Lakatos Erzsébet nem beás cigány, a szomszéd faluból került családjával Sárszentlőrincre. Hosszú, tarka szoknyában járt, szokásai különböztek a már régóta Lőrincen élő cigányokétól. Szívesen és sokat járt kéregetni, jósolt, a szemételepen guberált. Kitartóan jött hozzánk is kéréseivel. Egyszer ráértem, leültünk az udvaron, és kérdezgettem életéről, meséltem gyerekkoráról, családjáról, sorsáról. Ezek után volt alkalom, hogy azzal a kéréssel állított be, most nincs szükségem semmire, csak azt kérem, hogy beszéljünk. Vagy azt mondta: „Most én hoztam magának valamit”, és meglepett virággal, a gyerekeimnek búcsúvásárfiával. Elmesélte, hogy szokott jósolni, majd hozzátette: „Magának nem jósolok, nem akarom becsapni, mert magát szeretem.” Nagyon félt, hogy ha meghal, s a község temeteti el, a köztemetések rendje szerint elhamvasztják. „Nem akarom, hogy elégessenek, nekünk cigányoknak ez olyan borzasztó” – mondta. Megígértem neki – évek óta húzódo súlyos betegsége volt –, hogy halála esetén eltemetjük. Közbenjárunk érte, hogy koporsóban kerüljön a földbe. Ígéretünket megtartottuk. Temetésekor oláh cigány nyelven olvastam a szertartás egy részét. Öreg, tehetetlen férfitestvére elsírta magát, amikor a temetésen „A mélységből kiáltok hozzád, Uram” kezdetű zsoltárimádságot anyanyelvén meghallotta. Máig kedves, szívet melengető emlék számomra és egész családjunk számára Lakatos néni, aki sok szenvedés, megaláztatás, éhezés után 62 éves korában hunyt el, de legnagyobb éhsége mindig a megértő, együttérző szóra volt.

Balogh Juli néni nagydorogi. Néhány év óta én gondozom a maroknyi nagydorogi evangélikus szórványgyülekezetet, akik a református és katolikus tengerben élnek. Egyszer egy esti telefonhívás során keresett Juli néni, akit addig nem ismertem.

– Lelki atyám! Szeretném, ha megkeresztelné az unokámat – mondta.

Másnap átmentem hozzájuk, megkerestem. Kiderült, hogy fia, s rajta keresztül az egész család nézeteltérésbe került a katolikus plébánossal, s a nagymama kitalálta, hogy én is elvégezhetem a keresztelest. Panaszkodott, hogy minden vasárnap otthon sír és a házioltára előtt imádkozik, mert nagyon hiányzik neki a templom, de a sérelem miatt nem képes odamenni. Végül a keresztelest elmaradt, mert az én megkeresésem nem a fiatalok szándéka, csak a nagymama buzgósága volt, de hívtam, hogy ha szeretne, jöjjön az evangélikus istentiszteletre. Ez több mint két éve történt. Juli néni azóta – kivéve kórházi tartózkodása idejét – minden istentiszteleten ott volt. Dorogi

híveink is szívesen fogadták. Azt gondolom, nem tud olvasni, mert az énekeskönyvet maga nem tudja kinyitni, de aki mellette ül, segít neki, s a könyvet nézve bátran énekel. Bárcsak minden hívünk olyan buzgó lenne a templomhoz való ragaszkodásban és az istentiszteletre való járásban, mint ő. Számomra ő a hűség és a kitartó állhatatosság példaképe.

Orsós Erzsike Népfőiskolai Alapítványunk munkatársa. Heten vannak testvérek, ő a legidősebb. Amikor 5. osztályos volt, megállított az utcán. „Én is szeretnék konfertálni” – mondta. Hívtam hittanra – járnunk kezdett. Elhozta a három legfiatalabb, még keresztelestlen testvérét, hogy keresztelest tegyem meg őket. Vásárolt Bibliát, énekeskönyvet, abból olvasott esténként testvéreinek. Később született egy kislánya, aki most 5. osztályos, nagyon gondosan neveli, amit csak tud, megtesz érte. Mára már ő lett az egész nagy család gondviselője, miután édesanyja hirtelen halálakor rámaradt a háztartás vezetésének minden gondja, baja. Ő is ott volt a szövőműhely első dolgozói között, a műhely megszűnése után munkanélküli lett. Igyekezetre, családi helyzetére való tekintettel, ha csak módunk nyílik rá, újra és újra alkalmazzuk. Amikor nincs más feladata, szó nélkül leül szövőkeretéhez. Élete nagy fájdalom, hogy nem véghezvitte el a gimnáziumot, de családi kötelezettségei nem tették lehetővé, hogy továbbtanuljon. Ki gondolta volna, hogy a lelkész bártortalanul megszólító törekeny kis cigánylány Isten szavát, jelenlétét szívébe fogadva, felnöve egész nagy családja számára az erő és a szeretet forrásává, a reménység hordozójává, a megmaradás zálogává válik? Életén keresztül kiabálódnak Pál apostol szavai: *az az indulat legyen bennetek, ami a Krisztus Jézusban is megvolt, aki ... megüresítette magát, és szolgáló formát vett föl.* (Fil 2,5)

ZÁRSZÓ

Ebben az együttélésben cigányok és magyarok kölcsönösen hatunk egymásra, tanulunk egymástól. Tizenöt éves Éva lányom mondta: „Anyá! Úgy örülök, hogy Sárszentlőrincen élek, mert itt olyasmiben van részem, amiben máshol nem lehetne. Olyanokkal lehetek együtt, akikkel máshol nem találkozhatok.” A gimnáziumba kerülve számára természetes, hogy nyitott legyen cigány osztálytársa iránt, és támasza, menedéke legyen annak a leánynak, akitől a többiek még kicsit idegenkednek.

Bárcsak mindkét oldalon nyitottak lennének egymás felé, és azt tanulnánk meg egymástól, ami épít, gazdagít, javunkra válik, s tudnánk együtt tanulni életünk urától, megtartójától, Krisztustól!

Istentisztelet léleknek és értelemnek

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Istentisztelet a bizonytalankodóknak – így írja le összbenyomását egy asszony az első tamásmisén való részvétele után.¹ Tapasztalataim szerint a tamásmise ennél jóval nagyobb réteg számára biztosíthat igazi ünnepet, találkozást a megfoghatatlannal, a kimondhatatlannal, egyszóval: az egyedül szent Istennel.

A tamásmise olyan istentiszteleti forma, amely a jelenlevő gyülekezet számára az értelmi megismerésen túl az érzékelés más csatornáira is épít, sőt tudatosan fel kívánja használni azokat. A megfelelően előkészített tamásmisén megtörténhet az a csoda is, hogy az együttlét közepén, a korábban gyanakvóan, passzívan szemlélődő résztvevők az istentisztelet örömteli résztvevőivé, alakítójává válnak. S mindez megtörténhet az alkalom méltóságának megőrzése mellett. Saját tapasztalataim – melyeket ezúton osztok meg olvasóimmal – ezt mutatják.

SZÉLJEGYZET A VITÁHOZ

Napjainkra talán csitulni látszik az egyházunk közelmúltját erősen felbolygató liturgiai vita. A szinte áttekinthetetlen mennyiségű fraternetes írást tartalmazó, megfontolt teológiai érveket és olykor testvérletlen hangokat is megszólaltató, személyeskedésbe hajló diskurzushoz a vita hevében nem tudtam hozzászólni. Írásommal most sem kívánom a hamu alatt szunnyadó parazsat felszítani. Nem szeretnék érdemben állást foglalni liturgiánk megváltoztatásának kérdésben, amely egyértelműen az egyházi felsőbbség, a püspöki kar kompetenciájába tartozik. Bár tisztában vagyok vele, a tamásmisével való foglalkozás, annak egy magyarországi gyülekezeti környezetre való adaptálása akár állásfoglalásnak is tekinthető. A tamásmise ugyanakkor csak látszólag érint egy sor, a vitában is felsorakoztatott érvet. A könnyűzenei hangszerek és ifjúsági énekek használata mégsem a tervezett liturgiai reform kritikájaként jelenik meg, mert a tamásmise – már a neve is jelzi – ezer szálon függ az egyetemes keresztény istentiszteleti hagyományon. S ezektől nem kíván eltérni, csupán abban próbál egyházunk segítségére lenni, hogy aktív istentiszteleti részvételre buzdítja gyülekezetünk tagjait, és ismét megpróbálja megszólítani az ilyen módon templomba hívott embertársainkat.

¹ *Ergänzungsband zum Evangelischen Gottesdienstbuch, für die Evangelische Kirche der Union und für die Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands*. Luther Verlag 2002. 113. o

Meglepetésekkel teli istentisztelet

1995 nyarán egy hónapot a Nürnberg közeli Langenzennben tölthettünk. Hospitálásunk egyik kétségtelenül legtanulságosabb élménye a nürnbergi Lőrinc-templom (Lorenzkirche) hatalmas terében megünnepelt tamásmisével kapcsolatos. A nem mindennapi istentiszteleti formával való első találkozásunk egyaránt szolgált kellemes és kellemetlen meglepetésekkel. Az első kétes érzést, mely szerintem a legtöbb protestánsban – különösen, ha magyar – szinte azonnal felébred, maga az elnevezés második tagja szolgáltatja: mise.

Számomra is komoly gondot, nem kevés vívódást okozott a tamásmise elnevezés magyar honosítása. A szóba jöhető lehetséges változatok közül – kételkedők istentisztelete, tamás-istentisztelet – mégis az eredeti változat kínálkozott a legmegfelelőbbnek. A tamásmise név több okból kifolyólag is támogatható. Használata ellen nem szól komoly teológiai érv. Bár Luther Márton a *Schmalkaldeni Cikkék* második fő tételében a tőle megszokott szenvedélyességgel szól a mise ellen, nem szabad megfélekednünk róla, ő maga is írt két miserendet: a *Formula Messét* (1523) és a *Deutsche Messét* (1526). Amitől Luther irtózott, és amitől az egyházat féltette, inkább a korabeli katolikus egyház helytelen gyakorlata volt. Luther a misének az áldozati jellegű cselekményét kárhóztatta, amelyben az emberi tettek az egyedül üdvözítő Krisztus egyszeri váltságművének helyébe léptek. „Az állítják ugyanis, a miseáldozat, vagyis a mise bemutatása – még ha gazember végzi is – megszabadítja az embert bűneitől életében és a tisztító-tűzben egyaránt. Ezt pedig egyedül az Isten Báránya teszi és teheti, ahogyan fontebb már megmondtuk stb.”²

További érvek az elnevezés változatlan használata mellett: ökumenikus kontextusban a mise név szinte azonnal érthetővé teszi, hogy itt úrvacsorával egybekötött istentiszteletről van szó. Sem a tamásmise hazájában, az evangélikus többségű Finnországban, sem a reformáció szülőhazájában, Németországban nem jelentett problémát a név használata. Sőt a Magyarországi Evangélikus Egyházon belül sem mindig idegenkedtek a mise név használatától.³

A tamásmisével való első találkozásom pillanatában alig

² C. S. Második rész, második tétel 1. bekezdés: *Konkordia Könyv*, Az evangélikus egyház hitvallási iratai, II. kötet 14. o.

³ „Most újabban a Reggeli dicséretnek az esti testvérét, az evangélikus Vacsorát (Vespera) is kérték és egy konferencia már programjába iktatta. Hasonlóképpen az evangélikus Letenye (Litánia, délutáni istentisztelet) is a Zengedező Mennyei Kar litániájának kiegészített formája gazdagítja egyházunk szíveket, kutatásokban és kegyességi életében megindult liturgikus mozgalmát. Isten talán ezeken az ún. mellék-istentiszteletek liturgiá-

egyhónapos ordinációval rendelkeztem. Szinte sokkoló érzés volt számomra, hogy csak az istentisztelet közepe táján láttam először beöltözött, szolgálattelvő lelkészeket. Furcsának és őszintén megvallva, kissé infantilisnek tűnt az istentisztelet elején közösségteremtő szándékkal „ránk erőltetett” kis mozgás is. A gyülekezet helyéről felállva, az istentiszteletet vezető munkatárs irányítására követően virágzó napraforgótáblát alkotott, és fejével követte a nap elénekelt rajzolt, képzeletbeli pályáját. Most már bevallhatom: az egész istentiszteletből, még annyi év után is, ez a kezdetben vitatott mozzanat él bennem máig a legelevenebben. Egyszerűen bámulatos visszagondolni arra, hogy e gyermekdednek tűnő játék néhány perc alatt, mintegy varázstűtőre miként változtatott több száz vadidegen embert együtt mozduló, egy irányba figyelő gyülekezetté. Az istentisztelet legimponálóbb része, ha szabad egyáltalán a kifejezést használni e helyen, az úgynevezett imaidő (offene Gebetszeit) volt. Részletezésére a későbbiek során térek ki.

E kissé bőségesre sikerült bevezető után rátérek a tamásmise legfontosabb jellemzőinek ismertetésére.

A TAMÁSMISE EREDETE ÉS HATÁSTÖRTÉNETE⁴

A tamásmise Finnországban a 20. század nyolcvanas éveiben keletkezett. A tamásmise gyökerei egyik oldalról a finn egyház hagyományos miséjében, másrésztől egy új formájú ifjúsági istentiszteletben és az *Olli Valtonen* televíziós lelkész által Helsinki különböző vendéglőiben összeűjtött „reggeli gyülekezet” közösségében található.

A fent említett újszerű kezdeményezések elsődlegesen a nagyvárosok kereső és kételkedő lakosságának kívántak olyan istentiszteleti formát kínálni, amely őket megszólíthatná és hívogathatná. 1988 óta a tamásmisét minden vasárnap 18 órakor ünneplik a helsinki Agricola templomban, átlagosan 1000 résztvevővel.

Németországban az első tamásmisét 1993-ban ünnepték, napjainkban már több mint negyven helyen rendszeresen is rendeznek hasonló istentiszteleteket. A tamásmise munkacsoportjai számára a VELKD közös hálózatot hozott létre. Évente egyszeri találkozójuk során a tapasztalatcsere lehetőségén túl megbeszéléseket folytatnak az istentiszteleteket érintő teológiai és formai kérdésekről.

A tamásmise-mozgalom Németországban kezdetétől fogva két alapvető kérdést vetett fel: miként nézzen ki egy istentisztelet, ahova az egyháztól eltávolodott barátaimat

elvihetném? Milyen Istentől kapott adományom van, amellyel gazdagíthatnám az istentiszteletet?

Mindkét kérdés a tamásmise két központi mondanivalójára mutat rá: a tamásmise olyan istentisztelet kíván lenni, amely az embereket elsőként vagy újbóli alkalommal a templomba szeretné bevinni.

A tamásmise olyan csoport előkészítése és olyan csoport szolgálata révén válik valóra, amelyben lelkészi és nem lelkészi tagok egyenrangúak.

Mindazonáltal a tamásmise nem akar új istentiszteleti elemeket kitalálni, és nem akar új istentisztelet megalkotni, hanem összességében az alapvető keresztény istentiszteletek hagyományaiból merít, azokhoz ragaszkodik. A tamásmise olyan közös ünneplés kíván lenni, mely a mai ember reális élethelyzetéből indul ki, és a tradícióból származó keresztény hitvilág kincseit kívánja átadni számára.

A tamásmise Magyarországon

Magyarországon jelen ismereteim szerint evangélikus templomban csupán néhány alkalommal, Nyíregyházán és Balassagyarmaton ünnepték a tamásmisét. A Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerületben első ízben 2004. június 5-én lehattunk együtt ilyen módon. Az istentiszteletünk egy szombati egész napos gyülekezeti rendezvény záró programja volt.

A TAMÁSMISE ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A tamásmiséről a már fent nagy vonalakban megrajzolt jellemzőkön kívül általánosságban elmondhatjuk még, hogy a szolgálattelvők között megvalósul a paritás. Lehetőség szerint azonos számban legyenek jelen nem lelkészi és lelkészi munkatársak.

Az orgona mellett más hangszerek szolgálata is kívánatos, de hangsúlyozottan nem az orgona helyett, hanem azt kiegészítve, vele váltakozva jelennek meg, például a zongora, fuvola, szaxofon, s amilyen hangszer vagy hangszerek fellelhetők és igényesen megszólaltathatók az adott közösségben.

A tamásmisének a nagy vonalakban megadott vázát leszámítva nincs egységes rendje. Minden munkacsoport saját lehetőségeinek megfelelően maga öltözteti fel és tölti meg azt tartalommal, természetesen figyelembe véve az adott gyülekezet kulturális és egyházi ismereteit.⁵ Azonban minden esetben célszerű egy istentiszteleti rend kézbe adása, amely tartalmazza az istentisztelet rövid történetét, a liturgia rendjét és a gyülekezeti énekeket.

ján keresztül akar rávezetni bennünket az evangélikus főistentisztelet (evangélikus Mise, ld. Evangélikus Mise, finn Mise, Luther Deutsche Messe-je stb.) teljes valódi liturgiájának szeretetére.” Az Ittész Mihály által szerkesztett *Reggeli Dicséret* (Matutinum Laudes) Győr 1946. 4. kiadás előszavából.

⁴ A fejezet alapjául szolgált: *Ergänzungsband zum Evangelischen Gottesdienstbuch, für die Evangelische Kirche der Union und für die Vereinigte Evangelisch-Lutherische Kirche Deutschlands*. Luther Verlag 2002. 113–114. o.

⁵ A német és a finn gyakorlatot összehasonlítva kiderül, a finn tamásmisén több evangélikus korált énekelnek, míg a németországi gyakorlatban jobbra az ifjúsági énekek dominálnak.

Az istentisztelet váza

Gyülekező: bevezető hangszeres játék; A szolgálattevők bevonulása az ortodox egyházak rendjéhez hasonlatosan; Az oltár felöltöztetése; Üdvözlés; Bevezető ének; Zsoltár; Bűnbánati rész, bűnvallások, bizonyágtételek; Kyrie elison (ének); Feloldozás; Jubilate deo (ének); Hangszeres zene; Textusok felolvasása, Ószövetség, Epistola; Közös ének; Rövid (5–7 perces) igehirdetés; Köztes idő: imádság, áldás a templomban elhelyezett mellékoltároknál (kb. 20 perc); Hangszeres zene; Oratio oecumenica; Pax; Úrvacsorai liturgia az egyház hivatalos rendje szerint; Elbocsátás; Hirdetés; Áldás; Közös ének; Kivonulás.

A BAKONYCSERNYEI TAMÁSMISE

Előkészítése

Amint már korábban említettem, az általunk életre hívott bakonycsernyei tamásmise egy egész napos gyülekezeti együtt-lét záró programja volt. Évek óta dédelgetett álmom megvalósítása vette kezdetét, nem kevés szorongással és sok munkával. A tamásmise előkészítése majdnem annyi energiát, időt emésztett fel, mint az egész napos rendezvényünk megszervezése. Öt lelkészi és öt gyülekezeti munkatárs alkotta a szervezők csoportját. Egy alkalommal tartottunk egy nagyobb előkészítő megbeszélést, melyen a közös imádságot követően a beérkező javaslatok alapján rögzítettük a liturgia menetét, szétosztottuk a gyakorlati feladatokat. Ezt követően még külön megbeszéléseket folytattam a zenekarral, a kántorral és az énekkar vezetőjével. Az alaposnak látszó előkészületek ellenére néhány aggodalmat mégsem sikerült eloszlatni bennünk. A leggyakoribb kérdések ezek voltak: vajon miként reagál egy falusi környezetben élő tradicionális gyülekezet az olyan liturgiára, mely elsődlegesen a városi környezetben élő, a szekularizáció hatásának erősen kitett embertársaink megszólítását célozta meg? Másrésztől azt kérdeztük, vajon eljönnek-e a nekik szánt istentiszteletre a gyülekezet peremvidékén élők és a szimpatizánsok? S ha igen, vajon milyen lesz az istentisztelet fogadtatása? Mielőtt megválaszolnánk a kérdéseket, lássuk magát a rendet.⁶

Bevonulás: a munkatársak, lelkészek bevonulása. Az oltár felöltöztetése (ortodox kereszt, gyertyák, keresztvíz, bor, ostya).

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.

Bevezető ének:

Gloria, gloria, gloria, Patri et Filio! Gloria, gloria, gloria, Spiritui Sancto! Glória, glória, glória, Atyának és Fiúnak! Glória, glória, glória, és a Szentléleknek!

⁶ A fejezetben közölt rend a Bakonycsernyei Evangélikus Egyházközség által kiadott *Tamásmise programfüzet* szerkesztett változata. Bakonycsernye, 2004.

Köszöntés: bevezető motívum felvázolása: napraforgó-tábla.

Mert nap és pajzs az ÚR, kegyelmet és dicsőséget ad az Isten. Nem vonja meg javait az ÚR azoktól, akik feddhetetlenül élnek. Seregek URa, boldog az az ember, aki benned bízik! (Zsolt 84,12–13)

Ének: *Dicsérjük Istent (EÉ 40)*

Személyes vallomások, bizonyágtételek, gyónás és feloldozás története, közöttük énekversek:

Fényességbe én sötétben érkezem, Uram irgalmaz, békét csak nálad lelek!

Atyám, vétkeztem én, hiszen ismersz engem, Uram, irgalmaz...

Látod félelmemet, feléd nyújtom kezem, Uram, irgalmaz...

Csend, lehetőség az egyéni imádságokra

Feloldozás: alapgondolat: *Gyermekek és csecsemők szája által szerzettél dicséretet...* (Mt 21,16), Jn 3,16 (kisgyermek olvassa)

Kegyelemhirdetés

Igeolvasás

Igehirdetés: 5 perc. Hangszeres zene.

Hirdetés: az úrvacsora rendje, a kollektá, a következő istentisztelet, heti alkalmak stb.

Ének:

Hiszek benned, ki jó Atyánk vagy, gyermekül hiszem, nagyon szeretsz, hogy elküldted Jézust, Fiadat és kitöltöd Szentlelkedet.

Hiszek abban, hogy igazság vagy, és szavad irtja, mi joggatlan. Élek ezzel a bizalommal, járhatok én is igaz utat.

Hiszek abban, hogy győzhet, ami jó, és a jó, tudom, te vagy, Uram. A rosszon végül csak a jó arathat biztos, nagy diadalt.

Köztes idő: kb. 20 perc

A mellékoltároknál vagy helyünkön ülve maradván lehetőség kínálkozik a csendes imádságokra, templomunk művészeti értékeinek megtekintésére.

Fontos tudnivalók a köztes időről: kérjük, legyenek készségesek, figyelmesek egymás iránt. Előzékenyen engedjék ki azokat a testvéreinket, akik ki szeretnének jönni a padosorokból, azoktól, akik felálltak, azt kérjük, csupán a köztes idő végét jelző zene hangjai után foglalják el helyüket, mert így zavarják a legkevésbé azokat, akik ülve maradtak. A padban maradók számára meditációkat és imádságos elmélkedésekre alkalmas írásokat bocsátunk rendelkezésre, hogy a köztes időben lelkük töltekezésével foglalatoskodhassanak.

Akik a köztes időben élni kívánnak a felajánlott lehetőségekkel, azok áldást kaphatnak Isten igéjével a templom jobb oldalánál, a kijárat ajtajánál. Személyes lelkipásztori, testvéri beszélgetésre vagy közös imádságra nyílik lehetőség lelkészekkel az orgona mögötti karzat jobb és bal oldalán.

Keresztelési emlékeztető az oltár melletti keresztelőkút-nál lesz.

Gyertyagyújtásra, elhalt szeretteinkre való emlékezésre, a még élőkért való fohászkodásra az oltár mellett a földszinten, a templom jobb oldalánál az első ablak előtt biztosított a lehetőség.

Két helyen és két formában írhatják fel imádságaikat a karzat előterében a harangláb alatt elhelyezett cédulákra. A színes papírokra felírt imákat a tamásmise szervezői csendes otthoni magányukban viszik Isten színe elé, a fehér papíron elhelyezett könyörgéseket a tamásmise végén található általános imádságok között olvassák fel a szervezők, itt a templomban.

A köztes idő végét zene jelzi.

Úrvacsora, a liturgia énekei:

*Hordjátok a gyengék terheit, Járjátok a Krisztus útjait!
Hiszen Isten, ki uraknak Ura, nektek terítette az asztalt.*

*Sírfátok a világ bánatát, táncoljátok vidám ritmusát,
Hiszen ...*

*Adjatok, ha kérnek töletek, Ajándékot szórjon minden
perc, Hiszen ...*

*Törjétek meg, mienk a kenyér! Pohár borban ízleld, itt a
vér! Hiszen ...*

*Olyan jó előtted állni, Krisztus, irgalmazz! Tudom, el-
mondhatok bármit, Uram, irgalmazz, Uram, irgalmazz!*

*Ne tartsd számon, mit vétettem, Krisztus, irgalmazz!
Előtted nem állhatnék meg, Uram, irgalmazz!*

*Emelj fel engem a porból, Krisztus, irgalmazz! Ruhám
engedd leporolnom, Uram, irgalmazz, Uram, irgalmazz!*

Imádság, Miatyánk, ének: az utolsó ének alatt a munkatársak kivonulnak.

*Ez az öröm el ne múljék, utunk most itt összeér, fárad-
tan kerestük célunk, elfogott a csüggedés.*

*Ez az öröm el ne múljék, talán a múlt nem kísért, te is
állj be most a körbe, fogd a többiek kezét!*

*Ez az öröm el ne múljék, az asztalon, bor, kenyér. Atyád
nyitott szívvel vár rád, tárt karokkal fut feléd.*

*Ez az öröm el ne múljék, vándorlásunk véget ér. Jézus bé-
kessége árad, tudom, most már van remény.*

Tapasztalatok

Kezdjük meg a kérdések ígért megválaszolását. A gyülekezetünk hűséges tagjaitól, akik megszokták és megszerették a mi szokásos, bár nagyon elszegényített, énekverses liturgiai rendünket, nem érkezett sem hozzám, sem előkészítő csoportunk felé egyetlenegy elmarasztaló vélemény sem. Igaz, nem volt jelen a vasárnaponként megszokott teljes gyülekezet.⁷ A saját, talán túlzó elvárásaimat alaposan alulmúlta a jelenlevők létszáma. A remélt mintegy

⁷ Ámbár az is elképzelhető, voltak olyan testvérek, akik eleve a távollémaradásukkal tiltakoztak. Lényegében nem is ők voltak az istentisztelet célcsoportja.

250-300 fő helyett mintegy 100-120 fő vett részt az istentiszteleten. Igaz azonban, hogy az egésznapos *nyárünnep* elnevezésű rendezvényünkön a rossz, csepegtető idő ellenére reggel 9 órától kezdve este 6 óráig folyamatosan jelen volt mintegy 150-200 ember, felnőttek és gyermekek együttvéve. Amint azt a kiértékelő megbeszélésen megállapítottuk, a relatíve alacsony istentiszteleti részvétellel a mozgalmas nap fáradtságából is adódhatott. A gyülekezeti nap változatos gyermekprogramjainak köszönhetően több volt az érdeklődő fiatal, mint az esti tamásmisén. De talán még így is elmondható, a tamásmisén jelenlevő gyülekezet 20%-a nem a hagyományos vasárnapi istentiszteleti résztvevőkből állt.

A jelenlevők létszáma, aránya a szervezésre fordított idő és energia függvényében akár elégedetlenségre is okot adhatna. Ám egy istentisztelet eredményességét nem szabad kizárólagosan kvantitatív mutatókkal és fordított emberi energiákkal mérni. Hitem és meggyőződéseim szerint a szervezők felett álló isteni erő az, aki áldást, maradandó élményeket, vigasztalást, életre szóló élményt nyújthat az ott egybegyülekezetteknek. Látásom szerint a bakonyicsényi tamásmisén a mindenkiben újat munkáló Szentlélek eszközei és megajándékozottjai lehettünk, résztvevők és szolgálattelők egyaránt. Csupán két rövid mozzanatot szeretnék megemlíteni állításom alátámasztásául.

Tréfásan szólva a gyülekezet nem akart hazamenni. Az istentisztelet közepén lévő, imádságra szánt köztes időt mindenki oly nagyon igyekezett kihasználni, hogy az erre szánt 20 percet „kénytelenek” voltunk meghosszabbítani, mivel az egyes mellékoltárok előtt még hosszú sorban várakoztak az áldásra, vagy éppen a keresztelési emlékeztetőre váró testvéreink.

Istentiszteletünkön részt vevő német vendégünk, aki életében először élt át ilyen alkalmat, és nyelvi nehézségek miatt nem teljesen tudta követni az istentiszteleti eseményeket, a következőket kérdezte tőlem:

– Mondd csak, mi történt itt veletek? Egyszerre csak azt vettem észre, hogy olyan szelíden és meghatódottan állnak sorban az emberek, és majd’ mindenki sírt. Mi volt ez, mi történt velük?

ZÁRÓ GONDOLATOK

Mindent összegezve elmondhatjuk, a tamásmise egy próbálkozás az egyház útkeresései közül, mely az istentiszteleteinkről elidegenedett, de titkon mégis békesség után vágyakozó modern embert megszólítani kívánja.

Véleményem szerint a rugalmasság, célszerűség és hagyományhűség hármassága együttesen alkotják a tamásmise alkalmazhatóságát, erejét, s ha ez a rend el tud terjedni hazai gyülekezeteinkben, képes építeni, erősíteni, lelkieken megújítani közösségeinket.

Ifjúság egy kis faluban

Nagyon sok emberrel találkoztam, aki csodálkozva kérdezte meg: „Hogy tudtok ifit tartani ott, ahol nincs fiatal?” Bátorítva más falvak gyülekezeteit is, most arról szeretnék beszámolni, hogyan „van” a „nincs”.

KÖRÜLMÉNYEINK

A nemescsói gyülekezethez 17 település tartozik, melyek közül szinte mindegyik öregedő falu. Területe egy 50 km-es körben van Szombathely és Kőszeg között. Összesen 590 regisztrált evangélikus él itt. A legnagyobb lélekszámú gyülekezetben 160-an élnek. 56 gyerek jár hittanra, óvodástól az általános iskolás korig. Ebből talán már jól érzékelhető, hogy a „kiconfirmálkodó” fiatalok közül milyen létszámban lehetne itt ifjúságot összehozni.

Amikor ide érkezünk és elkezdjük itt a szolgálatot, már volt ifi. Meszlenben péntekenként 6-7 fiatal gyülekezett össze. Ők megmaradtak, és kiegészültünk frissen konfirmáltakkal, illetve más felekezettűekkel, így most péntekenként átlagosan 15-17 fiatallal találkozunk. Két helyszínünk van, egyik héten Meszlen, a másik héten Nemescsó.

ELŐZMÉNYEK

A munkát nem a semmiről kezdtük. Működött már Meszlenben egy nyári ifjúsági tábor, melynek oszlopos tagjai év közben is találkozni akartak, ebből nőtt ki a kezdő kis mag. Lehetett pingpongozni, énekelni, beszélgetni, jó értelemben „bulizni”. Az első évben ezzel a társasággal voltunk együtt. De év közben volt már a konfirmációs órákon egy-két fiatal, aki érdeklődött, hogy eljöhettek-e ifire. Azt gondolom, nem volt rossz döntés, hogy az „igen” hangzott válaszként. Hiszen azáltal, hogy ők jöttek, szóltak barátnőiknek is, akik szintén csatlakoztak. Így lassan duzzadt a létszám. De mint minden párkapcsolatra, erre is igaz, hogy megszerezni könnyű, de megtartani?! Nagy volt a fejtörés, hogyan legyen vonzó, de mégse klubtalálkozó jellegű, hanem keresztény összejövetel ez a pár óra. Így a játék mellett megjelent először az éneklés, azután egy rövid áhítat, becsempészett témák. Mára ott tartunk, hogy ők maguk is szívesen vállalnak áhítatot, illetve gyülekezeti alkalmakra is együtt készülünk, például legközelebb halottak napján mutattunk be egy színdarabot. De ezekről most csak ennyi, inkább nézzük, mi is előzi meg azt a bizonyos péntek estét!

PÉNTEK ESTE

Nekem a szervezésben, hogy ki jön és ki nem, nem sokat kell tennem, hiszen ők egymást hívogatják, és megvan az a két személy, aki felénk közvetít. Az én szerepem az utaztatásban van. Hiszen a 15 fiatal 7 faluban lakik. Este nincs közlekedés a falvak között, így a szolgálati Corsa ezeken a napokon busszá alakul. Közel 150 km-t kell autóznom egy-egy ifjúsági óráért, de megéri, nemcsak nekem, hanem a gyülekezetnek is, hiszen az ifjak önmaguk megfogalmazták az ifik távlati célját: vonzóvá tenni a gyülekezetet, a templomot pedig otthonunkká. Amit még fontosnak tartok, hogy ezeken az estéken nem szabad sajnálnom az időmet. Sokszor éjfélig is eltart, de így, ebben a közegben a hét 168 órájából csak ezt a hármát-négyet töltik, és jól érzik magukat, így nem mondhatom nekik: „most már nem beszélgetek veled, mert álmos vagyok”.

EXTRÁK AZ IFIN

Fontos egy-egy rendhagyó alkalmat is szervezni. Tavaly elmentünk pizzázni, szalonnát süttünk, moziba mentünk, együtt ott voltunk a kőszegi határmegnyitáson, vagy például az idei évet egy nagy főzéssel kezdtük. Fontos, hogy a legtöbb ötletet ők hozzák, így valóban úgy alakíthatják életüknek ezt a részét, hogy jól érezzék benne magukat. De ilyen extra alkalom a tábor is. Idén két korosztálynak szerveztünk tábort, és a kicsik táborában (4–12 év) már az ifi tagjai voltak a segítők. Jölesik nekik, ha partnerekként kezeljük őket, és csak az az érzés erősödik bennük, hogy nekik is szól valami a gyülekezetben, az egyházban, és hogy ezért ők is tehetnek valamit.

UTÓHATÁS

Ez nem kellemetlen, mint egy gyógyszeré, ellenkezőleg. Azt gondolom, minden ifinek az lehetne a célja, hogy legyenek utóhatások. Nagy élmény, amikor hét közben is érkezik e-mailben egy-egy kérdés az élet nagy dolgairól, vagy egyszerűen becsengetnek, hogy jöttek egy kicsit beszélgetni. Év közben is szervezünk a gyerekeknek alkalmakat (játsszóházat, hittanos pikniken akadályversenyt stb.). Továbbá megnyitottuk az eMagyarország pontot is, amelyben a felülvélők szintén az ifi tagjai, akik már tekintélyt vívtak ki a kamaszok előtt, valamint a honlapkészítésből is kiveszik a részüket. Utóhatásként megemlíthető még, hogy erős felelősségérzés alakult ki bennük egy-

más iránt, illetve az ifi iránt, így például önmaguk pályáznak önmaguknak, hogy még többen csatlakozzanak hozzánk. Ifjúsági vezetőképzőbe is elmentek ketten, éppen emiatt a felelősségtudat miatt. És még folytathatnám sokáig...

EGY LELKÉSZ ÉRZÉSEI

Lehet, hogy ha valaki elolvassa ezeket a sorokat, azt gondolja, nem történt nagy dolog, ezek csupán az alapok. De egy kis falu esetében ez szinte az életben maradáást jelenti. Hiszen reménykedhetnek abban, talán

nem is alaptalanul, hogy ezek a fiatalok majd itt maradnak, és ők lesznek a jövő. Számomra minden péntek este egy csoda, és inkább feltöltekezés, mint munka. Jó látni, ahogy kinyílnak egymás és a lelkész felé, ahogy bizalom szövődik nemcsak köztünk, hanem Isten és közöttük is. Nagyon különbözőek, mégis egymásért vannak, a csendes jól elvan a harsánnyal, a szegényebb a gazdagabbal stb.

A legfőbb érzésem pedig, hogy mindezt, ami most van, nem én csináltam, és egyedül nem is menne. Minden mögött ott áll ő, aki szeretné, ha egy sem veszne el az ő kicsinyei közül. Mi pedig ezért küzdünk, hogy ne álljunk útjában az ő akaratának.

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

LABORCZI GÉZA

Édesapánk, Laborczi Zoltán életútja

1919. április 11-én született Székesfehérvárott, Leyrer János és Nagy Jolán fiaként. Édesapját kisgyermekkorában elvesztette. Húgával együtt nagyanyánk nevelte nehéz körülmények között, de szeretetben és hitben. A nagykanizsai piarista gimnáziumban paptanárai is nagyban segítettek, hogy felismerje a mennyei Atya hívását.

A *vocatio interna* és *externa* megértésével jelentkezett a soproni Evangélikus Hittudományi Karra 1937-ben. Teológusévei alatt két meghatározó élményéről beszélt nekünk: professzoraitól rengeteget tanult, megszerette a teológia tudományát, és egész életében igyekezett ebben fejleszteni magát. Teológustársaival pedig életre szóló, mély barátságokat kötött, amelyeket a történelem viharai sem tudtak széttörni. 1941. június 13-án szigorlatozott, 1941. június 15-én avatta lelkésszé D. Kapi Béla püspök.

Kerületi segédlelkészként – a zaklatott idők miatt – püspöke mindig oda küldte szolgálni, ahol a legnagyobb szükség volt rá. Így Sopronban, Nagykanizsán, Gyenesdiáson, Celldömölkön, Kőszegen, Mencshelyen, Sikátorban és Győrött szolgált, küzdve a háború nehézségeivel, időnként a halál árnyékának völgyében járva. A világháború befejeződése után Győrbe került, ahol igen jól érezte magát szolgálati és emberi szempontból is.

1948 júniusában Kapi püspök úr Gyenesdiásra helyezte kerületi missziói lelkész és az evangélizációs központ vezetőjének. Szolgálatát odaadó hűséggel végezte a missziói, evangélizációs konferenciák házigazdája- és szervezőjeként. A gyülekezetekben végzett szolgálataival is az egyház megújulását munkálta.

A kommunista hatalomátvétel diktatórikus eszközökkel szüntette meg az evangélizációt.

1953-ban a nagybarát–ménfőcsanakai gyülekezet lelkésze lett, ahol 1985-ig – egészségi állapota miatti – nyugalomba vonulásáig szolgált.

1948-ban kötöttek házasságot édesanyánkkal, Pröhle Margittal. Házasságukat Isten öt gyermekkel áldotta meg.

A gyülekezeti szolgálat végeztével Budapestre költöztek, ahol, amíg ereje engedte, szolgálatokat is vállalt, majd az idős lelkészek találkozóinak szervezésében vett részt.

Egyre gyengülő fizikai ereje ellenére teljes szellemi frissességben élte idős napjait.

Gyermekeként életét, szolgálatát a következőkben tudom röviden összefoglalni: élete, szolgálata több politikai rendszeren is átívelt, vészterhes időket élt meg. „Gondolkodásában, magatartásában mindig őszinte ember volt. Az egyházi embereket ellenőrző állami vagy pártmegbízottak tisztában voltak azzal, hogy nem az ő emberük.”¹ Gyermekeként úgy láttuk, hogy volt benne valami állandó: Isten uralma alatt akart élni.

Édesapánk elmenetelével eggyel kevesebben vannak itt abból a nemzedékből, akiknek emberileg is köszönhetjük, hogy egyházunk túlélte a szocializmust, de hitem szerint eggyel többen vannak odaát, akikkel együtt örvendezünk minden *sanctus* alkalmával.

Természetesen az élet viharai, a politikai, egyházpoliti-

¹ Ezekkel a szavakkal emlékezik meg róla Tekus Ottó a *Dunántúli Harangszóban*.

kai igazságtalanságok őt is megsebeztek, de igyekezett mindig megtalálni feladatát, legyen az evangélizáció, templom építése a legnehezebb időkben (1957–1963), az ökumenikus párbeszéd, kapcsolatok és barátságok fenn-tartása, a gyülekezeti lelkészi szolgálat hűséges végzése.

Nekünk, gyermekeinek – édesanyánkkal együtt – igyekezett olyan védőernyőt biztosítani, hogy ezekből a történelmi igazságtalanságokból a lehető legkevesebbet érezzünk.

2004. július 22-én a mennyei Atya felmentette az élet és a szenvedés terhei alól. Önmagával, emberekkel, Istennel megbékélten adta vissza életét Teremtőjének.

Emlékét őrizze a hitvesi, gyermeki és emberi hála, őt magát pedig a Szentháromság egy igaz Isten irgalmába tesszük le, hogy aki őt teremtette, megváltotta és megszentelte, bocsássa meg bűneit, és vigye az örök-életbe.

Búcsúztató

A győrújbarát–ménfőcsanak–tényői Gyülekezet hívei szomorúan, de a mindenható Isten szeretetében vetett hittel állnak drága jó lelkipásztoruk, Laborczi Zoltán tisztelendő úr hamvai mellett.

Mi, akik az ő igehirdetéseiben nőttünk fel, időről időre megtapasztalhattuk, hogy szeret bennünket az Úr: jó magvetőt hívott el közénk szolgálatra, a hitélet oly nehéz időszakában.

A győrújbaráti templomkertben dús lombozatú, gyökereikkel mélyen a földbe kapaszkodó, életerős gesztenyefák állnak.

Őrzik a magvetőt.

Őrzik a gyermeki lélek áhítatra vágyódását. Őrzik a hideg téli estéken a gyülekezeti terem felé megtett lépéseinket, hogy felhangozzék az ének: „Ó, terjeszd ki, Jézusom, oltalmazó szárnyad...”

Őrzik a Kisbaráthegyre, Ménfőre, Tényőre szolgálatba induló lelkipásztor motorkerékpárjának gyakran tovatűnő hangját.

Őrzik az Úr nevében végzett, áldott igehirdetői szolgálá-

tot, melynek gyülekezetet megtartó ereje az Úr szeretetének bizonyossága lelkipásztorunk által.

Köszönjük a ménfői templom építésén való áldozatos fáradozását.

Köszönjük az ő tiszteletet ébresztő, minden felesleges nélkülöző, hosszú élete során mindvégig az Úr akaratát elfogadó és beteljesíteni igyekvő, szeretetet árasztó szelídségét.

Köszönjük a sziklaszilárd bizonyosságot: Laborczi tisztelendő úr az Úrban élt, és az Úr őbenne.

Értünk is mondott mindennapi fohásza hiányozni fog.

Kérjük a mindenható Istent, erősítse gyülekezetünket, áldja meg jelenlegi lelkipásztorunk szolgálatát, hisz írva van: „Isten pedig hatalmas arra, hogy rátok árássa minden kegyelmét.” (2 Kor 9,8)

A győrújbaráti templomkert életerős gesztenyefái őrzik a magvetőt.

Erős vár a mi Istenünk!

A viszontlátás reményében vetett hittel kérjük: adj békést pihenést neki, ó, Atyánk!

Korda Tiborné

Igehirdetés Laborczi Zoltán temetésén

Jézus így imádkozott: „Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák az én dicsőségemet.” (Jn 17,24)

Gyászoló keresztény gyülekezet, szeretett család, kedves testvéreim!

A halál, a temetés mindig a földi élet mulandóságának, végetségének kikerülhetetlen valóságával szembesít minket. Nincs ez másként most sem, amikor szeretett Laborczi Zoltán testvérünkötől veszünk búcsút. Az embert foglalkoztatja a jövő: mi lesz azzal, aki elment közülünk? És foglalkoztat minket az is: mi lesz velem, ha majd én kerülök sorra? Hol vannak szeretett halottaink, és hol leszek én?

Sokan mondják, hogy még senki sem jött vissza a halálból, hogy választ adjon nekünk ezekre a kérdésekre. A keresztény ember hite azonban arra a Jézus Krisztusra néz, aki feltámadt a halálból, visszajött övéihez, hogy ezzel is bizonyosságát adja mindannak, amit ígért az örök élet

felől. Húsvét fényében előtűnik Isten bünt, halált és ítéletet legyőző hatalma, és végső terve az emberrel: az örök élet.

Johann Sebastian Bach egyik barátjának emlékkönyvébe azt írta: „Csak a befejezés adja meg a hangnemet.” Ezen azt értette, hogy csak a befejezést ismerve lehet minden, ami korábban történt, a megfelelő fényben látni. A földi életet is csak így, az örök élet világosságában lehet megfelelő fényben látni.

Ezt erősíti meg Jézus főpapi imádságából az a mondat, amelyet Laborczi Zoltán testvérünk szeretetei a gyászjelentésre és a búcsúzó istentisztelet textusául is választottak: *Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok.*

Laborczi Zoltán testvérünk és szolgatársunk olyan ember volt, aki egész életében azt tartotta a legfontosabbnak, hogy ott legyen, ahol Jézus van. Már gyermekkorában megszólí-

totta őt az Úr, és vágyat ébresztett a szívében, hogy ő is engedelmes gyermeke legyen a mennyei Atyának. Attól kezdve kereste az Atya akaratát, fiatalokora óta rendszeresen olvasta a Bibliát, és édesanyja szerető segítségével a gyermekbibliaórákon és istentiszteleteken hallott ige, ének, majd az evangélizációk érlelték jó földbe esett magként hitét. Gazdag lelkesítő szolgálatában is ott volt, ahová Mestere és Ura hívta. Akkor is, amikor szolgálatának első időszakában sokszor két-három hónaponként kellett új helyre mennie, akkor is, amikor missziói lelkeszként a számára legkedvesebb szolgálatot végezte, és akkor is, amikor a kicsiny győrújbaráti gyülekezetben szinte félretéve, elfeledve szolgált. Neki egy volt fontos: Ott akart lenni, ahol Jézus van. Így volt ott családi életében, szeretett házastársa, gyermekei körében: soha nem egymaga, hanem mindig Jézussal.

És most Jézus szava hangzik hamvai fölött: *Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok.*

Szeretett testvéreim, ez az üdvösség ígérete. Hiszen mi más lenne az üdvösség, mint ott lenni, együtt lenni Jézussal? Ahol Jézus van, ott az örök élet. Már itt a földön, és ha eljön végóránk, akkor abban a másik világban, az Isten ma még földi szemünknek láthatatlan valóságában.

Együtt lenni Jézussal – ez az élet, mert ő az élet! És aki itt, a földi életben Jézussal élt, az a halál után is Jézussal

fog élni, hiszen tőle nem szakíthat el sem magasság, sem mélység, sem jelenvalók, sem elkövetkezendők, sem halál, sem élet. Laborczi Zoltán testvérünkre úgy emlékezem, mint aki sugározta ennek a Jézushoz ragaszkodó, Jézust követő életnek a fényét. Ez a fény világította meg békés arcát, amikor készült hazafelé. Ebben a reménységben tette kezét Jézus kezébe, amikor eljött elmenetelének ideje.

A volt bajor püspök, Hermann Dietzfelbinger röviddel halála előtt az utolsó búcsút egy idegen nagyvárosba történő utazás szorongásához hasonlította: „Az örökkévalóság is idegen nekem, és félek” – mondta. „De ha ott van az én Uram, Jézus Krisztus, akit én ismerek, és aki ismer engem, ha ő jön elélem, kézen fog, és az Atya trónja elé vezet, síkra száll értem, és ezt mondja rólam: őt ismerem, akkor többé nem kell félnem. Akkor reménytelenül örülhetek, mert akkor elmondhatom: megszabadultam, célhoz értem.”

A 2. század elején vértanúhalált halt püspök és egyház- atya, antiókhiai Ignác vallotta: „Oda megérkezve leszek én emberré.”

Ebben a hitben és reménységben élt, szolgált és halt meg Laborczi Zoltán, szeretett testvérünk és szolgatársunk is. Mi pedig abban a reménységben és Isten iránti hálával veszünk tőle búcsút, hogy ott van már, ahol Jézus, látja az ő dicsőségét, és egykor mi is ott leszünk.

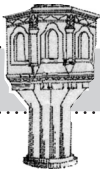
Balicza Iván

Megjelent a Luther Kiadónál. Ára 980 Ft.

Olvasóink figyelmébe ajánljuk az új hittankönyvcsalád 4. osztályos, 9–10 éves gyermekek számára készült tagját. A *Szűcs Édua* rajzaival illusztrált, sok játékos feladatot tartalmazó tankönyvet *Koczorné Heinemann Ildikó* és *Pintér Zsuzsanna* állította össze. A történetek, a feladatok és a kedves rajzok – köztük a katica, amely az egész könyvön végigkalauzolja a gyerekeket – mind a tankönyv fő gondolatára mutatnak rá: *Isten közöttünk van*.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ ELŐTTI VASÁRNAP

• Jn 5,26–30

Mit tegyek?

A *homília* helyett én ezen a vasárnapon inkább a *sermo* mellett döntök, mivel ez utóbbit kevésbé tartom veszélyesnek, mint ha versről versre magyaráznám azt, amit nem is kell – amit „csak” hinni kell vagy lehet. Perikópa-specifikus magyarázatokat kerestem, főleg a német szakirodalomban, de alig találtam valamit. Így nem maradt más számomra, mint hogy textusunk két kérügmaticus fogalom-oszlopa – *élet* és *ítélet* – közé megpróbáljak afféle „prédikációs transzparenst” kifeszíteni.

Textusunk scopusa

A János-evangélium egyik markáns jellemzője, hogy meglepő gyorsasággal jut el a „végső dolgok” teológiájáig. Mint a hősapka a hegytetőn, olyan a perikópánk: magyaráznunk kellene Jézus autoritásának kérdését az ítélettel kapcsolatban, de ahogyan a hegycsúcsnak sem kell bizonygatnia, hogy ő a legmagasabb pont, Jézusnak sem kell magyarázkodnia helyzetét illetően. Életünk istenélményeinek kvintesszenciás kérdése: látjuk-e az ember Krisztusban az Emberfiát? Nos, csakis akkor, ha gondolkodásunk koordinátarendszert vált!

A judaizmus Tórához igazított koordinátarendszerében Jézus csak egyszerű ácsfiú, aki a családi tradíció nyomán házat építhet – hiszen ahhoz bizonyára ért –, de kvalifikáció nélküli „teológiájával” ne zavarja Jahve egyházi rendjét, arra pedig ne is gondoljon, hogy új egyházat alapítson. (Jézus márpedig újat akart: *Én pedig azt mondom nektek...*)

A törvény behatárolta látásnak édestestvére a materialista hatás-ellenhatás gondolkodás. Sok keresztényt deformál ez a puha materializmus, amely megnyilvánul világ-

képben, istenképben, és „elhiteti” velünk: úgy (is) működnek a dolgok, ahogyan mi azokat látni véljük, magyarázunk. Mindaddig, amíg nem fogadjuk az evangéliumot, és meg nem születik bennünk az új ember, addig létezésünk pusztán síkvilági. Jóllehet a négydimenziós „kocka” háromdimenziós képét két dimenzióban le tudjuk rajzolni, de ha látjuk is papíron az eredményt, a harmadik és negyedik *térbeli* dimenzió határán megáll a képzelőerőnk...

Igénk így állít minket képzelőerőnk határára. Van egy pont, ameddig tökéletesen működik evilági látásunk, de a halál pillanatában koordináta-rendszerváltást igényel a lelkünk. A váltás oka: a keresztre feszített Isten maga. A szenvedő, a megalázott, a hatalmát veszített, az elhagyott, a 2000 (1700?) évvel ezelőtt emberi érdeknek alárendelt és feláldozott szeretet... Ugyanakkor a halál másik oldalán Isten országa vár – ahova csak hittel, meglehetősen fénytöréssel és homályosan láthatunk be, mert az „*itt és most*” halálerejének lelket bénító vonzáskörzetében a dicsőséges Isten tündöklése csak ígéret. (A halál határkövén túl már az üdvösség maga.)

Kérügmaticus fogalmak – számomra

„*hogy élete legyen önmagában*”

Jó (első) kapcsolópontnak kínálkozik mai éncentrikus világunkban a kijelentés: „Ahogyan az Atyának van önmagában élete, úgy a Fiúnak is megadta, hogy élete legyen önmagában.” Az istenképűre teremtett embernek is megadatott, hogy *élete legyen önmagában*. Közhiedelem, hogy az individuumnak értéke önmagában van, holott valójában a viszonyában, vagyis abban, ahogyan embertársához és Istenhez viszonyul. A mai ember viszonyulása: mindenekeelőtt *én*, aztután *te* (is), és a „meghívottak” számára, akiknek az Isten dolgaihoz való affinitás adatott, ő – az Isten – is. Téves látásunk, hogy a „te”, azaz az embertárs értékét a *hozzám* való viszonya adja meg, holott az igazi értékét csakis *az Istenhez való viszonya határozza meg!* Így lehetséges, hogy a hívő ember, miközben Istent akarja látni, meglátja embertársában a szenvedő Krisz-

tust, s ha ezt látja, lát^{hat}ja Isten kegyelméből, akkor jut el Isten- és önismeretben oda, hogy megtalálja rendelt helyét a világban. Ez az igazi önmegvalósítás, vagyis az *élet* maga: helyes, Isten teremtésbeli akaratának megfelelő viszonyba kerülni úgy az embervilággal, mint a teremtettséggel.

„hogyan ítéletet tartson”

Az önmagára ébredt ember életében áldás és kereszt egyszerre, hogy ítélt, azaz megítéli, mi a jó és mi a rossz. Azután választ is, de mivel az ész mondja meg, *mit ne* tegyünk, a szív pedig, hogy *mit tegyünk* – általában rosszul választunk. (A szív irányultságát ugyanis mindig az határozza meg, amivel telve van.) A Krisztus-tanítás egyik fontos tétele, hogy egyénileg vagyunk felelősek életünkért. Így van értelme az ítéletnek, s csak így lehet tartalma az életnek is. Nem biztos, hogy szöszékre kell vinnünk, de mekkora súlya, érvényessége van egy ember életének a megítélésében a környezetnek, a genetikai örökségnek? A „megbüntettem az atyák bűneit a fiakon” megtapasztalható igazságán túl mennyire hárítható át a vétek, a bűn és ezek következményei az adott társadalmi rendszer igazságtalanságaira, az élni akarás ösztönvilágára, az aszociális példákra a családban, mikrokörnyezetben: egyszóval mások önzésére? Mennyiben hivatkozhatunk a külső okokra, például a világhatalmas pénzügyi oligarchia farkastörvényeire – melyek következtében urai vannak ennek a világnak, de gazdáik nincsenek –, vagy éppen a mérgező szülőkre, akik nem Istennek, embertársaknak, hanem csak „maguknak” nevelik gyermeküket?

„eljön az óra”

Amikor az Isten (meg)ítélő törvénye hatályba lép. *Az Isten kairosza*. Az ítélet. A bűn miatt kollíziós pályára került embert semmi nem mentheti meg a teremtettségbeli renddel való végső nagy összeütközéstől, csakis az, akinek hatalma van a térítésre, a „pályakorrekcióra”. Hitünk szerint nemcsak az eredendő bűn (azaz a készség a rosszra) terhel minden egyes embert, hanem ehhez hozzáadódik mindenkinek a „maga gonoszsága”.

Az egyházi esztendő végén nem kerülhetjük ki az ítélet/végítélet problematikáját. Ágendánk mottója is ezt igazolja: „Célegyenest igyekezzünk elhivatásunk jutalmára!” Isten igazsága, hogy szankcionál: a *bűnt követi a büntetés*. Mert mindennek ára van. Semmi sincs ingyen: az eredmények, a sikeres élet mögött mindig áldozat van. (Van, aki csak azért sikeres, mert életútja mellett áldozatok fekszenek...) Tehát valaki mindig fizet... azaz áldozatot hoz – lássuk be: legtöbbször Isten az. Vannak olyan teológusok, akik tudásuk (információ-tudás) alapján szívesen beszélnek – szöszékről is – a kárhozát irrelevánsságáról. Ez jól hangzik, csak semmi köze az élet valóságához, amiről a Biblia őszintén beszél. Erre Lutherrel együtt csak azt mondhatom: „Ihr habt einen anderen Geist!” Azt gondolom, hogy az ilyen modern „más lelkek” még nem

gyűlölték meg igazán a bűnt, s talán még nem sikerült igazán szeretniük az életben. „Ne csodálkozzatok ezen – mondja Jézus –, mert eljön az óra... Először a személyes haláltusa utolsó órája, s azután a valamikori „életre” vagy „kárhozatra” szólító végső óra.

Ítélet alatt vagyunk. Félig sírban lévő halálkultúra: judeo-krisztianizmus talajába kapaszkodó tövises, vadhajtásos fehér kultúra... Amiben több a fekete, mint a fehér. Tudom, radikális szavak. Nem azért írom le ezeket, mert a világ megérett a végítéletre, hiszen arra már régóta készen áll: a maga részéről ugyanis megtett minden elképzelhető istentelenséget. Azért kontrasztosak szavaim, hogy még inkább nyilvánvalóvá váljék nem *teremtettségszerű* embervilágunk, az, hogy eltértünk az Isten szabta iránytól.

Tények: az élet Isten ajándéka, mégis minden évben a világon mintegy 1 millió ember követ el öngyilkosságot, a szuicid gondolatokkal megterheltek száma pedig még nagyobb. (Megjegyzés: egy esztendő alatt az egész világon helyi háborúkban, balesetekben és erőszakos cselekményekben nem halnak meg ennyien.) A környezetszennyezés/modern életvezetés következtében az európai középátlagot mutató Németországban az újszülöttek közül minden hatodik mesterséges megtermékenyítésnek köszönheti életét. Magyarországon minden ötödik gyermek...) A világ-gazdaság célja a minél versenyképesebb áru előállítására, az esetek többségében a természeti környezet rovására. A tőzsde spekulációival továbbra is „irányít”, pedig „a spekuláció nem munka” (idézet Pröhle Károly professzor szociáletika előadásából – 1986/87). Hiába tiltakoznak gazdaságetikusok, hogy az alapvető élelmiszerek (például gabonafélék) ne képezzék pénzügyi ügyeskedések tárgyát, az „üzlet” virágzik – sajnos kicsiny hazánkban is. Ugyanakkor a szociális-egészségügyi ellátás világméretű összeomlása előtt állunk. Szociológusok, szociáljogászok hirdetik évek óta, hogy nincs szakmai megoldás a globális problémákra. Szakmai megoldás nincs – ideológiai vagy aktuálpolitikai mindig akad.

Grádicsok a prédikációban

Élet és örök élet feszültsége. Ha nincs reménység az örök élet felől, törvényszerűen az evilági létre esik a hangsúly: dolce vita, Spassgesellschaft... Vezérelje az én „sikeres” életemet is a modern szentháromság: én, nekem, enyém! Az élet Isten rendelte törvénye azonban, hogy nincs kiteljesedés az énben! Nincs teljesség „magamban”. A teljesség csakis közösségekben lehetséges: például a családban vagy testvéri közösségekben. A szenvedést mindig ezek hiánya vagy az adott közösség „működési zavarai” okozzák.

Az élet értékét az adja, hogy a végén vár ránk a halál. A halál a földi lét vége. Nem csoda, hogy félelmet kelt bennünk minden életkorban. Fiatalon attól rettegünk: mi lesz, ha egyedül maradok, társ nélkül, egy fizetésből, a gyereknevelés gondjaival? Időskorban: mi lesz velem betegség-

ben, mobilitásban korlátozva, társ nélkül, pénzügyi partner nélkül? A halálhoz vezető út mentén a gondok bokrainak sok tövise tépi-szagatja meggyőződésünket...

Az élet nehézségei, a bűn zsoldja. Látjuk azt, hogy több, tartalmasabb, jobb kell, mint ami most van. Ezt elérni, követni az istenadta (nem eszményit, hanem) *igeit* csak akkor lehet, ha ehhez erőnk van. Az erő próbája, amikor (neki) feszülünk. Ilyenkor derül ki, mink van... Ilyenkor látjuk be, kevés van belőle: fizikai erőből, türelemre, szeretetre, szolgálatra való erőből...

Azt gondoljuk, hogy a szenvedés az ember sajátja. Pedig a természet is szenved, csak nem ír róla drámát. (A néma szenvedőnél nincs megindítóbb és tragikusabb.) Az ember szenvedését önmagának köszönheti: egyrészt az *áteredő bűn okozta készségünk a rosszra*, másrészt értetlenségünk-ből fakadó hiányunk: hogy *elmulasztjuk a jót*. Mindkettő, mint a vízbe dobott kő, hullámokat kavart, s a bűn következménye tovagyűrűzik. Nemcsak térben, embertársainkkal való kapcsolatunkban, hanem időben is: apák ették az egrest, s a fiak foga vásott belé... Mitől is szenvedünk? Elsősorban az istentelenségünk-től. Az istentelenség egyenlő az élettellel. Az élet nem más, mint élvezni az *időt* az *Istennel*. Gyermek 5-7 éves korukig élvezik az úgynevezett osztatlan időt. Ezért van, hogy elfelejtenek időre hazajönni, amikor játszanak... Tehát benne élnek az osztatlan időben, az Egyben. Ez a Lélekben való közösség. Ez az, ami a legcsodálatosabb a földi életben. Isten szerinti játék, ahol nem mindig én akarok győztes lenni. Isten szerinti szerelem, ahol a testiség gyönyöreit körbeöleli az önfeláldozásra kész szeretet tengere. Isten szerinti munka, amelyben benne van az alkotás misztikus érzülete... Mind-mind istenképességünk meghatározó elemei. A szenvedésünk oka, hogy nem akarjuk elfogadni az istenadta törvény gravitációs rendszerét, s önfejűségünk (auto-nomosz!) csillagközi távlatokban minden erőnk „törvényszerűen” elfolyik, mert „csakazértis” tartani kívánjuk általunk (be)képzelt (karrier)röppályánkat.

Közvetlen közelünkben tapasztaljuk a legnagyobb bűnt, az istentelenség következményét: az embergyűlöletet. Az Isten hiányát a *lelkiismeretben* s ennek következményét az *életvezetésben*, a szenvedélyektől való függésben. Emberi kapcsolatokban a tragédiákat, a bűnök következményeit. Láthatjuk a „szolgáltatás kultúráját” propagáló új világrendben a kiszolgáltatottságot. Szabadságra teremtettünk, s a fogyasztás bűvöletében szolgálkává aláztuk magunkat – „Istenük a hasuk...” Lehetne folytatni a polemizálást, de minek, amikor így is nyilvánvaló: valami alapvető probléma van a „rend-szerben”. (A *szere*, azaz a törvény nem az istenadta *rendet* közvetíti...)

Példa 1: Nemcsak a gyereknevelés sikertelensége, a boldogtalan házasságok, de még a gyülekezetépítés eredménytelensége is egyenes arányban nő az arról írt könyvek számával.

Példa 2: 1900-ban Németországban óriási tudományos „papírmunka” után bevezették a BGB-t (Bürgerliches Ge-

setzbuch), vagyis az új Polgári Törvénykönyvet. A többség csak „Professorenrecht”-nek, azaz professzorjognak csúfolta – életidegensége miatt. Nos, ebben a BGB-ben szakaszról szakaszra le van írva, hogyan kell az édesanyának megszoportatnia a csecsemőt... A tudás nem pótolja az elaltatott, eltompult ösztönöket! Tessék már észrevenni: *ami-lyen mértékben* szűnnek meg a társadalmat összetartó emberi erények, a tisztesség, bizalom, megértés, szeretet, *olyan mértékben* igyekeznek azokat jogszabályokkal, papírmunkával, bürokráciával pótolni – teljesen eredménytelenül!

Az örök élet evangéliuma. Olyan szabadságban élni az idő által behatárolt lehetőségekkel, mintha örökké élnénk, s úgy fogadni az alkalmakat, mintha már soha nem lenne több belőlük. Mára csak a temetőkapu bejárata fölött olvashatjuk: „Feltámadunk!”, de ki néz fel oda szomorúságában? Ezért a mai vasárnap különleges imperatívusza: fel!

Fel Krisztushoz! Ő kiemel a hétköznapi egyhangúságból, s ünnepivé alakíthatja át megszokás vezényelte életritmusunkat. Kihív a bűnökkel küszködő világból, s megmutatja a belső békesség felé vezető keskeny utat. Felhívása van: vedd észre a szépet, az Isten ajándékát a természetben, az emberi kapcsolatok tartalmasságában. Krisztus készít fel a feladatokra, hiszen adomány minden. Krisztus követése készít fel a feltámadás abszurditására is – credo quia absurdum est!

Tekints fel az Isten világába, mert aki csak a horizontig lát, hamar kétségbeesik. Az csak a világ megoldatlan bajait, a családi konfliktusokat, a személyes gondokat látja. Isten világa megtapasztalható bennünk és közöttünk a belső szobában, az igében és a szentségekben, az Istent felő és szerető életvezetésben, a testvéri beszélgetésben.

Nem elég előretekinteni, felfelé kell néznünk. Átkukucskálni a matéria sötét felhőin, hogy meglássuk Isten terveinek csodálatos hegyeit, és így megérthessük létünk többsíkúságát. Aki kívánja magának az Isten kegyelmét, és akarja az ő áldását (még ha nem is tudatosan benne – anonim keresztények), csak az tud jót tenni, az szabadul meg önmaga megkérdőjelezésétől, az önelítélés földi kínjától és a végső számadás félelmétől. Ebben segíthet minket a törvény! A törvényt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Okozat: a bűnt követi a büntetés. Ragaszkodnunk kell az Igéhez, akkor is, amikor az ósdinak tűnik. Az életet Isten *törvénye* szabályozza, akkor is, ha ezt az ember nem veszi figyelembe. Amíg nem váltunk koordináta-rendszert, rabok vagyunk, ami ellentétes a természetessel! Szabadságra teremtett lények vagyunk, s mindaz, ami nem istenadta természetünkkel kapcsolatos, azaz természetellenes, *teremtésellenes*, az egyenlő a rabsággal. Természetellenesek a szenvedélyek: akár drog, akár öngigazság. Mind rabság! Rab az, akit megkötöznek. Külső erő olyan bilincset rak rá, ami nem a sajátja. Rab marad egész életében az, aki nem akarja lerázni magáról a bilincseket... Ezeket a bilincseket csak alázattal lehet leoldani. Kérni kell őt, hogy oldjon, mert a Krisztus adta megoldás: a szabadulás. A cél a

krisztusi szabadság megélése a hétköznapokban. Azaz olyan méltósággal élni, amely *szerelemreméltóságot indukál*. Így válik teljessé a *jelen*, s lesz belőle olyan *múlt*, ami nem megkötöz, bénít, hanem áldást ad a jelenre. Méltóságra – nem is akármilyenre, Istenhez hasonló – emberiségre teremtettünk. Ezt elutasítani nem egyszerűen balgaság, hanem kárhozatos tévedés.

Franko Máttyás

ÖRÖK ÉLET VASÁRNAPJA

• Mk 13, 24–27

Következtetés nélküli, átfogó exegézis a nyilvánvaló üzeneten túl

Márk 13. fejezete Jézusnak tanítványaira hagyott öröksége, egyfajta testamentum, búcsúbeszéd (*Gnilká*). Az egész szakasz jövő idejű közlés, folyamatos kijelentés.

Kecskeméthy az ígéhez kapcsolódó rendkívül izgalmas, igényes és alapos gondolatmenetét ezekkel a mondatokkal kezdi: „Az üdv két oldalának, a subiectiv és obiectiv, illetőleg immanens és transcendens oldalának felel meg a történelemben az üdvhirdetés két ága, a prófécia és apokalyptika. A prófécia úgy hirdeti az üdvöt, mint bennünk megvalósulandót, melynek megvalósulásához tehát a mi közreműködésünk (megtérés) is szükséges; az apokalyptika pedig úgy, mint Istenben már öröktől fogva készen lévő, mely a maga idején minden emberi közreműködéstől függetlenül nyilvánosan meg fog jelenni...”

Szintén *Kecskeméthy* ír arról, hogy Jézus egyedülálló teológiai tette, amikor összeköti a mítosz két ellentétes csoportját (immanens és trascendens) saját személyében: elsőt földi életéhez (magvető; szolgálni és életét váltásául adni jött), másodikat halála utáni visszajöveteléhez (az Emberfia, aki eljön az ég felhőiben, dicsőséggel és hatalommal).

A 13. fejezet minden egyes kommentárja és magyarázata teljesen egyetért abban, hogy nem Jézus saját szavairól van szó, hanem Márk saját beillesztéséről. *Dóka* írja, hogy a szakasz az ókori világkép egyik apokalyptikus röpirata, amit Márk egyszerűen átvesz. Nem eredeti jézusi beszéd, ebben a formában Márk kompozíciója. Mk 13,5–23 az átvett röpirat szövege, tudatos szerkesztői kihagyásokkal. A 24–27. versek a röpirat csúcspontját, a fordulatot hozzák, itt kap keresztény értelmet a pogány, de inkább zsidó mítosz. Az egész fejezet nem önálló képanyag, hanem idézetek és utalások sora az ószövetségi prófétai képanyagra. *Dóka* kifejti, hogy szerinte nem szabad leragadni az elavult képanyagnál, aminek nincs igazán mondanivalója a ma számára. Szerintem nem árt alaposan megvizsgálunk.

Felsoroljuk az apokalyptikus szöveg alapját képező párhuzamos helyeket. Figyeljünk a rendkívül mély költői és

vallásfenomenológiai tartalmú képekre (dőlt betűvel), amelyeknek különleges kifejezőereje mögött súlyos mondanivaló húzódik!

Ézs 13,10 az Úr haragjának napja: minden fény kihuny. *Sötét lesz a felkelő nap*

Ézs 34,4 *összecsavarodik az ég*

Dán 7,13k felhőkön jön...

Zak 2,10 szétszórva a négy égtáj felé

5Móz 13,8 ég széle – föld széle

Jóel 2,10 nap, hold, csillag elveszti fényét

Jóel 3,4 *a hold vérvörös lesz*

Jóel 4,15k ugyanaz, mint Mk 13,24–27

Etióp Énók 102,2: „Minden világítótest megrendül a nagy ijedelemtől, az egész föld rémületbe esik, félni és remegni fog.”

Az Ószövetségben a pusztulás képei a bűnösökön gyakorolt istenítélet képei: a bűnösök az eluralkodott zűrzavar kiszolgáltatottjává válnak. Egy Istentől elhagyott világ ön maga elvégzi az ítélet munkáját! (Lásd Andy és Larry Wachowski *Második reneszánsz* című animációs filmjét.) Ez ősi igazság, bátran mondhatjuk: mindennapi tapasztalatunk.

Kecskeméthy írja, hogy a zsidó mitológiában a világ eszkatologikus pusztulásának képzete a templom első pusztulásának sokkoló kríziséből fakad. Addig Isten ítélete lényegében csak Izráel hitetlen ellenségeit sújtotta. Az, hogy az ítélet rajtuk is ilyen drasztikusan végbemehet, az egész teremtett világ kivétel nélküli pusztulásának tudatát hozta magával. Talán ezért is kötődik Márknál a templom pusztulásáról való jövődőléshez az apokalyptika.

Megemlítendő, hogy *Hahn* szerint a kozmikus jelenségek nem pusztán metaforaként értelmezendők: az apokalyptikát magának a kozmosznak a sorsa érdekli.

A teljes kozmikus, szociális és vallási sötétségben történik meg a parúzia. Ebben a pillanatban minden az ellenkezőjére változik: Jézus fényként jelenik meg a teljes, mindenre kiterjedő sötétségben. A világ elsötétedése után Jézus érkezése az addig következetesen haladó folyamat megszakítása.

Fontos, hogy Márk számára Jézus eljövetele önmagában érdekes, nincs szó a jövetele céljáról.

A négy égtáj felől összegyűjtött kiválasztottak képe (l. Lk 13,29 is) megfelel az ókori (görög) világképnek, kiegészítve a világ népei szétszórásának hagyományos zsidó elgondolásával. Az ég és föld széleinek jelentése szintén vallásfenomenológiailag sokszínű, leginkább két megoldást látok valószínűnek: egyrészt egyaránt az élők és a már holtak összegyűjtése, másrészt olyan kifejezés, amely egyszerűen azt jelenti, hogy véletlenül sem marad ki semmi és senki.

Az egyik leglényegesebb kérdés, amit Mk 13,24–27 közvetlenül felvet, az a jövő titkairól felfedett igazság súlya. Mire építünk? Milyen igazságot, de még inkább kinek az igazságát fogadjuk el, milyen eszmékhez, ideákhoz, látomásokhoz igazítjuk az életünket? Milyen árat fizetünk az Isten igazságára való szent törekvésünkért?

Kiválasztottként és beavatottként magabiztos meggyőződéssel állítjuk a jövő titkainak, a világ működésének és sorsának teljességét? Vagy csüggedt bizonytalanságban ténfergünk egy istentelen, ellenséges világ közepette? Vagy a pannenbergi eszkatologikus verifikációba vetett hitünk ad erőt a továbblépésre?

Az apokaliptikák közös jellemzője ezoterikus voltak. Szűk a beavatottak köre, akik részesülhetnek a titkos tanításban, a tanítás maga viszont mégis egyetemes, univerzális, kivétel nélkül mindenkire vonatkozó akar lenni. *Eliade* leírásában a zsidó apokaliptika alapvetően ezoterikus, csak a beavatottak számára világos irodalom. Az apokalipszisek szerzői az égben elrejtett és az emberek számára hozzáférhetetlen bölcsességnek a kiválasztottakra kiáradó értelmének eszméjét alaposan kidolgozták. Extatikus látomások, élmények kerülnek a központba, alátámasztandó a közvetlen kinyilatkoztatást, és megszilárdítva a kijelentés vitathatatlanosságát. A zsidó apokaliptikában az idők kezdetéhez hasonlóan az idők végezetében (eszkaton) a szent tudás ismét feltárul, megint csak a beavatottak egy kicsiny csoportja számára. Énók 1,6 az Emberfiát a beavatottak beavatottjának, „minden titkok tudójának” írja le, akinek, amikor majd trónjára ül, „a bölcsesség minden titka előszökken a szájából.” (Énók 51,3) Jézus így a kiválasztottak, a beavatottak vezéralakja, aki a közvetlen tanítás forrása.

Nietzsche az igazságkeresés elkötelezettségéről azt fejtegeti, hogy az őszinte, tiszta igazságkeresésben nincs helye a meggyőződéseknél, csakis akkor, ha a hipotézisek szintjére tudnak szállni. A jövő titkainak kinyilatkoztatásával hatalmas csoportokat, társadalmakat lehet befolyásolni, a vita bármiféle lehetősége nélkül tévesztenek meg minket. Ezért kétkedéssel felvértezve védekezünk mások ránk erőltetett „igazsága” ellen. Így viszont csak tagadunk, nem jutunk közelebb az igazsághoz. „Következőképpen az igazság akarása nem azt jelenti, hogy »nem akarom, hogy megtévesszenek«, hanem azt, hogy »nem akarok megtévészteni senkit, még önmagamat sem.«” Ez a szándék pedig elvész a moralizálás útvesztőiben...

Mi annak az igének az üzenete számunkra, amit Márk Jézus szájába ad, és amit mindössze négy fülelő tanítvány hallgat (13,3), mégis az univerzumnak szól? Egy játékból vett idézet: „Conviction, the third myth of reality: only those who seek the truth can be deceived.” (Meggyőződés, a valóság harmadik mítosza: csak azokat lehet becsapni, akik az igazságot keresik.) Talán azt üzeni, hogy az emberrel született, minden állatét meghaladó kíváncsiságunk ne vezessen kényelmes, megnyugtató tévutakra. Hogy ne veszítsük el a jövőbe vetett meggyőződésünk miatt a jelenünket. Hogy messzi távolba tekintő szemünk vegye észre az orrunk előtt szenvedőt is. Hogy a távolban kecsegtető jutalom ne tegye semmissé a mai nap gondját. Hogy a megígért, ránk áradó végső szeretet nem ment fel a szeretet gyakorlása alól a mindennapjainkban. Hogy a készen kapott végső igazság nem helyettesítheti a még ma meg-harcolandó saját igazságunkat...

Felhasznált irodalom

- Biblia, magyarázó jegyzetekkel.* Kálvin János Kiadó, Budapest, 1997.
- Dóka Zoltán: *Márk evangéliuma.* Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1977.
- Joachim Gnilka: *Márk.* Agapé, Szeged, 2000.
- Animatrix.* DVD, Warner Bros., Village Roadshow Pictures, 2003.
- Kecskeméthy István: *Gyakorlati kommentár Márk evangéliomához.* C. Grafica, Cluj-Kolozsvár, 1933.
- Mírcea Eliade: *Vallási hiedelmek és eszmék története II.* Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- Gerard Van Der Leeuw: *A vallás fenomenológiája.* Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- Friedrich Nietzsche: *A vidám tudomány.* Szukits Könyvkiadó, Szeged, 2003.

Novotry Dániel

ÁDVENT 1. VASÁRNAPJA

• *Ézs 63,15–17*

Ádvent homiletikuma

Az egyház gyakorlatában karácsony ünnepét hosszú folyamat után kialakult négyhetes időszakra kiterjedő előkészületi, ádventi időszak előzi meg. Jellemző vonása volt, hogy a keresztelésük felé önvizsgálattal induló katekuméneket – hasonlóan böjt gyakorlatához – az egész gyülekezet bűnbánata kísérte.

Az egyházi esztendő kezdetén az üzenet tartalma (várakozás, bűnbánat, ébresztés, öröm – különösen az utolsó vasárnap jellege karácsony küszöbén), valamint a külső jegyek motívumai (a lila mint liturgikus szín, a nagy glória elhagyása), az ádventi alakok jellegzetes vonásai (Ézsaiás, Keresztelő János, Mária és Erzsébet) hangsúlyosan az Úr eljövételére – adventus Domini – irányítják a figyelmet. Mindez az inkarnáció csodájának elfogadására készít elő, amelyben elsődlegesen mégsem az ember, hanem inkább Isten mozdulása, akciója az emberért és a világ felé lesz fontossá és lényegessé. Az van itt a középpontban, aki eljött, aki ma is eljön, és aki el fog jönni.

Ézsaiás 56–66

Nem kell szószékre vinni, mégis jó tudni azt, hogy a zsidó és a keresztény hagyománnyal szemben, amely egyöntetűen Ézsaiásnak tulajdonítja az egész könyvet, legalább három „Ézsaiásról” lehet beszélni.

A szakemberek sokszínű és egymástól eltérő véleményei ellenére általában elfogadott nézet, hogy az első könyv 1-39-ig hullámzó diagnózis Izrael, a világ és Isten kapcsolatáról, amely hol az ítélet, hol az öröm hangszínen szólal meg.

A második rész 40–55-ig ismeretlen szerző munkája, akit Deutero-Ézsaiásként emlegetünk. Noha az Ószövetség egyik legkiemelkedőbb, legjelentősebb prófétájáról van szó, még a valódi nevét sem ismerjük. A babiloni fogság idején ő a nagy vigasztaló, prófécijának ígéretein keresztül tartja életben az Úr népének identitását és reménységét.

Az utolsó tíz fejezet szerzőjét Trito-Ézsaiásként emlegetjük, mióta 1892-ben Duhm javaslatára ezt a részt eltérő sajátosságai miatt elkülönítették Deutero-Ézsaiás szövegétől. A szakemberek az ézsaiási hagyományokat megőrző prófétaiskola művének tekintik ezeket a fejezeteket. Témáját az Izráelnek, illetve az igazaknak szóló, eszkatologikus elemekkel színezett boldog üzenet adja. A nem könnyű prófétai feladat itt is a lelkipásztorlás, a vigasztalás munkája.

Mi most éppen erre a harmadik Ézsaiásra figyelünk, és arra az eredeti kontextusra, amelyet a babiloni fogság utáni idő és a restaurációs gyülekezet egyáltalán nem problémamentes és még kevésbé dicsőséges átmeneti helyzete ad elénk. A fogságot követő hazatérés eseménye csalódásokkal, feszültségekkel, belső bizonytalansággal teljes időszak lehetett. Nem vésődik be, lenyomata nem marad meg a nép emlékezetében. Nem kísérik csodás események, inkább a kudarcok, a kétségek, a beteljesületlenül maradt ígéretek, az ellenséges környezetbe való újbóli beilleszkedés és az újjáépítés hétköznapi nehézségeinek a megélése a jellemző. Jeruzsálem egyáltalán nem annak a nagyszabású reménységnek a centrumaként tűnik fel, mint amilyen várakozás a fogság idején kötődött hozzá. Az eszkatologikus elképzelésekből, a hegyen épített városhoz zarándokló népek tömegéről szóló próféciaíkból, az igazságosság és a békesség, a gyászt felváltó öröm Sionon megvalósuló képzetéből, Isten uralmának és hatalmának jelenvalóságából, úgy tűnik, nem sok minden válik valósággá. Be kell érni romokkal, területileg és szellemi tekintetben is inkább jelentéktelenséget sugárzó, a vonzás helyett inkább taszító körülményekkel. Isten királyságának közelsége és annak egyértelműen érzékelhető hatásai helyett a valóságban zilált társadalmi, politikai, jogi viszonyokkal találják szembe magukat a hazatérők. A prófétai szó most nem gőgös és önhitt, magabiztos, hanem kiábrándult, enervált, reménységét vesztő, csalódott embereket ér el. Jellemzően arról kell, hogy polemizáljon, hogy vajon az Úr karja nem túl rövid-e (Ézs 59,1), hogy megsegítse az övéit, miért nem mozdul irgalmával, miért hagyja el népet? A prófétai válasz a gyülekezet halmozódó bűneit és éppen a kétséget jelöli meg a beteljesületlenül várakozások okaként, de a „maradékot”, a hívők közösségét biztosítja Isten hűségéről és arról, hogy az üdvösség a jelen látszólag ellenkező tendenciái ellenére sem marad el.

„Törd át az ég zárt ajtaját,
vár a világ sóvárgva rád...”

Igazi közbenjáró imádság hangzik el textusunkban. Ez a térdeplő testhelyzet, a másokért elmondott imádság a pró-

fétai szolgálat alapmotívumai közé tartozik. Az imádság alkalmá könnyen és egészen magától értetődő módon váltott át próféciaivá. Nem egyedülálló ez a Biblia világában. Ábrahám Sodomáért, a benne élő igazakért alkudozott az Úrral, Mózes sokszorosan járt közben Isten előtt a népért, Jézus maga is imádkozott az övéiért, mindannyiunkért főpapi imádságában. Elmondható az is, hogy Isten emberei minden korban nagy imádkozók voltak. Az imádság helyzetében az Isten színe elé lehet lépni, és oda lehet vinni sokak ügyét. Ma sincs ez másként, Urunk ránk, mai munkatársaira is bízva a gyülekezetért elmondott, az egész közösség ügyét Isten kezébe adó imádság szolgálatát.

Bűnvallás, sajátos polémia és annak a reménységnek a megfogalmazása hangzik a történelmi szituáció adottságai között, hogy a könyörgés visszhangra talál, és Isten nem marad meg haragjában, ígéreteit nem hagyja beteljesületlenül. A történelmi visszatekintés summája nem lehet más, mint annak a mérlegnek a felállítása, amelynek a mértékével világossá válik az Úr mérhetetlen kegyelme és választott népének mérhetetlen hálátlansága. Annak a bizonyossága, hogy egykor és aktuálisan mindig rászorulunk Isten szabadítására, önmagunktól, a körülményektől, a bűn, halál hatalmából, szorongató, nálunk erősebb ellenfelek gyűrüjében vergődve. Újat kezdeni nem tudunk a magunk erejéből, nem segít rajtunk, ha emberekben bízunk, csődöt vall minden jól hangzó jelmondat, menekülési stratégia. Földről kell, hogy elkezdődjön a szabadítás.

Gyönyörű ádventi énekünk sorai rímelnék a feltörő prófétai sóhajtásra; „Törd át az ég zárt ajtaját...!”, a nagy „áttörés” tartalmi vonatkozását, az ígéretek beteljesülésének személyhez kötöttségét is világossá téve a következő versszakban: „Ég felhői, nyíljatok szét, hozva Jákób fejedelmét!”

Ádventi sekrestyeimádság gyanánt

Urunk, az új egyházi esztendő kezdetén, ádvent első vasárnapján különleges módon szólítasz meg ezzel az ismeretlen mélységből feltörő, a magasságból segítséget kérő és váró, gyönyörű imádsággal. Reményteli a biztatás, hogy veled kezddhetünk újat. Veled van esély a talpraállásra, lehetséges az újraindulás, a nekirugaszkodás, a lendületszerzés. Ma mindannyian érezzük, érett a helyzet az újrakezdésre. Szükséges, sőt nélkülözhetetlen a megújulás minden szinten. Nemcsak világméreteken, de helyben is, nemcsak társadalmi szinten, de az egyéni életünkben is, közösségeinkben, de a gyülekezetekben is. A megszűnő, előregedő, meggyengülő, elerőtlenedő kereteket újra kellene formálni. Új válaszokat, új utakat, új lehetőségeket kellene találni. Éles határvonalakat, szép kontúrokat, rendezett helyzeteket szeretnénk magunk körül és magunkban is látni, nem pedig bizonytalanságot, leépülést vagy bénító félelmek szorítását. Szükségünk van az újra, arra, ami bátorságot és vállalkozókedvet sugároz, szükségünk van a friss, nyitott, levegős és vonzó gondolatokra. Valóban

újat kezdetünk? De vajon hogyan? Mert ha önmagunkban keressük a változás, a megújulás biztosítékát, akkor nem sok jóra számíthatunk.

Hányszor és hányszor szólítottál már! És mi mennyiszor voltunk süketek hívó szavadra! Te mindenben, mindenhol magadról és a mellettünk kitaró hűségéről biztosítasz, mi mégsem hangolódunk rád. A kommunikáció legkülönbözőbb formáit használtad már, hogy utolérj minket. Közvetlenül küldtél hozzánk embereket, az igehirdetésen keresztül szólítottál, eseményekben figyelmeztetted, lehet, hogy még ennél különlegesebb eszközeid is voltak már. Ma talán éppen az egyházi esztendő megújulásának jó medrén keresztül is hívogatsz, hogy ne a helybenfutás unalmától veszítsük el a lendületünket. De csak te tudsz kiemelni örületbe taszító körforgásunkból, esztelen pörgésünkéből is. Te vagy képes előbbre vinni, a következő lépésekre állítani, mindig feljebb és feljebb, egyre közelebb a cél felé. Életünk minden eseményében, örömben és szomorúságban, bizakodásban és csalódásban, gazdagodásban és veszteségekben egyaránt a te felénk mozdulásod, életünk mozdítása, ez a hívás, ez a szándék munkálkodik. Egyre közelebb a cél felé. Egyre közelebb a kegyelem felé. Egyre közelebb Krisztus felé. Nemcsak az Ószövetség, az Újszövetség népe számára is ez lehet ma a legfőbb üzenet: bűnbánó lélekkel belekapaszkodni a te végtelen szeretetedbe. Mert ez, az inkarnáció kockázata, a golgotai keresztben megragadható végtelen kegyelem mindennek az alapja. Itt zárul le a régi, és kezdődik valami egészen új. A megváltó szeretet korszakalkotó, áttörő eseménye, az óriási, kézzelfogható üzenet; nem haragszol, nem fordulsz el tőlünk és nem szolgáltat ki sorsunknak. Munkában vagy, nem ellenünk, hanem értünk. Te készíted el üdvösségünket, te munkáld megtérésünket is. Ámen.

Smidéliusz Gábor

.....

Tallózó

„[...] Isten másképpen »Atyánk«, mint a vér szerint való ősök, Ábrahám és Jákób-Izrael. Hiszen ők régen meghaltak már, nincs velük közössége a népnek. [...] De Isten él és »meg tud váltani! [...] Ő keményítette meg népe szívét[...] Az első pillantásra szinte káromlásnak ható szavak mögött az Isten abszolút hatalmába vetett hit áll. [...] Úgy teszi ezt, hogy nem feledkezik meg a nép saját felelősségéről sem. Hiszen a nép bűne miatt jött a »megkeményítés«. [...] Az a hit fejeződik ki itt, hogy a fordulathoz mindenekelőtt Isten szívében kell történnie valaminek. [...] Tőle jön még az ember megtérése is[...] Először ő ragadja meg az embert, az ember csak azután ragadhatja meg őt [...]» (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Ez egyike annak a sok helynek a 40–66. részben, mely aláhúzza, hogy Ézsaiás több mint száz évvel a babiloni fogság előtt élt, és prófétikusan írt, hogy felkészítse a jó-

vóbeli nemzedéket a fogságra.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„[...] Istent a fogság után kezdték atyának nevezni. E tekintetben az Ószövetség rendkívül tartózkodó, nehogy bárki az isteni nemzés és közvetlen leszármazás állítására vetemedjen. [...] Éppen ezért a ritka előfordulások egy lélegzetvételtre azt is hozzáfűzik, hogy ő a teremtőnk; tehát keze alkotásait nevezi fiainak (64,7). [...]” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A közbenjárónak felfelé kell tekintenie, mert a valódi közbenjárás azon a meggyőződésen alapul, hogy pillanatnyi érzéseinktől függetlenül Isten mindenható, és egyedül nála leljük meg a szabadítást. [...] Meddig fogsz még haragudni ránk? [...] A gyermek kérdései ezek, amelyek bűnbánatot, ráhagyatkozást és bizalmat fejeznek ki.

[...] Izráel népének későbbi nemzedékei bizonyára ezzel az imádsággal siratták a templom pusztulását és esedeztek Isten bűnbocsánataért. (Vö.: H. G. M. Williamson: *Isaiah 63,7-64,11. Exilic Lament or Post-Exilic Protest?* In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 102 [1990.] 48–58. old.)

Ha valóban így volt, akkor ez az imádság kettős szerepet töltött be; Ézsaiás halála után is továbbélt, és pontosan azoknak az imádsága lett, akikért a közbenjárás történt. [...]” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

.....

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A vallási kiábrándulás fokozatai: Isten hallgatag, Isten néma, Isten nem létezik. Ez pedig ezt jelenti: Isten nem akar beszélni, Isten nem tud beszélni, Isten nincs; vagy még ezt: Isten kegyetlen, Isten tehetetlen, nincs Isten. – Az első kijelentéstől a másodikhoz való átmenet a hit szükséges megtisztulása, feltéve, hogy az ember nem megy át rögtön a harmadikhoz – amire sajnos ösztönöz bennünket nyomorult természetünk lejtője, mert sokkal inkább hajlunk arra, hogy leboruljunk egy kegyetlen, de mindenható Isten előtt, mint hogy hűségesek maradjunk ahhoz az Istenhez, aki szeretetből lemondott mindenhatóságáról...”

(Gustave Thibon)

Nem irgalom az olcsó irgalom:

Csak bűn tenyész a bűnbocsánaton.

(Shakespeare)

TÖRTÉNET

XVI. Lajos francia király egy vasárnap megütözve látta, hogy udvari népe közül milyen kevesen jelentek meg a szentmisén. Megkérdezte az udvari papot, hogy miért jöttek ilyen kevesen. Az bevallotta, hogy próbaképpen azt a hírt terjesztette el, hogy az uralkodó nem jön a szentmisére.

– Tettem ezt azért – mondta –, hogy egyszer felséged is

lássá, kik jönnek Isten kedvéért és kik az uralkodójuk kedvéért az istentiszteletre.

– Nem hittem volna – szölt a király –, hogy ilyen kevés kötelességtudás van az embereimben. Ha Isten, a legfőbb Úr iránt ily csekély a lelkiismeretük, akkor engem is csak szemre szolgálnak.

VERS

Balassi Bálint: *Bocsásd meg, Úristen...* (részlet)

Irgalmasságod is annál inkább kitetszik,
Azmennél több vétke néki megengedetetik,
Inkább kegyelmedben, mint büntetésedben
te irgalmad tündöklök.

Paul Verlaine: *Jóság* (részlet)

– Uram, félek. Lelkem habozva rendül,
Mert érzem, kell, hogy szeresselek.
De hogy öleljem által térdedet,
hisz az erény is fél sujtó kezdetül?
...
Pihenhettek-e kebleden, Atyám, hol
egykor vigasztalódva nyugodott
kedves, szelíd szívű apostolod?

ÁDVENT MÁSODIK VASÁRNAPJA

• *Ézs 2, 12. 17–20*

Az Úr napja eljön

Ez egyszerre biztatás és intés. Ennek feszültségében él az egyház, a prófécia és az apokalipszis ideje között, Agendánkat idézve: két ádvent között. Ez kap különös hangsúlyt ádvent második vasárnapján, és ez az, amire Ézsaiás próféta felhívja a figyelmet. Mert a dicsőségben visszatérő Úr úgy jön, mint bíró, erővel és hatalommal.

Biztos reménységgel, a jegyes türelmetlenségével, ugyanakkor nagyon felkészülten kell népének várnia őt, Isten ígéjére hagyatkozva, hiszen ez a hívő ember vigasza és erőssége.

Ádvent második vasárnapján még hangsúlyosabb az imádságban napról napra felhangzó kérés: „Jöjjön el a te országod!” Ez azonban ismét arra figyelmeztet, hogy vizsgáljuk meg magunkat: készen vagyunk-e arra, hogy Isten meghallgatja kérésünket? Nem ér-e váratlanul, felkészületlenül a nagy nap eljövetele? Meghátrálás nélkül haladunk felé, vagy az utolsó pillanatban mi is a menekülőkhöz közé kényszerülünk?

Ézsaiás, miközben meghirdeti az Úr napjának eljövetelét, erőteljes képekkel festi le, hogy Isten megítéli népe kevélységét és bálványimádását. Ez a prófécia Ézsaiás működésének az elejéről való, abból az időből, amikor még

gazdag és erős volt az ország, tehát külső jel nem utalt romlására, a gazdagok önfeledt jólétben éltek. A próféta azonban már látja az ítélet közeledtét, Isten már „elhagyta” népét, vagyis a próféta biztos Isten büntetésében (1. a 6. verstől).

A gazdasági fellendülés a szociális és társadalmi bomlás forrása is lett. A már vagyonos réteg gazdagabb lett, az alsó népréteg pedig fokozottabban elszegényedett. A társadalmi ellentétek kiéleződését erkölcsi romlás kísérte: a gazdagok minden eszközt megragadtak a szegényekkel és a védtelenekkel szemben vagyonuk gyarapítására, amíg ezek sérelmeikre nem találtak a bírónál jogorvoslást. A vezetők fényűző életmódjukban érzéketlenül nézték a növekvő szegénységet, a templomi kultusz pedig azt a tudatot erősítette, hogy eleget tettek Jahve parancsainak.

A nép fő bűne az, hogy átvette a kánaáni vallását, amely tele volt varázslással, jóslással, halottidézéssel és különféle babonákkal, pedig Isten mindezt a legszigorúbban megtiltotta népének.

Az országban idegenek vannak, Izrael felvette a kánaáni életformát, meggazdagodott és megerősödött. Hadseregét harci szekerekkel és paripákkal látta el, várakat épített (6–8. v.).

Ismerjük ezzel szemben Isten parancsát, miszerint a király ne gyűjtsön sok lovat, se feleséget, se aranyat, vagy ezüstöt, *hogy szíve el ne hajoljon* (5Móz 17, 16–17).

Büszke lett Izraél, bízott a saját erejében. Sőt azt képzelte a nép, hogy ereje a bálványoktól származik. Isten az elbizakodottságot és bálványimádást nem bocsátja meg, hanem megalázza népét: a próféta gúnyosan szólítja fel a kevélyeket, hogy rejtőzzenek sziklabarlangokba az ítélő Isten előtt. (9–10. v.) A súlyos elnyomás idején az izraeliták barlangokban és földbe vájt lyukakban kerestek menedéket. (Bír 6, 1–2, 1Sám 13, 6) Ugyanakkor van olyan magyarázó, aki a sziklán itt az Úr Jézust érti, mint egyetlen lehetséges menedéket.

Az Úr napját úgy képzelték el Izraelben, hogy az a pogányoknak pusztulást, Izraélnek pedig dicsőséget hoz. De a próféták és köztük Ézsaiás is azt hirdették, hogy az Úr napjától Izraélben is félniük kell a bűnösöknek.

A Libán-hegy cédrusfái és a Bászán-hegy tölgyfái itt a büszkeséget jelképezik (13. v.). Külön is említi a próféta a büszkeség további okait: a tornyokat és kőfalakat, amelyek az erődökhöz tartoztak, a tengeri hajókat, amelyekkel a drága ércet szállították az országba. A Tarsís-hajó ércszállításra, távoli tengeri utakra is alkalmas hajót jelent. A régebbi írásmagyarázók Tartessusra gondoltak, amely régi föníciai gyarmat, kikötő volt Hispánia déli részén, és híres volt hajógyártásáról és tengeri kereskedelméről (14–16. v., vö. 1Kir 10, 22; Ézs 23, 1–14).

Azonban sem az erődök, sem a tengeri hajók nem tudják megmenteni a népet a megaláztatástól. A próféta megismétli azt (19. v.), amit már a 10. versben is mondott: a megítélt emberek sziklahasadékba fognak bújni az ítélő Isten előtt, mint régen a betörő ellenség előtt. Amikor Isten

megjelenik, nemcsak a bálványimádókat éri utol az ítélet, hanem magukat a bálványokat is (vö. Ézs 30,22; 31,7; 40,19–20; 44,9–20).

Nem állhat meg semmiféle emberi alkotás az élő Úr előtt. Megsemmisül minden, amiben az emberek Isten helyett bíztak. Az is nyilvánvalóvá válik, hogy az ember alkotta vallás sem ér semmit. Az ilyen vallás az emberi önteltség legfőbb kifejeződése, az a törekvés, hogy Istent saját kép-másunkra újraalkossuk és alá vessük őt akaratunknak (18–20 v.).

Az ítéletnek azonban nemcsak rettegés és pusztulás a következménye, hanem mindenekfelett az, hogy ezáltal Isten dicsősége valósul meg. A büszkék megaláztatnak, egyedül az Urat fogja mindenki magasztalni (11. és 17. v.). Az emberek nem fognak többé bálványaikban bízni, hanem istenfélelem lesz a szívükben. Ebben az értelemben nagyon helyes az Úr után vágyakozni, mert Isten győzelmét és terveinek megvalósulását fogja jelenteni. Amit most csak hit által ragadhatunk meg – hogy Isten a világ legfőbb Ura –, az azon a napon mindenki számára nyilvánvalóvá lesz (18–19. és 21. v.).

A prófécia – ma (egy lehetséges igehirdetés bő vázlatja)

Jön az Úr – tudok-e róla?

Milyen a mi adventünk? Semmiképpen nem a konyhákba, pénztárcákba, szekrények mélyén lapuló ajándékdobozokba szeretnék bepillantani, mert számomra már jó ideje nem csupán ezt jelenti. És a Biblia szerint sem ez: eredetileg igen jelentőségteljes események vetülnek előre, és nem egyszerűen egy ünnepi vacsora, ajándékok és karácsonyfa-díszítés az, amire készülünk, hanem – amit nem lehet a gyülekezetekben még ma sem eléggé hangsúlyozni – a visszatérő Úr jövetelére.

Hogyan várjuk őt? Kit várunk tulajdonképpen? Talán paradoxonnak tetszhet, de ahogy annakidején, Krisztus földre jötte előtt Izráel népe harcos királyt, prófétát és papot várt, és helyette az Úr szelíd és alázatos szolgája érkezett (Ézs 42), nehogy mi egy szelíd, mindenkinek válogatás nélkül üdvöt osztó, csupa túláradó szeretettel teli Jézusról ábrándozzunk, és fájdalmasan csalódnunk kelljen.

Lehet, hogy a mi érzelmes szívünknek-hitünknek egy nagylelkűen elnéző Úr érkezése esne jól, aki egyetlen legyintéssel elintézné minden bűnünket, gonoszágunkat, hitetlenségünket, de a Szentírás üzenete nem ez.

Ne engedjük istenképünket elszakadni Isten kinyilatkoztatásaitól, attól, ami a Bibliában van. És legyünk tisztában azzal, mit is jelent Isten szeretete, mondjuk éppen a miénkkel szemben. Ha Isten szeretetéről beszélünk, akkor mindig tudnunk kell, hogy az nem olcsó ömlengés, nem pozitív érzelmek áradása, hanem szuverén világkormányzó erő! És hatalom, amiben éppen az a kegyelem is benne foglaltatik, hogy igazságosan dönt.

Az ő igazságát én emberi ésszel felérni nem tudom, de amit a prófétákon keresztül a Szentírásban kinyilatkoztat, azt kell komolyan vennem. Elsősorban pedig önmagam számára.

Nagyon helyes és méltó mód, ami többek között a nőrádi gyülekezetekben is élő hagyomány, hogy adventben külön igehirdetési alkalmakat tartunk úrvacsorával, amire böjttel készülünk. Mert nem egyszerűen egy jó kis karácsonyi happening vár ránk, hiszen az Úr visszatérése sem lesz az, sokkal inkább egy megrendítő és megrázó esemény.

Jön az Úr – mit jelent ez a világban és az én életemben?

Ézsaiás egyenesen fejvesztett, bálványokat elhajgáló menekülőkről ír. Hatalmas épületek és fák ledöntéséről. Olyan hatalommal érkezik az Úr, ami fenekestül forgatja fel majd a világot, és már ma eldőlhét, mit hoz a számomra. Fenyegtetést vagy megnyugvást? Mert ha kegyetlennek tűnik is ez a visszatérés, gondoljuk csak meg, mennyire kétoldalú! Ott van Izráel, amelynek legnagyobb része hűtlenné vált, önző lett, felfuvalkodott és visszaélt a gyengéssel, szegényekkel, özvegyekkel és árvákkal szemben, amit pedig már a mózesi törvények is komoly bűnként kezeltek. Vagyis Istennel is szembehelyezkedtek!

A visszajövetel, Ézsaiás leírása alapján, számukra valóban félelmetes. De mit éreztek a prófécia hallatán azok, akik ezektől a felfuvalkodottaktól szenvedtek? Akik a nehézségek árán is hűségesek maradtak Istenhez? És mit éreztek a szegények, árvák és özvegyek? Számukra a beteljesedést jelenthette. És ez nem bosszú, hanem az igazság utáni vágy.

Aki átélte már, milyen az, amikor hitetlenek szorongatják, hite vagy szolgálata miatt támadják, rágalmazzák, és nem marad más a számára, mint az imádság és a remény abban, hogy Isten igazságot tesz végül és leleplez, az érti, miről van szó.

Egy átlagos keresztény napjában többször is elimádkozza az Úrtól tanult imádságban azt a mondatot, hogy *jöjjön el a te országod*. Ez is lehet csupán megszokás, ezért gondoljuk meg, ha ilyen merész kéréssel fordulunk Istenhez, fel kell készülnünk rá, hogy kérésünket teljesíti.

Mert advent második vasárnapja és a próféta erre is figyelmeztet. Valóban annyira várjuk? Őszintén kérjük? Tényleg készen állunk rá? Vagy mi is éppúgy kezünkben szorongatjuk bálványainkat, mint Izráel büszke nagyjai?

Miért nem dobjuk el még ma, még mielőtt elérne az ítélet? Miért nem szabadulunk meg tőlük, amikor itt kínálkozik az alkalom, int a próféta, és már adventben előttünk van a gyónás lehetősége és a megszabadult ember Krisztussal való egységének megvalósulása: az úrvacsora.

Éppen ez az, ami örömeivel beragyogja az adventi készülést felelősségteljes és bűnbánó jellegét, ebben áll a kegyelem: tudjuk, hogyan juthatunk üdvösségre, ami már máától a miénk lehet. Isten kész megbocsátani, és nekünk még van lehetőségünk arra, hogy átálljunk: a büszkék ol-

daláról az alázatosakéra, a hitetlenekéről a hívőkére, az Isten nélkül élőkéről az Isten gyermekeinek oldalára.

Ebben a mindenki számára felkínált lehetőségben van a valódi szeretet. Ne felejtjük el, Ézsaiás időben figyelmeztette Izráel népét: a jólét kellős közepén, amikor még semmiféle fenyegető jel nem tűnt fel a láthatáron. És nem jó-nási módon tette ezt, hanem valóban akarta a nép megtérését, a figyelmeztetéssel meg akarta óvni a hamis bizalomban élő népet a veszedelemtől.

Ádvent pedig éppen ennek az ébresztésnek az ideje, a figyelmeztetése azok felé is, akik ugyan már döntöttek Krisztus mellett, de még az úton járnak. Nehogy letérjenek arról! Nehogy útközben ők is felfuvalkodjanak!

Jön az Úr – kiben bízom?

Minél feljebb jut valaki, minél büszkébb, minél több magabiztosságot sugároz, az emberek annál nagyobb becsben tartják. Mások is elhiszik, hogy jobb náluk. De igénk szerint úgy jön el az Úr napja, mint a földrengés és a szélvihar: a magasan álló pontokat éri el először...

És épülhetnek a betonbunkerek, sugárzásbiztos menedékek, óvóhelyek, vagy a páratlan technikai fejlettség ékes példájaként troposzféra-tornyot emelhetünk és Föld–Hold utasliften törhetünk fölfelé és kifelé; amikor megjelenik az Úr, nem marad több, mint a barlang és a sziklahasadék, ami végül szintén semmivé lesz.

Nem marad majd más, mint az Úr, az egyetlen menedék, az „erős vár”, amit azonban nem emberkéz alkotott.

Ezért is aktuális máig, amit a próféta mond: *Mert jön a Seregek Urának napja minden kevély és magas ellen, mindenki ellen, aki nagyra tartja magát, de majd megaláztat lesz...* (12. v.) Ezzel egybecsengenek az Úr Jézus szavai is: *Mert aki felmagasztalja magát, megaláztatik, aki pedig megalázza magát, felmagasztaltatik.* (Lk 14,11) Ő maga, a visszatérni készülő Úr mondta így az evangélium tanúsága szerint. Minden okom megvan rá, hogy ezt így vegyem komolyan.

Blatniczkyné Hammersberg-Ganzstuch Júlia

Felhasznált irodalom

Dr. Jánossy Lajos: *Az egyházi esztendő útmutatása.* Győr, 1944.
Ecsedi Aladár: *Ézsaiás – Gyakorlati magyarázat Ézsaiás könyvéhez.* Tahitótfalu, 1946.
Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a te igéd.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1988.
Barry Webb: *Ézsaiás könyve.* Harmat Kiadó, Bp., 2001.
Jubileumi Kommentár, *BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Adatbázis Kft.
Magyarázatos Károli Biblia. Veritas Kiadó, Bp., 2001.
Biblia Magyarázó Jegyzetekkel. Kálvin Kiadó, Bp., 1996.
Rózsa Huba: *Az Ószövetség keletkezése II.* Szent István Társulat, 1996.
A Káldi Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-Rom.* Arcanum Adatbázis Kft.

Szent István Társulat bibliai jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Adatbázis Kft.

Tallózó

„Ez a jövendölés Ézsaiás működésének az elejéről való, abból az időből, amikor még gazdag és erős volt az ország (735 előtt). De a próféta már látja az ítélet közeledését. [...] A nép fő bűne az, hogy átvette a kánaániak vallását [...] Sőt azt képzelte a nép, hogy a vagyon a bálványoktól származik. [...] A bálványokat Ézsaiás megvetőleg »istenkének« (szó szerint: semmiségeknek) nevezi. Lekicsinylőleg mondja, hogy a bálványt saját kezével készíti az ember.

Az Úr napját úgy képelték el Izráelben, hogy az a pogányoknak pusztulást, Izráelnek pedig dicsőséget hoz. De a próféták azt hirdették, hogy az Úr napjától Izráelben is félniük kell a bűnösöknek. [...] Amikor Isten megjelenik, nemcsak a bálványimádókat éri utol az ítélet, hanem magukat a bálványokat is. [...]

Az ítéletnek azonban nemcsak rettegés és pusztulás a következménye, hanem mindenekfelett az, hogy ezáltal Isten dicsősége valósul meg. Őt fogja mindenki magasztalni, 11.17. v. Az emberek nem fognak többé bálványaikban bízni, hanem istenfélelem lesz a szívükben.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Ama napon az ember eldobja bálványait – odaadja tornyait, hajóit, kertjeit, kincseit. Csak a meztelen életét próbálja megtartani, de azt sem lehet, mert az is szemét, mint a bálvány, az arany, a hadiszer. Mint egy lángoló szemétdomb, hamvad el az ember minden dicsősége.” (Ravas László: *Az ÓÚjszövetség magyarázata.* Kálvin Kiadó)

„Jön a Seregek Urának napja ... Ez az elnevezés utal katonai hatalmára és erejére. Amikor eljön a Seregek Ura, semmi sem lesz képes útjába állni. [...]

Amikor eljön az Úr bosszúállása, az emberek azt úgy próbálják elkerülni, hogy barlangokba menekülnek [...] Magukkal viszik [...] bálványaikat [...], de [...] ezek akadályozzák menekülésüket, ezért eldobják a vakondoknak és denevéreknek (20. v.). Itt újból Ézsaiás csípős gúnyja látható: a nagyra értékelt tárgyakat odadobják az utálatos, undorító állatoknak.” (*A Biblia ismerete kommentár-sorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Lucifer akkor vált a gonoszság eszközévé, amikor először gratulált magának angyali viselkedéséhez.”

(Dag Hammarskjöld)

„...minél nagyobb a kép, annál közelebb áll ahhoz, hogy ne lehessen jó.”

(Rippl-Rónai József)

TÖRTÉNET *(ellenpont-történetek)*

Krisztus földi sorsa az evilági nagyság keresését azzal alázza meg, hogy lényegében komikussá teszi. Egyesek ezért elfordulnak tőle, mások értik.

Rippl-Rónai Józsefről maradt fenn ez a történet:

A mindvégig dolgozó, gyógyíthatatlan beteg festőt nem sokkal halála előtt felkereste egy újságíró. A művész kezében éppen egy ragyogó érdemkereszt volt.

– Nézze – mondta, – mit küldtek nekem! Ebben a pillanatban érkezett. Mit csináljak vele? És hogy jutottam én ehhez? Azt gondolták azok a drága emberek Belgiumban, hogy annak a Rippl-Rónainak nincs elég kereszt a hátán, küldünk neki még egyet, hadd legyen neki eggyel több. Csak azt szeretném tudni, mit fognak szólni hozzá a tehe-neim ott Kaposban, ha nyakamban a Lipót-rend lovagke-resztjével fejem meg őket? Remélem lesz annyi tisztesség bennük, hogy elismerésük jeléül dupla adagot tejelnek...

A műterem ablakpárkányán rengeteg virág állt: az ősz igénytelen virágai. A művész feléjük mutatott.

– Ezek az Isten szegénykéi vigyáznak rám, amikor dolgozom reggeltől estig. – Majd könnyes szemmel hozzátette: – Állomás minden kép, főleg, ha nincs már sok hátra és közel a végállomás.

Paul Cézanne 35 éven át ismeretlenségben élt, miközben remekműveket festett, amiket aztán a mit sem sejtő szomszédoknak ajándékozott.

Hírnevét egy párizsi képkereskedőnek köszönheti, aki véletlenül bukkant a festményeire. Néhányat összeszedett – ez volt az első Cézanne-kiállítás. Az emberek meglepődve fedezték fel, hogy egy mester él közöttük.

A mester szintúgy meglepődött. Fiának karjára támaszkodva érkezett a galériába, és amikor meglátta a kiállított képeit, nem tudta leplezni csodálkozását.

– Odanézz! – fordult fiához. – Bekeretették őket!

VERS

T. S. Eliot: *Gyilkosság a székesegyházban* (részlet)

A világnak meg kell tisztulnia télen, különben
Fanyar tavaszunk lesz, aszú nyarunk, üres aratásunk...

ÁDVENT 3. VASÁRNAPJA

• *Ézs 12,1–3*

Exegézis

A perikópa szervesen belesimul egy hosszabb próféciába, amely a messiási üdvkor reménységét és örömét hirdeti. Éppen ez teszi indokolttá ádventi megszólaltatását. Ennek megfelelően összetartozik az egész 12. fejezet.

(1) És mondani fogod azon a napon: Hálát adok neked, Adonáj, mivel haragudtál rám, (de) elült haragod, és meg-

vigasztaltál. (2) Íme, Isten a segítségem, bizakodom, és nem rettegek, mert Adonáj erő és ének, és megszabadított engem. (3) És vizet fogtok meríteni örömmel a szabadulás forrásából.

A kijelölt szakasz, illetve az egész 12. fejezet ahhoz a – valószínűleg a 722-es asszír támadás előtt született – próféciához tartozik, amely a messiási üdvkort jeleníti meg. A perikópa műfaja szerint örvendező hálaének. Ez természetesen megadja a szakasz örvendező alaphangját, amire a mai kereszténységnek a szokásosnál több figyelmet kell szentelnie, még az ádventi bűnbánati időszakban is. Hiszen mára a kegyességünk gyakorta egyszerű tanítással üresedett, tőlünk idegennek tartva – és mellőzve – a liturgia örvendező, magasztaló, hálaadó elemeit.

(1) A perikópa a hagyományos eszkatologikus időmegjelöléssel kezdődik: azon a napon (ביום ההוא). A kifejezés az egész szakaszra jellemző (vö. 10,20.27; 11,10–11; 12,4). Izrael teológiájában különös jelentősége volt a יום-nak: egyrészt jelentette a harag és az ítélet napját – például Ámósnál és Zofóniásnál –, másrészt azonban azt az örömteli időpontot, amikor az Úr végre kinyújtja a karját, és a választott nép érdekében cselekszik. Ez a nap ádvent fényében jelentheti a közelgő ünnepeket, amelyek megjelenítik az üdvtörténet fontos eseményeit: karácsony vigíliáját, karácsony ünnepét, karácsony nyolcadát – a circumcisio ünnepét, amelyet mai gyakorlatunk és sajnos Agendánk is mindössze újév napjaként tart számon –, illetve vízkereszt ünnepét. De ádventben jelezheti ez a nap a valóságos יום יהודים is, az Úr eljövételének reménybeli idejét. És persze gondolhatunk arra is, hogy a két ádvent között élő gyülekezetnek minden egyes nap az Úrral való találkozás napja, amelyen hálával emlékezhetünk szabadítása csodájára, ha ezt ma még csak töredékesen is tapasztalhatjuk.

Hogy azon a napon hálával és örömmel beszél majd Izrael, illetve minden egyes hívő az Úrról, az azt is feltételezi, hogy előtte ez egészen másképpen volt. Nyilvánvaló tehát, hogy az Úr cselekvése előtt az ember teljesen másként tekintett Istenre, más volt a vele való viszonya. Ez a viszony csak akkor változik meg, amikor Isten közbelép, cselekszik, megmutatja szabadítását. Az ember Isten előtti helyzetére a יום הזה előtt az volt jellemző, hogy az Úr haragudott rá, utána azonban az, hogy az Úr haragja elült, és megvigasztalta őt. Az ézsaiási megfogalmazás egyszerűségében ott rejlik a teológiai állásfoglalás is: mindez az Úr műve, az ember semmit sem tett ennek érdekében, semmi feltételt nem teljesített, csupán annyi maradt neki, hogy hálát adhat az Úrnak. Ahogyan a harag Isten reakciója volt az ember bűnére, úgy a megbocsátás és a magasztalás is az ő cselekvése.

(2) Istennek ez az eszkatologikus beavatkozása egyben azt is jelenti, hogy a vele fennálló kapcsolatunkból eltűnik a harag és a rettegés, és ezeket felváltja a bizalom. A bizakodás hangja szólal meg akkor, amikor a még mindig bűnös ember, aki semmivel sem lett jobb egykori önmagánál, Istent az ő szabadítójának nevezi, erőnek és éneknek, aki megszabadította őt. A ישעה gazdag jelentésű szó: nemcsak

a segítséget, de az oltalmat, a győzelmet és a szerencsét is jelöli. Az עו rokon értelmű kifejezés: a menedék, a győzelem, az erősség mellett a dicsőséget is jelenti. Ebből kiindulva nem látszik különösnek, hogy Ézsaiás az Urat többek között énekének is nevezi. A זמרה éneket, dallamot jelent, de az arám eredetű נמר-t a húros hangszeren való játékra is vonatkoztatták. A húrok kellemes, egyforma csengése a harmóniát juttathatja az eszünkbe. Ezért mondhatja a próféta, hogy ő most már bizakodik, azaz hisz, vagyis nyugodtan leteszi az életét az Úr kezébe. (A בטה ige a hit mellett a nyugodtságot is jelöli.)

Megint azt látjuk tehát, hogy a próféta hitének, nyugalmanak az az alapja, amit az Úr cselekedett. Ádventben, például 2004 ádventjén kimondhatjuk: azért hihetünk, mert előttünk Isten már bizonyított. Ez „nyugodt” hit, nem olyan hangos és látványos, mint amelyet a szekták hirdetnek. Nem is az a „megtérés”, amit gyakran emberi döntésé, emberi cselekvéssé silányítva hangoztatnak bizonyos kegyességi irányzatok képviselői. A prófétai hitvallás mögött meghúzódó teremtő, megváltó és megszentelő, egykor ismét eljövő, számon kérő és reményeink szerint megbocsátó Isten képe teszi ezt az ígét valóban ádventi üzenetté.

(3) A יהוה יום egyben az örvendezés napja is a gyülekezet, illetve a hívő ember számára. Ézsaiás ezt egy költői képpel érzékelteti: vizet fogtok meríteni örömmel a szabadulás forrásából. A víz mint jelkép, illetve az örök élet forrása közismert a Bibliát olvasó, igehirdetésünket hallgató emberek előtt (Ez 47,1kk; Jn 4,10kk; Jel 22,17).

Ebből a forrásból enged innunk az, aki megbocsátotta a vétkeinket, és harag helyett szabadulással látogatott meg bennünket. Ézsaiás már az örök élet felé tekint, ami messze felülmúlja kortársai reménységét az asszír veszedelem elmúlását vagy a vallási-erkölcsi élet megjobbítását illetően. Ádvent üzenete éppen az, hogy az élet vizének forrásából mindenki meríthet, mert az Úr elhárította az akadályokat előlünk azáltal, hogy testté lett, megváltott és a magáénak nevezett bennünket.

Vázlat

Múltunk tele van árnyékokkal

Az emberiség múltjában, népünk múltjában, az anyaszentegyház múltjában és mindannyiunk múltjában ott van a bűn árnyéka. A szent Isten megtorolta a bűneinket. Az ádvent reménysége abból fakad, hogy rádöbbenünk bűneinkre és Isten ítéletének komolyságára.

Jelenleg sem vagyunk olyan elveszettek, mint amilyennek hisszük magunkat

Szeretünk panaszkodni. Bizonytalanság, nyugtalanság vesz erőt rajtunk időről időre. A keresztény embernek tudnia kell, hogy Isten valóságos erőként van jelen az életében. A szekuláris ádventi hangulat háttérbe szorított, nélkülözhető, gyámoltalan Istene helyett az ígében meglát-

hatjuk azt, aki egyéni és közösségi bajainkban valódi erősséget jelent. Amikor szabadulásról beszélünk, nem a magunk eredményére tekintünk, hanem Istennek Krisztusban elvégzett szabadító munkájára.

Jövönk a szabadságot jelenti!

Helytelen volna ádventet egyszerűen csak múltba tekintő időszaknak tekinteni. Ádvent a jövőről prédikál, hiszen a dicsőségesen visszatérő Krisztust állítja a középpontba. Az egyházi esztendő első heteiben nem csupán a betlehemi bölcsőről beszélnek az igék, hanem a Krisztus által szerzett szabadulásról is. Aki az élő vizet ígéri nekünk, az szól hozzánk a próféta szavai által. Merjük mi is ezt a szabadulást, illetve a Szabadítót hirdetni, mert az ő személyében vált valósággá mindaz, amiről Ézsaiás hitvallásként és jövőbeli reménységként beszélt!

Tubán József

.....

Tallózó

„Ez a fejezet zárja le az ún. Immánuel-könyvet.” (A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Vesd össze: Ján. 7,37. A héber szerint: az üdv (azaz: Jézus) forrásaiból.” (Káldi Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„[...] Istent fogja dicsérni a nép még az ítéletért, a kapott büntetésért is. [...] Az ítélet elmúlik és jön a szabadulás: ez az a hit, amely a jelen szenvedései között, ítélet idején erősítette a gyülekezetet. [...] A vízmerítést [...] a sziklából fakadt vízzel hozzák párhuzamba. [...] Mások inkább a lombsátorünnepre gondolnak, [...] vizet merítettek a Gihón-forrásból az italáldozathoz. Az italáldozat bemutatásakor éppen Ézs 12,3 szavait énekelte a gyülekezet.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A megtérő gyülekezetben a megtért ember beszél a maga hittapasztalásáról. Ennek [...] lényeges alkotóeleme az Isten haragjának ízlelése és a megszabadítás.” (Ravasz László: *Az ÓÚjszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Isten népének végső megváltását a 11. fejezet vége úgy írja le, mint egy második [...] kivonulást [...] A magasztalás tehát ugyanazt a szerepet tölti itt be, mint Mózes háláadó éneke. [...] A 2b vers szó szerint idézi a 2Mózes 15,2a-t, az 5a vers pedig a 2Mózes 15,21-et ismétli.

[...] Itt ez a betetőzés úgy jelenik meg, mint az ősi szövetségi eszmény végső megvalósulása: Izrael Szentje népe körében lakozik. [...]

A 12. fejezetnek ez a kettős funkciója megerősíti, hogy a 11. fejezet Messiása nem más, mint maga a testet öltött Isten.

[...] Örvendezve fogtok vizet meríteni a szabadulás forrásából. [...] a megváltás [...] olyan, mint a kiapadhatatlan kút, ahonnan tetszés szerint meríthet bárki. Mindennek eredménye pedig öröm. [...]

[...] Mindenkinek magának kellett döntenie, hogy in-

kább bízik vagy fellázad, az Úrra támaszkodik vagy más dolgokba helyezi bizalmát. Áháznak személyes döntést kellett hoznia (7,9b), ugyanúgy, mint minden egyes zsidónak (28,16) vagy akár nekünk is. [...]

A 2. vers [...] csodálatos paradoxon áll: a haragos Isten lesz végül a vigasztalás egyetlen forrása.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

.....

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Érdekes..., hogy akik a népek boldogításával foglalkoznak, közvetlen hozzátartozóikat alaposan boldogtalanná tették.”

(Anatole France)

„... én is szeretnék hazamenni, de végleg.”

(Bartók Béla)

„Uram Isten, ha hozzád tartozom, ez nem azt jelenti: a te birtokod vagyok... Nemcsak hogy te szabadság vagy, hanem engem is szabadnak akarsz. Engem is mint szabadságot támasztasz életre...”

...ez a szabadság ajándék: de el kell azt fogadnom.”

(Gabriel Marcel: *Ima*)

„Szabad az, aki képes fölállni, és mindent maga mögött hagyni – anélkül, hogy visszanézne. Aki képes Igent mondani.”

(Dag Hammarskjöld)

TÖRTÉNET

Márai – Bachról (és a szabadításról)

„Húsz gyermeke volt. Weimarban, Koetchenben és Lipcsében volt kántor és orgonista. Nagyon szegény volt, s húsz

gyermek között írta miséit, versenyeit és szvitjeit, úgy, ahogyan a magunkfajta ember könnyű cikkeket, olcsó fecsegést kanyarít le vasárnapra....

Úgy írt, ahogy a fák lélegeznek, ahogy az erdő egyszerre hallgat és beszél, úgy írt, mint Isten, mikor még nem volt ég és föld, csak a dalban volt az összhang, az anyagtalan és érthetetlen.

Húsz gyermek közt írt, koldusszegényen, kántor volt, nem volt egy jó kabátja... Hallgass, hallgass, most Bach beszél. Hallgasd.

VERS

József Attila: *Nem emel föl*

Nem emel föl már senki sem,
belenehezültem a sárba.

Fogadj fiadnak, Istenem,
hogy ne legyek kegyetlen árva.

Fogj össze, formáló alak,
s amire kényszerítnek engem,
hogy valljalak, tagadjalak,
segíts meg mindkét szükségemben.

Tudod, szívem mily kisgyerek –
ne viszonzod a tagadásom;

ne vakítsd meg a lelkemet,
néha engedd, hogy mennybe lásson.

Kinek mindegy volt már a kín,
hisz gondjaid magamra vettem,
az árnyékvilág árkaiban

most már te őrködj énefelettem.

Intsd meg mind, kiket szeretek,
hogy legyenek jobb szívvel hozzám.

Vizsgáld meg az én ügyemet,
mielőtt magam feláldoznám.

(1937. február)

.....

Igehirdetés Jób 32,4–9 alapján^{*}

Múlt vasárnap reggel fél 9-kor csengett a telefon. Egy fiatal lelkész kollégám telefonált. Jó lelkésznek tartom, sokat látogatja a híveit, időt szentel a rendszeres tanulásra is, és remekül prédikál, könnyedén, élményszerűen beszél. Szívesen hívják ifjúsági fesztiválra, konferenciára előadónak.

Most azonban azért telefonált, mert nem tudta, hogyan menjen fel egy óra múlva a szószerkekre, mert a beszélő gyermekek lemészárlása úgy megrendítette – és a falujában is volt egy tragédia –, hogy nem voltak szavai. Nem tudta, mit mondjon Istenről.

Nem tudtam mit mondani én sem.

Albert Camus *Pestis* című regényében egy orvos és egy pap küzd a városban pusztító gyilkos kór ellen. A regényben a pap két alkalommal nagy beszédet mond a város zsúfolásig megtelt templomában. Először a város bűnöségét ostorozza, és arról beszél, hogy Isten büntetése a pestis azért, hogy megtisztítsa a bűnös lakosságot.

Ezután a pap és az orvos együtt állnak a kórházban egy gyermek halálos ágyánál. A gyermek halála után az orvos, aki hallotta a papot a templomban, dühösen és elkeseredetten mondja: „Remélem, tudja, hogy ez az egy ártatlan volt.”

^{*} Elhangzott Pilliscsabán, 2004. szeptember 12-én

A következő vasárnap a pap másképpen áll a szószéken. Megrendülten, csendesen beszél. Már nem azt mondja, hogy ti, hanem azt, hogy mi. Ahol az ártatlan szenved, nincs magyarázatunk Isten akaratára – mondja. Az ártatlan szenvedése a végső kérdések elé állít bennünket. Vagy mindent hinni, ragaszkodni Istenhez, vagy mindent elutasítani.

Ahol kisgyermek szenvedését látjuk, nincs helye okokat keresni, vagy Isten szándékát emberi okoskodással igazolni. A szenvedés gyakran bonyolult okok kibogozhatatlan következménye. Sokszor szomorúan ismerjük be, hogy bármennyire fáj is, szinte előre látható volt, hogy az egészségtelen életmód betegséghez vezet. Vagy a politikai és gazdasági visszaélések terrorizmushoz. A jugoszláv polgárháborúban bűnös és áldozat szétválaszthatatlan volt egy idő után. De Beszlánban ártatlanok szenvedtek. Gyermekeket vetkőztettek le és lőtték hátba menekülés közben. Ahogyan Heródes ártatlan gyermekeket mészároltatott le Betlehemben. Az ártatlanság szenvedett a keresztfán. És az ember legégetőbb kérdése nem az, hogy ki követte ezt el, mi volt a terroristák indoka, milyen sötét erők lakoztak Heródes lelkében, mi mozgatta Kajafást és a „feszítsd meg!”-et kiáltó tömeget. Hanem Istenhez kiált Jézussal: „miért hagytál el?” És a válasz csak ez lehet: *Atyám, a te kezébe teszem le lelkemet.*

Jób könyve az ártatlan szenvedéséről szól. Isten maga dicséri így Jóbot: *feddhetetlen és becsületes ember, féli az Istent, és kerüli a rosszat.* Jóbot szörnyű szenvedések érik, elveszíti vagyonát, meghalnak gyermekei, betegség gyötri, de ő ragaszkodik Istenhez, és áldja az Úr nevét.

Nem jutalmat vagy kárpótlást vár Istentől, csak választ: miért történik ez velem? Először három barát keresi fel, akik Jób bűnösségét firtatják. De Jób kitart ártatlansága mellett. Ezután lép színre Elíhú. Elíhú fiatal és magabiztos. Isten nevében beszél, védelmére kel. Nem az mondja, hogy mi, hanem a kívülálló objektivitásával beszél, részvétlenül. És nem akad el a szava, hanem rendületlenül ontja a tanítást. Miután az első három barát emberi okoskodása megbukott, ő a Lélekre hivatkozik. És sok igazságot mond ki bemutatkozásakor. *Csak a Lélek az a halandóban, a Mindenható lehelete, ami értelmessé teszi. Nem az idősek a bölcsék, és nem a vénék értenek az ítélethez.* Igaz tanítás ez. Valóban, önmagában az idős kor nem jelenti azt, hogy a fiataloknak kritika nélkül el kell fogadni a véleményüket tekintélyvel alapon. És valóban a bölcsesség, Isten rendjének felismerése a Lélek ajándéka. Isten Leleke képes bennünket felülemelni önmagunkon, hogy túllássunk szűk köreinken, nagyobb összefüggésben lássuk életünket.

Elíhút saját szavai szerint a Lélek indítja szólásra. Mintegy kényszeríti, ahogyan később mondja: *Tele vagyok szavakkal, szorongat engem belül a lélek, olyan már a bensőm, mint amikor a borsnak nincs nyílása, széthasad.* Mégis honnan ismerhetjük fel, hogy valaki a Lélektől indítva szól, vagy csak mondja a magáét, önmagát reklámozza, igazolja, valamiféle hatalomvágyát érvényesíti, vagy félelmei elől menekül beszédével?

Az ilyen prédikátorok gyakran nagyon meggyőzőek. Világos a mondanivalójuk, gyakran ítélkezők, lekapják tíz körméről a hallgatóságot. Szívesen beszélnek Isten védelmében, mintha Isten védelemre szorulna, meg kellene őt védelmezni. Nemcsak a nyilvánvaló bűnösöktől, hanem a szenvedésben „miért”-et kiáltókkal szemben is védeni kell Istent, a csüggedőkkel, keresőkkel, kételkedőkkel szemben is. És még tetézik a szenvedést korholásukkal, kioktatásukkal.

Miből ismerhető fel, hogy valóban a Lélek szerint szól az, aki a Lélekre hivatkozik?

Egy katolikus filozófus elmékedését olvastam a szentekről. Arról, hogy természetesen voltak olyan emberek, akiket a római egyház még nem avatott szentté, de szentek voltak, és előbb-utóbb sor kerül a szentté avatásukra. És lehetnek napjainkban is köztünk élő emberek, akikből később, haláluk után hivatalosan szentek lesznek. És minden bizonnyal voltak szent életű emberek, akik nem váltak híressé és hivatalosan szentté. Ki tehát a szent? Mi az ismertetőjele, mi a kritérium?

Biztosan nem a bűntelenség, hiszen egyedül Krisztus bűntelen. Végül is egyetlen kritériumot mer mondani az író: *biztosan nem szent az, aki annak tartja magát.*

A Lélek munkájának is ez az ismertetőjele. A Lélek nem önelégültté, elbizakodottá, részvétlen bíróná tesz, hanem aki a Lélektől megragadottan beszél, az kevés szóval, alázattal, együttérzően beszél.

A Lélek először is Isten közösségébe utal, azután egymásra utal, és térdre kényszerít minket.

Isten közösségébe utal. Mert akit a Lélek megragadott, nem kívülálló többé. Elíhú elvétí az Istent, amikor Istentről beszél. Mert kívülálló marad. Az Istennel való találkozás, az Istennel való közösség szava az imádság. Az imádságban nem Istentről, hanem Istennel beszélünk. A szenvedés mélyén is, akkor is, amikor nem látjuk Istent, eltakarja arcát előlünk, a Lélek a vele való közösségre indít. Jób könyvében hosszú fejezeteken át tart Jób vitája a három barátal és Elíhúval. De Jób szavai mindvégig imádságok. Ő Istennel áll kapcsolatban, vele van dolga, hozzá intézi szavait. A részvétlen barátokkal nincs dolga.

A Lélek tehát közösséget teremt Istennel. Másodszor *közösséget teremt egymással*, egymásra utaltá tesz. Másfél évvel ezelőtt meggyilkolták egy fiatal lelkész kolléganőmet, gyermekkori jó barátomat. Érthetetlen, feldolgozhatatlan az eset. Semmi tanulságot nem tudok levonni a szenvedés értelmére vonatkozóan, hogy miért történt. De a veszteség, a döbbenet több barátot egymás irgalmára utalt. Sok Elíhú-féle mondott azóta mindenféle részvétlen, kívülálló igazságot. Arról, hogy óvatlan volt, és ehhez hasonló. Velük nincs dolgom, nincs közünk egymáshoz. De többekkel ez után a haláleset után vettük fel újra a kapcsolatot, amely régebben megszakadt. Mert egymásra utaltak vagyunk. A szenvedőnek szeretetre van szüksége. Ez a szeretet felértékelődik a szenvedésben. Felértékelődik, ami valóban értékes, és lelepleződik, ami hiábavaló, súlytalan, pótcselekvés.

A Lélek tehát Istenre utal, egymásra utal, végül pedig *térdre kényszerít*.

A szenvedés láttán, és különösen az ártatlan szenvedése láttán, a Lélektől indítatva csak megrendülten lehet megállni. Azzal a belátással, hogy véget ér mindenfajta emberi okosságunk vagy bölcsességünk. Mindenfajta biztonságérzetünk, amelybe addig önmagunkat ringattuk, mert esetleg vallásunknál, neveltetésünknel, tanulmányainknál, edzettségünknel fogva minket nem érhet baj, a világot pedig többé-kevésbé értjük. A Lélek térdre kényszerít, megfoszt büszkeségünktől, Istenre és egymásra utal minket.

Jób könyvében végül megszólal az Isten. Nem ad magyarázatot Jóbnak – szemben a barátokkal –, de abban a kegyelemben részesíti, hogy szól hozzá. És *csak hozzá* szól. A barátokkal nincs dolga.

Egyedül a Lélek, ami értelmessé teszi az embert – mondja Elíhú. Ne szűnjünk ezért könnyörögni a Lélekért, hogy figyelmeztessen, vegye el gőgünket, teremtsen közösséget, tegyen megértővé a szenvedővel. És fordítson Isten felé, ne engedje feledni, hogy egyedül az ő hatalma alatt vagyunk. És a szeretet az ő akarata akkor is, ha olykor számunkra nem adatik meg a válasz a miértre. Ámen.

Pastoralkolleg Neuendettelsau 2005

12. bis 26. Januar 2005 – 494. Kurs

Liturgische Präsenz

Stellen meine Haltung, meine Gebärden und meine Worte dar, was ich im Gottesdienst vermitteln will? Im Schutz des Gottesdienstraumes und der Gruppe überprüfen Liturginnen und Liturgen Bewährtes und erproben Neues. Mit Thomas Kabel, Regisseur und Schauspieler, München. Leitung: Hans Schlumberger

26. Januar bis 2. Februar 2005 – 495. Kurs

Von Weisheit geleitet

Einen Dekanatsbezirk, eine Dienststelle leiten und dabei ein geistlicher Mensch bleiben: Wir lassen uns von Martin Buber inspirieren. In der Weisheit der Chassidim findet er Wege für die Wandlung des Menschen hin zu Versöhnung und Ganzheit. Wir bewegen seine Gedanken in Kopf und Herz, nehmen uns Zeit für Stille, Gebet und die „consolatio fratrum et sororum“. Mit Pfarrer Dietrich Koller, Erfurt. Leitung: Karin Hüttel

2. bis 6. Februar 2005 – 33. Kurs

Kopftuch runter. Bart ab. Pfarrer weg.

Über die Präsenz religiöser Symbole im öffentlichen Raum wird neu gestritten. Wo liegen notwendige Grenzen der Toleranz? Wer setzt sie? Auch Pfarrerinnen und Pfarrer werden in der Öffentlichkeit als religiöse Symbole wahrgenommen. Unser pastorales Selbstverständnis ist herausgefordert. Mit Prof. Dr. Johannes Triebel, Nürnberg und Prof. Dr. Johanna Haberer, Erlangen. Leitung: Hans Schlumberger

16. Februar bis 2. März 2005 – 496. Kurs

„...dass ich in dir bleibe.“ Evangelische Mystik

Von Martin Luther über Gerhard Tersteegen, Dag Hammarskjöld bis zu Dorothee Sölle: Auf der Suche nach Quel-

len lebendiger religiöser Erfahrung will der Kurs zu einem kundigen und sensiblen Umgang mit dem reichen Erbe protestantischer Mystik anregen. Das Erproben verschiedener Formen meditativer Gebetspraxis gehört dazu. Mit Pfarrer Bernhard Wolf, Lehrbeauftragter für religiöse Gegenwartskultur an der Universität Bayreuth. Leitung: Karin Hüttel

2. bis 16. März 2005 – 497. Kurs

„Das machen wir mal!“

Vorhaben, Ideen und Aktionen gibt es viele, doch wie wird daraus ein Projekt? Worauf kommt es an, um planvoll zu arbeiten, und welche Aufgaben sind dafür zu verteilen? Wie lassen sich Projekte lenken und verknüpfen, wie Kräfte sparen und Ressourcen sinnvoll nutzen? Aus systemischer Perspektive verbindet der Kurs fachliche Impulse zum Projektmanagement mit der Arbeit an Beispielen aus der Praxis. Mit Herta Singer, Theologin und Systemische Supervisorin, Bayreuth. Leitung: Dr. Christian Eyselein

6. bis 22. April 2005 – 498. Kurs

Lebendige Orthodoxie

Verwurzelt in der Tradition – offen fürs ökumenische Gespräch: So werden die Gastgeberinnen und Gastgeber der Orthodoxen Akademie Kretas uns teilgeben an Erfahrungen der Liturgie und des Mönchtums, der Ikonenfrömmigkeit, der Symbolwelt ihrer Gotteshäuser und an ihrer liturgischen Diakonie. Fragen an ostkirchliche Spiritualität werden Antwort finden – auch in Gegenfragen an unsere Art, Christin oder Christ zu sein. Fünf Vorbereitungstage in Neuendettelsau, dann Begegnungen und einige Exkursionen in Kolymbári auf Kreta. Dort Unterkunft in Mehrbettzimmern und Halbpension. Eigenbeitrag insgesamt 700 Euro. Mit Pfarrer Wolfhart Koeppen, Chaniá/Kreta. Leitung: Hans Schlumberger

20. April bis 4. Mai 2005 – 499. Kurs

„Das kann ich besser!“ Konkurrenz konstruktiv gestalten
Kooperieren heißt auch konkurrieren – offen oder verdeckt. Wir lüften ein Tabu: Wie gehen wir in Konkurrenz, und warum? Was weiß die Psychologie dazu, was spiegelt sich in der Bibel? Und was ist das Konstruktive an Konkurrenz und das Destruktive an Kooperation? Ein Blickwechsel bringt in unsere Zusammenarbeit neuen Schwung. Mit Werner Kreuz, Diplom-Psychologe, Stuttgart und Pfarrer Dr. Reiner Knieling, Wuppertal. Leitung: Dr. Christian Eyselein

30. Mai bis 8. Juni 2005 – 500. Kurs

Das Verkosten der Dinge von innen her sättigt die Seele
Begleitete Ignatianische Einzelexerziten für Pfarrerinnen, Pfarrer, Pfarrfrauen und Pfarrmänner. Vorgespräche in Neuendettelsau am 21. und 22. April 2005. Mit P. Dr. Andreas Falkner SJ, Mannheim und Hildegard Joeres gcl, Augsburg. Leitung: Hans Schlumberger

8. bis 22. Juni 2005 – 501. Kurs

Jetzt ist die Zeit. Paulinische Spiritualität
Paulus – brillant und kompromisslos, verletzlich und vorsichtig, bedrängt und provozierend. Jetzt, sagt er, ist Gottes Gerechtigkeit offenbar, ist der Neuanfang geschenkt. Was heißt das für die Gestalt unseres Glaubens? Für das Miteinander in der Gemeinde, für das Zeugnis in der Welt? Spurensuche im Buch der Bücher. Alte Texte, neue Erkenntnisse: Es wird spannend. Mit Prof. Dr. Wolfgang Stegemann, Neuendettelsau. Leitung: Karin Hüttel

22. Juni bis 6. Juli 2005 – 502. Kurs

Ruhestand – kein Stillstand
Pfarrerinnen und Pfarrer kurz vor und kurz nach der Pensionierung ziehen auf der Schwelle zum neuen Lebensabschnitt Zwischenresümees. Sie bestimmen ihren lebensgeschichtlichen Ort und entwerfen neue Perspektiven. Mit Pfarrer i. R. Hartmut Stoll, Schwabach. Leitung: Hans Schlumberger

5. bis 11. September 2005 – 503. Kurs

Alles hat seine Zeit. Ein Kurs für Paare
Eingespannt zwischen Gemeinde und Familie, zwischen Arbeit und Privatleben – hat alles seine Zeit? In diesem Kurs wird Zeit sein: um den Partner/die Partnerin wahrzunehmen, vielleicht in überraschender Weise. Um die Beziehung zu pflegen und Balancen neu zu finden. Um Spielräume für Veränderungen auszuprobieren. Leitungsteam: Dr. Elisabeth Brösch, Hannover, Pfarrer Reinhard Vetter, Hannover und Karin Hüttel, Neuendettelsau

15. bis 30. September 2005 – 504. Kurs

München liegt am Schwarzen Meer. Rußlanddeutschen auf der Spur

Wo lutherische Kirche zaghaft wiederentsteht, waren einst Siedlungsschwerpunkte Deutscher im Zarenreich. Spuren prosperierender Kolonien, Erinnerung ihrer Vernichtung, Neuansätze deutschen kirchlichen und kulturellen Lebens in einem sowjetisch nivellierten Kontext sucht dieser Kurs. Von Odessa/Ukraine aus macht er sich auf den Weg, um Aussiedler, die nicht bleiben wollten, besser zu verstehen: an den Dnjepr, auf die Krim, in eine alte deutsche Dörferkette. Informationen, Gemeindebegegnungen, vielfältige Einblicke und Gespräche mit privaten Gastgebern und Verantwortlichen in Kirche und Gesellschaft sind Grundlage für die Reflexion in der Pastorkollegiumsgruppe. Die Wahrnehmung der „Rußlanddeutschen daheim“ wird sich verändern. Teilweise sehr einfache Unterbringung und Verpflegung. Eigenbeitrag insgesamt 500 Euro. Mit Ulrich Zenker, bis 2000 Pfarrer in der Ukraine, Osteuropareferent, München. Leitung: Dr. Christian Eyselein

14. bis 28. September 2005 – 505. Kurs

Nicht perfekt. Aber berufen.

Was lässt mich gerne Pfarrerin oder Pfarrer sein? Welche Rolle spielen meine Charismen, welche der Segen der Ordination? Kompetenz und Charisma, pastoral power und geistliche Vollmacht – der Kurs wird einige Leitbegriffe kritisch zu Erfahrungen und Sehnsüchten von Frauen und Männern in der Kirche in Beziehung setzen. Perspektiven der Rechtfertigung kommen in den Blick: Nichts mehr beweisen müssen, aus freieren Stücken arbeiten, versöhnter leben. Mit Prof. Dr. Joachim Track, Neuendettelsau. Leitung: Hans Schlumberger

5. bis 19. Oktober 2005 – 506. Kurs

Theologie, die bewegt

Was könnte ich „mein theologisches Thema“ nennen? Habe ich es selbst gewählt? Wer hat mich auf die Spur gesetzt? Leidenschaften, Begeisterung und Verwundungen halten uns in Bewegung. Eröffnen sie Zugänge zu den Befreiungsgeschichten des Evangeliums? Mit Prof. Dr. Fulbert Steffensky, Hamburg. Leitung: Hans Schlumberger

19. bis 23. Oktober 2005 – 34. Kurskurs

Abschließen. Aufbrechen. Anders leben.

Manchmal fällt es schwer, abzuschließen und loszulassen. Auszug der Kinder, Stellenwechsel, Ruhestand... Was kann mitgehen, was muss zurückbleiben, und wie gelingt das? Sich neu ausrichten, das Leben neu ordnen – das kann zum Segen werden. Der Kurs sucht exemplarisch nach Möglichkeiten, Wendepunkten des Lebens eine Gestalt zu geben. Mit Dr. Angelika-Benedicta Hirsch, Religionswissenschaftlerin, Berlin. Leitung: Dr. Christian Eyselein

Felvétel az Evangélikus Hittudományi Egyetemre a 2005/2006-os tanévre

Egyházunk lelkészeinek és hittanárainak képzése az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folyik. Várjuk azok jelentkezését, akik Jézus Krisztusban hisznek, és elhívást érznek, hogy az evangélikus egyházban szolgáljanak.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a képzés lehetőségei a következők:

A) Nappali tagozaton a lelkészi szolgálatra felkészítő egyetemi szintű teológiai tanulmányok. A tanulmányi idő hat év.

B) Nappali tagozaton egyetemi szintű hittanárképzés olyan jelentkezők részére, akik valamely más felsőoktatási intézmény tanári szakára is felvételt nyertek, illetve ilyen szakot végeznek, s ezt igazolni tudják. A tanulmányi idő öt év.

C) Az EHE kihelyezett tagozatain

(Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kar; Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Kar és Benedek Elek Pedagógiai Főiskolai Kar) folyó főiskolai szintű hittanár-, illetve hitoktatóképzéssel kapcsolatban a fenti főiskolai karok, illetve a helyi lelkészi hivatalok adnak a felvételi feltételekre vonatkozó felvilágosítást.

A 2004/2005-ös tanévben bevezetendő kétszintű érettségi vizsgával összefüggésben az Evangélikus Hittudományi Egyetem felvételi rendje az alábbiak szerint módosul:

A felvételi eljárásról szóló 269/2000 (XII.26.), az azt módosító 246/2003 (XII.18.) Korm. rendelet, továbbá az érettségi vizsgáról szóló 100/0997 (VI.13.) Korm. rendeletet módosító 233/2004 (VIII.6.) Korm. rendelet eltörölte a tantárgyi felvételi vizsgát, és helyébe a tantárgyi érettségi vizsgát léptette. Ennek értelmében az Evangélikus Hittudományi Egyetem a felvételhez szükséges pontszámot a magyar nyelv és irodalom, valamint a hittan tantárgyból tett középszintű érettségi alapján állapítja meg.

Hittan tantárgyból érettségi vizsgát azokban a középiskolákban lehet tenni, amelyek helyi tantervében a hittan tantárgy szerepel. Akinek világi középiskolában nincs módja hittan érettségét tenni, vendégtanulói jogviszonyt létesíthet olyan egyházi iskolával, amelyben a hittan érettségi tárgy. A vendégtanulói jogviszony nem jár óralátogatási kötelezettséggel, azonban a négy év anyagából az érettségi vizsgát megelőzően osztályozó vizsgát kell tenni.

Akinek eddig nem állt módjában hittan tantárgyból érettségi vizsgát tenni, felvételi vizsgát tehet az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a középiskolai evangélikus hittan tanterv anyagából.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem a felvételt továbbra is alkalmassági vizsgához köti. Ennek főbb szempontjai a következők: beszédtechnika, ének, zenei hallás, kommunikációs készség, pszichológiai alkalmasság, érdeklődés a keresztény egyház élete iránt, motiváció, elkötelezettség a keresztény élet folytatása mellett.

Az emelt szintű érettségi vizsgáért tantárgyanként 7, a

nyelvtudásért legfeljebb két nyelvből középfokú C típusú államilag elismert nyelvvizsga esetén 7, felsőfokú C típusú nyelvvizsga esetén 10 pluszpont jár.

Az EHE rektori hivatalában beszerezhető jelentkezési laphoz a következő okmányokat kell mellékelni:

1. születési anyakönyvi kivonat
2. érettségi bizonyítvány (érettségi előtt állóknak a középiskolából hozott pontok kiszámításához az iskola által kitöltött betétlap az alábbi tantárgyak utolsó két lezárt félévi érdemjegyeivel: magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, idegen nyelv, valamint egy választott tárgy)
3. felsőfokú iskolai végzettséget igazoló bizonyítvány, ha van
4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelentkező felsőfokú tanulmányokra alkalmas
5. kereszteségi bizonyítvány
6. legalább két évvel korábbi konfirmációt igazoló bizonyítvány
7. kézzel írott részletes önéletrajz, mely feltárja a jelentkező családi és szociális körülményeit, kapcsolatát gyülekezetével, valamint a jelentkezés indítékait
8. az elmúlt két évben végzett egyházi szolgálatairól (az illető gyülekezet lelkésze által) kiállított bizonyítvány
9. az esetleges állami (vagy azzal egyenértékű) nyelvvizsga bizonyítványa
10. a jelentkező nevére megcímzett és felbélyegzett normál méretű boríték

Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat „egyházi használatra” megjelöléssel az egyházközségi lelkész által is hitelesíthető.

A felvételhez szükséges annak a lelkésznek az ajánlása a jelentkező alkalmasságáról, aki az illetőnek az utóbbi időben lelképásztora volt. Az ajánlást a lelkész a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az EHE rektorának címezve.

A fentiek szerinti mellékletekkel ellátott és az Evangélikus Hittudományi Egyetem Felvételi Bizottságához címzett kérvénynek, valamint a piros postautalványon feladott 3.000 Ft felvételi eljárás díjnak 2005. február 15-ig kell az Evangélikus Hittudományi Egyetem Rektori Hivatalába beérkeznie. (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel. 469-1051, 3834-537)

Az alkalmassági és az esetleges hittan tantárgyi felvételi vizsgára 2005. július 4–5-én kerül sor.

A Magyarországi anterve megtalálható az Evangélikus Közlöny 2004. július 30-ai számában, mely hozzáférhető a lelkészi hivatalokban. A gimnáziumi hittankönyvek beszerezhetők a Luther Kiadó könyvesboltjában (1085 Budapest, Üllői út 24. Tel: 317-5478, 486-1228).

Dr. Szabó Lajos rektor